

อารยสถาปัตยกรรมในสังคมไทย : ศึกษากรณีผู้สูงอายุ

โดย

นางสาวสรานฎภัทร อนุมัติราชกิจ
ผู้ช่วยปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๐
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๐-๒๕๖๑

บทคัดย่อ

เรื่อง อารยสถาปัตย์ในสังคมไทย : ศึกษากรณีผู้สูงอายุ

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

ผู้วิจัย นางสาวสรณัญญา อนุมิตรราชกิจ หลักสูตร วปอ. รุ่น ๖๐

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความหมายของอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งมวล และความจำเป็นในการนำแนวทางอารยสถาปัตย์มาปรับใช้กับผู้สูงอายุและคนทุพพลภาพ พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย โดยทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นการศึกษาวิเคราะห์ความหมายของอารยสถาปัตย์ที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งมวล ในแง่ของหลักการ กระบวนการหรือรูปแบบ และความจำเป็นในการนำแนวทางอารยสถาปัตย์มาปรับใช้กับผู้สูงอายุและคนทุพพลภาพ ด้วยวิธีรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตย์ ซึ่งจะเป็นผู้สะท้อนสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้แนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในสังคมสูงวัยที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มประชากรและบริบทของประเทศไทยที่มีความชัดเจน และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัยพบว่า อารยสถาปัตย์เป็นแนวคิดการออกแบบสภาพแวดล้อมที่คำนึงถึงการใช้งานที่สะดวก ปลอดภัย ครอบคลุมอย่างเท่าเทียม โดยไม่ต้องดัดแปลงพิเศษหรือเฉพาะเจาะจงเพื่อบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ทุกคนในสังคม ทุกสภาพร่างกายสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเสมอภาคกัน อีกทั้งยังเป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของความสามารถของผู้ใช้บริการที่มีความต้องการอย่างหลากหลายโดยไม่เลือกปฏิบัติ และประเทศไทยมีความจำเป็นที่จะต้องมีการนำหลักการอารยสถาปัตย์มาปรับใช้ ภายในปี ๒๕๖๔ ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Aged Society) อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความพยายามในการส่งเสริมการนำหลักการอารยสถาปัตย์มาปรับใช้ แต่ยังคงพบอุปสรรคในการเข้าถึงการใช้พื้นที่ รวมทั้งประสิทธิภาพของการใช้นวัตกรรมต่างๆ ที่มีการออกแบบตามหลักการดังกล่าวด้วย

นอกจากนี้ ได้เสนอแนะแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในสังคมสูงวัยที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย **ในเชิงนโยบาย** คือ ควรกำหนดนโยบายหรือมาตรการในการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ของรัฐบาลที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี และแผนแม่บทที่สอดคล้อง ที่สำคัญควรส่งเสริมการพัฒนาดังกล่าวในลักษณะบูรณาการตามแนวทางประชารัฐ พร้อมทั้งให้มีการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติด้วยการกำหนดเป็นยุทธศาสตร์/ นโยบายระดับกระทรวง ควบคู่ไปกับกลไกหรือมาตรการในการสนับสนุนให้มีการนำแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในสังคมสูงวัยไปปรับใช้ เพื่อผลักดันให้หน่วยงาน/องค์กร/วิชาชีพที่เกี่ยวข้องตระหนักในคุณค่าของการนำหลักการดังกล่าวไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับทุกกลุ่มเป้าหมายในสังคม สำหรับ **ในเชิงปฏิบัติ** แม้ว่าการดำเนินการตามแนวทางอารยสถาปัตย์ในประเทศไทยจะมีการดำเนินการอย่างเหมาะสมในระดับหนึ่ง แต่ยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในสังคมสูงวัยที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยต่อไป โดยในมุมมองของผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตย์นั้นเห็นว่า ควรมีระบบที่ส่งเสริม สนับสนุน และ

ช่วยเหลือให้กลุ่มเป้าหมายในสังคมให้สามารถใช้งานได้ดียิ่งขึ้น ในขณะที่ในมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นว่า ควรพัฒนา ปรับปรุง จัดหาสิ่งประดิษฐ์/ สิ่งอำนวยความสะดวก รูปแบบของการออกแบบตามหลัก Universal Design อย่างต่อเนื่อง เพื่อเอื้ออำนวยให้ทุกคนสามารถเข้าถึงสิทธิ กิจกรรมทางสังคม ตลอดจนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ พร้อมทั้งได้เสนอแนะแนวทางทั่วไปในการป้องกันและแก้ไข/แก้ไข หรือบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้งานในพื้นที่ที่มีการออกแบบตามแนวทาง Universal Design กล่าวคือ ควรจัดทำแผนบูรณาการ เพื่อเชื่อมโยงแนวคิด แผนงาน และงบประมาณของหน่วยงาน พร้อมทั้งกำหนดหลักเกณฑ์การให้คะแนนสำหรับหน่วยงานที่มีการออกแบบตามหลักการ Universal Design โดยให้มีการออกแบบสถานที่ตามหลักการดังกล่าวมาตั้งแต่ต้น และเน้นให้วัสดุที่ได้มาตรฐานและปลอดภัยต่อการใช้งาน เพื่อทำเป็นศูนย์ต้นแบบ รวมถึงควรมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างความตระหนักในสังคมมากยิ่งขึ้นด้วย

Abstract

Title Applying a Universal Design Concept in Thailand : Case Study
- the Elderly

Field Social - Psychology

Name Ms. Saranpat Anumatrajkiy **Course:** NDC **Class:** 60

The purpose of this research is to study a concept of Universal Design and the importance to apply it to the elderly and people of all ages, and propose the approaches to promote Universal Design suitable for Thailand. This qualitative research focuses on the analysis of the meaning of Universal Design in terms of principles, processes, types, and the need to apply it to the elderly and people of all ages. Findings were collected from interviews with local users of universal design architecture, who can best reflect from their first-handed experiences. In addition, the in-depth interviews with experts from related agencies were conducted in order to explore approaches to promote Universal Design in the ageing society, suitable for population and context of Thailand.

The research found that Universal Design is the design of environments so that it can be used conveniently, safely, and equitably without the need for adaptation or specialized modification for any persons. It can be accessed and used by people of all ages or having any particular physical conditions. Universal Design also implies that users have various needs. Thailand has to put Universal Design concept into practice accordingly. Thailand will become an aged society in 2021. Although many attempts have been made to apply Universal Design in Thailand, there are obstacles such as access to the places designed and the efficiency of innovations designed.

The research also proposed the approaches to promote Universal Design in the ageing society, suitable for Thailand. Policy recommendations include propose policies or measures to promote Universal Design in accordance to the 20-year National Strategic Plan, and a corresponding national roadmap. Additionally the implementation should be promoted among various sectors in the society. More importantly, government agencies should have a strategic plan to translate policy into practice, as well as measures and mechanisms to promote Universal Design in order to encourage the application of Universal Design among related agencies, organizations, and professions. In practice, despite successes to a certain degree, there is still a need to develop more effective methods. Our findings found that

local users wished for systems or tools that could assist target population to better use the facilities. While experts saw the need to continuously develop, improve, and provide Universal Design innovations/facilities so that everyone can access to rights and social activities and live a better quality of life.

Lastly, the research proposed general recommendations to prevent, solve or ease the problems arising from the actual use of Universal Design facilities. These included developing a collaborative plan connecting ideas, plans, and budgets of related agencies, and developing a guideline for score assessment for such agencies. The assessment should look at a suitable design, materials used, and safety, Those received a good score can be use as a model. Finally yet importantly, continuing communications and campaigns should be made to raise awareness amongst the general public.

คำนำ

สังคมโลกและสังคมไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) ประชากรไทยมีแนวโน้มชัดเจนว่ากำลังสูงวัยขึ้นด้วยอัตราที่เร็วมาก และกำลังจะกลายเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ ในเวลาอีกไม่เกิน 10 ปีข้างหน้า ประกอบกับประชากรโลกยังมีแนวโน้มที่จะมีความพิการมากขึ้นด้วย ซึ่งพลวัตทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรในสังคมสูงวัยได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกด้าน ด้วยเหตุนี้ การวิจัยเรื่อง “อารยสถาปัตย์ในสังคมไทย : ศึกษากรณีผู้สูงอายุ” จึงมุ่งไปที่การศึกษาความหมายของอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งมวล และความจำเป็นในการนำแนวทางอารยสถาปัตย์มาปรับใช้กับผู้สูงอายุและคนทุกวัย พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานการวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดบริการทางสังคมที่ตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของประชาชนทุกวัย ทุกกลุ่มเป้าหมาย และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในสังคมไทยต่อไป

(นางสาวสรานฎภัทร อนุมัตริราชกิจ)
นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๐
ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ซ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
ขอบเขตของการวิจัย	๒
วิธีดำเนินการวิจัย	๓
ข้อจำกัดของการวิจัย	๓
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	๓
คำจำกัดความ	๓
บทที่ ๒ ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในสังคมสูงวัย	๔
ความหมายของ Universal Design	๔
แนวทาง Universal Design ของประเทศญี่ปุ่น อเมริกา และอังกฤษ	๘
นโยบายและแนวทางด้านผู้สูงอายุของไทย/ปัญหา-อุปสรรคในการดำรงชีวิต ของผู้สูงอายุ	๑๕
แนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ของประเทศไทย และประโยชน์ของอารยสถาปัตย์ (Universal Design)	๒๔
การดำเนินการเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงวัยในต่างประเทศ	๓๒
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ (Universal Design)	๓๔
สรุป	๓๙
บทที่ ๓ อารยสถาปัตย์ (Universal Design) ในสังคมสูงวัย	๔๑
สถานการณ์/ ผลกระทบการเข้าสู่สังคมสูงวัย และปัญหา อุปสรรค ในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ	๔๑
แนวนโยบายด้านผู้สูงอายุของไทย	๔๒
ความจำเป็นในการนำแนวทางอารยสถาปัตย์ (Universal Design) มาปรับใช้กับผู้สูงอายุและคนทุกวัย	๔๕

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ข้อเสนอต่อแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตยกรรมในสังคมสูงวัย	๔๙
สรุป	๕๐
บทที่ ๔ อารยสถาปัตยกรรมในสังคมสูงวัย เพื่อความสุขของคนทั้งมวล	๕๑
การวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตยกรรมในสังคมสูงวัยที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย	๕๑
เปรียบเทียบแนวทางการดำเนินการตามแนวทางอารยสถาปัตยกรรม (Universal Design) ของไทยและต่างประเทศ	๖๐
สรุป	๖๓
บทที่ ๕ สรุปและข้อเสนอแนะ	๖๔
สรุป	๖๔
ข้อเสนอแนะ	๖๕
บรรณานุกรม	๖๖
ภาคผนวก	๖๙
ผนวก ก การสร้างชุมชนต้นแบบที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของทุกคน	๗๐
ผนวก ข ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มประชากรที่ทำการศึกษาในครั้งนี้	๗๑
ประวัติย่อผู้วิจัย	๗๒

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า	
๒-๑	หลัก ๗ ประการของการออกแบบ	๗
๓-๑	ผลการสัมภาษณ์ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตยกรรม	๔๖
๔-๑	เชิงนโยบาย	๕๑
๔-๒	หลัก ๗ ประการของ Universal Design	๕๖
๔-๓	สิ่งประดิษฐ์/รูปแบบของการออกแบบตามหลัก Universal Design	๕๙

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒-๑ ความเสมอภาค (Equitability)	๑๐
๒-๒ ความยืดหยุ่น (Flexibility)	๑๐
๒-๓ ใช้ง่ายเข้าใจง่าย (Simple, Intuitive use)	๑๑
๒-๔ ข้อมูลชัดเจน (Perceptible Information)	๑๑
๒-๕ ระบบป้องกันอันตราย (Tolerance for error)	๑๒
๒-๖ พยายามร่างกาย (Low Physical Effort)	๑๒
๒-๗ ขนาด (Appropriate Size and Space for Approach)	๑๒
๒-๘ รถบริการรับส่งผู้โดยสาร (Taxi)	๑๔
๒-๙ สิฟท์โดยสาร	๑๕
๒-๑๐ รถโดยสารประจำทางสาธารณะ	๑๕

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเด็นประชากรที่ประเทศต่างๆ ในโลกพูดถึงกันมากในสหัสวรรษที่ ๒๐๐๐ นี้ ได้แก่ การสูงวัยของประชากรที่มีโครงสร้างอายุของประชากรโลกกำลังเปลี่ยนไปในทิศทางที่มีอายุสูงขึ้น อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากอัตราเกิดของประชากรทั่วโลกลดต่ำลง แต่ผู้คนมีอายุยืนยาวขึ้น ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ประชากรโลกมี ๗,๓๔๙ ล้านคน เป็นประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปประมาณ ๙๐๑ ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ ๑๒ ซึ่งองค์การสหประชาชาติได้ให้ความหมายของระดับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) ว่าหมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ ๑๐ ของประชากรทั้งประเทศ ดังนั้น จึงนับได้ว่าประชากรรวมทั้งโลกได้เข้าเกณฑ์ที่เรียกได้ว่าเป็น “สังคมสูงวัย” แล้ว อย่างไรก็ตามประชากรในแต่ละภูมิภาคมีระดับการสูงวัยไม่เท่ากัน ทวีปยุโรปมีสัดส่วนประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปสูงสุด ในขณะที่ทวีปแอฟริกา มีสัดส่วนประชากรสูงอายุน้อยที่สุด ทวีปเอเชีย ซึ่งมีประชากรราวหนึ่งในสามของประชากรโลก มีประชากรสูงอายุประมาณ ๕๐๘ ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ ๕๖ ของประชากรสูงอายุทั้งโลก

สำหรับประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) นับตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ โดยมีประชากรสูงอายุ คิดเป็นร้อยละ ๑๐ ของประชากรทั้งประเทศ และในปี ๒๕๕๘ มีประชากรสูงอายุ คิดเป็นร้อยละ ๑๖ ของประชากรทั้งประเทศ โดยมีการประมาณการว่าจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Aged Society) ซึ่งมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ถึงร้อยละ ๒๐ ของประชากรทั้งประเทศ ในปี ๒๕๖๔ และเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนเป็นสังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด (Super aged Society) ในปี ๒๕๗๔ ซึ่งมีผู้สูงอายุถึงร้อยละ ๒๘ ของประชากรทั้งประเทศ อันเป็นผลเนื่องมาจากอัตราการเกิดที่ลดลง และผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวมากขึ้น

สังคมโลกและสังคมไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) ประชากรไทยมีแนวโน้มชัดเจนว่ากำลังสูงวัยขึ้นด้วยอัตราที่เร็วมาก และกำลังจะกลายเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ในเวลาอีกไม่เกิน ๑๐ ปีข้างหน้า ประกอบกับประชากรโลกยังมีแนวโน้มที่จะมีความพิการมากขึ้นด้วย ซึ่งพลวัตทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรในสู่สังคมสูงวัยได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มอยู่ลำพังคนเดียว และอยู่ลำพังกับคู่สมรสสูงวัย ซึ่งจำเป็นที่จะต้องมีการดูแลหรือระบบที่จะอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต และด้วยกระแสโลกปัจจุบันให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาค โดยการนำแนวคิดอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ซึ่งเป็นหลักการออกแบบสากลให้คนทุกวัย ทุกกลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงการใช้ประโยชน์ (Accessible Design) เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี ได้รับความเป็นธรรม ทั้งถึง เท่าเทียม สะดวก ปลอดภัยและเป็นดัชนีสะท้อนความเจริญงอกงามของประเทศชาติ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจและตระหนักในความสำคัญของการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ที่ตอบโจทย์การนำไปปรับใช้เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุและคนทุกวัย

ในสังคมไทย ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้เอื้ออำนวยต่อการเข้าถึงการใช้ประโยชน์และรองรับคนทุกกลุ่มทุกวัยที่มีความต้องการที่แตกต่างหลากหลาย อาทิ เด็ก สตรีมีครรภ์ คนพิการ ผู้สูงอายุ ฯลฯ ในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่มีข้อจำกัด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาความหมายของอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งมวล และความจำเป็นในการนำแนวทางอารยสถาปัตย์ (Universal Design) มาปรับใช้กับผู้สูงอายุและคนทุกวัย
๒. เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย

ขอบเขตการวิจัย

๑. ด้านเนื้อหาวิชาการ (Academic Content)
 - ๑.๑ เน้นการศึกษาความหมายของอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งมวล ในแง่ของหลักการ กระบวนการหรือรูปแบบการนำหลักการอารยสถาปัตย์ไปปรับใช้กับความต้องการที่หลากหลายของคนทุกวัย
 - ๑.๒ ศึกษาความจำเป็นในการนำแนวทางอารยสถาปัตย์ (Universal Design) มาปรับใช้กับผู้สูงอายุและคนทุกวัย
 - ๑.๓ แสวงหาแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มประชากรและบริบทของประเทศไทย
๒. ด้านประชากร

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีกลุ่มประชากรที่จะทำการศึกษา ๒ กลุ่ม ประกอบด้วย

 - ๒.๑ กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตย์ ซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่ใช้บริการ หรือทำกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะที่มีการออกแบบตามแนวทางอารยสถาปัตย์ โดยมีการกำหนดสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ระบบโควตา (Quota Sampling) จำนวน ๑๐ คน หรือจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว
 - ๒.๒ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ระดับอธิบดีและผู้เชี่ยวชาญของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ คนพิการ และการสิทธิมนุษยชน อาทิ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นบุคคลผู้มีประสบการณ์ในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในประเทศไทย โดยมีการกำหนดสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ระบบโควตา (Quota Sampling) จำนวน ๕ คน หรือจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว
๓. ด้านเวลา

เป็นการศึกษากับผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ที่มีการออกแบบตามหลักอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ซึ่งทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างสะดวกและปลอดภัย โดยจะ

ทำการศึกษาตามแผนการจัดทำเอกสารวิจัยและบทความวิชาการของนักศึกษา วปอ. รุ่นที่ ๖๐ ในช่วงระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๖๐ – เดือนสิงหาคม ๒๕๖๑

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการศึกษาวิเคราะห์ความหมายของ อารยสถาปัตย์ (Universal Design) ที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งมวล ในแง่ของหลักการ กระบวนการหรือ รูปแบบ และความจำเป็นในการนำแนวทางอารยสถาปัตย์ (Universal Design) มาปรับใช้กับผู้สูงอายุ และคนทุพพลภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตย์ ซึ่งจะเป็นผู้สะท้อนสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้แนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในสังคมสูงวัยที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มประชากรและบริบทของประเทศไทยที่มีความชัดเจน และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

ข้อจำกัดของการวิจัย

ข้อมูลบางส่วนเป็นความเห็นส่วนบุคคล และการนำข้อมูลไปปรับใช้ ควรคำนึงถึงบริบทที่แตกต่างหลากหลาย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ทำให้ทราบถึงหลักการของอารยสถาปัตย์ (Universal Design) และปัญหา อุปสรรค ที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งมวล
๒. ทำให้ได้แนวทางในการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยต่อไป

คำจำกัดความ

แนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย	หมายถึง	แนวทางที่มีความเป็นไปได้ในการส่งเสริม อารยสถาปัตย์ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มประชากร และบริบทของประเทศไทย (ผลประโยชน์ร่วมกัน Mutual Benefit)
-		
ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตย์	หมายถึง	ผู้สูงอายุ และประชากรทุกกลุ่ม ทุกวัย อาทิ เด็ก สตรีมีครรภ์ และคนพิการ ฯลฯ ที่ใช้บริการ หรือ ทำกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะที่มีการออกแบบตาม แนวทางอารยสถาปัตย์

บทที่ ๒

ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับ การส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในสังคมสูงวัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ จากหนังสือ วารสาร รายงานวิจัย และวิทยานิพนธ์ ตลอดจนการ สืบค้นข้อมูลข่าวสารทางอินเทอร์เน็ต โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ความหมายของ Universal Design

นักวิชาการหลายท่านทั้งในประเทศและต่างประเทศ ได้ให้ความหมายของ Universal Design ไว้หลากหลาย ดังต่อไปนี้

๑. ความหมายของ Universal Design

๑.๑ การออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design) หมายถึง การออกแบบผลิตภัณฑ์ และสภาพแวดล้อม ที่ปราศจากการออกแบบหรือดัดแปลงเป็นพิเศษ เป็นการออกแบบที่ทุกคน สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางเท่าที่เป็นไปได้มากที่สุด โดยไม่มีข้อจำกัดด้านอายุและสภาพ ร่างกาย

๑.๒ การออกแบบเพื่อคนทั้งมวล หรือการออกแบบเพื่อการใช้งานของคนทุกกลุ่มใน สังคม (Universal Design) เป็นแนวคิดเรื่องการออกแบบสิ่งแวดล้อม การสร้างสถานที่ และสิ่งของต่างๆ เพื่อให้ทุกคนที่อยู่ในสังคมสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นได้อย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน โดยไม่ ต้องมีการออกแบบดัดแปลงพิเศษหรือเฉพาะเจาะจงเพื่อบุคคลกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดโดยเฉพาะ

๑.๓ อารยสถาปัตย์ (Universal Design) เป็นการออกแบบพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน บริการต่างๆ และผลิตภัณฑ์ให้สามารถรองรับคนทุกกลุ่มในสังคมได้อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็น ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ที่มีความสามารถในการใช้ชีวิตประจำวันแตกต่างจากบุคคลทั่วไปด้วย ข้อจำกัดทางร่างกาย หัวใจสำคัญของการออกแบบ คือ ความสะดวก ปลอดภัยเป็นธรรมชาติ ทั้งถึง และเท่า เทียม ทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวัน และในสถานที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างสถานที่ และ/หรือ สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เป็นแนวคิดที่สร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

๑.๔ สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา หมายความว่า ส่วนของอาคารที่สร้างขึ้นและอุปกรณ์อันเป็นส่วนประกอบของอาคารที่ติดหรือตั้งอยู่ภายในและ ภายนอกอาคาร เพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้อาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา

๒. ความเป็นมาและความสำคัญของอารยสถาปัตยกรรม

๒.๑ อารยสถาปัตยกรรม(Universal Design) เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในสหรัฐอเมริกา เนื่องจาก จำนวนของคนพิการมีมากขึ้น และสิ่งของเครื่องใช้ที่มีอยู่ก็เป็นอุปสรรคสำหรับคนเหล่านั้น ดังนั้น ในปี ค.ศ. ๑๙๙๐ สมาคมมาตรฐานแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาจึงได้ออกกฎหมายคนพิการ (The American Disabilities Act) ขึ้น เพื่อกำจัดอุปสรรคต่อคนพิการโดยรับรองสิทธิของคนพิการให้ทัดเทียมกับคนทั่วไป แต่กฎหมายนี้ยังไม่ใช้ไม่ได้กับสินค้าหรือบริการทุกอย่าง ผู้ริเริ่มแนวคิดการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล คือ นาย Ronald L. Mace ศาสตราจารย์มหาวิทยาลัยนอร์ทแคโรไลนา ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นคนพิการ ได้เริ่มต้นทดลอง ออกแบบ ดัดแปลงของใช้ส่วนตัวของตนเอง หลังจากนั้น ได้นำหลักการนี้ มาใช้สำหรับการพัฒนาออกแบบผลิตภัณฑ์สำหรับคนพิการ และต่อยอดจนเป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อคนทั้งมวล โดยเน้นความทัดเทียมของบุคคลทุกคนที่สามารถใช้ผลิตภัณฑ์/บริการที่ออกแบบอย่างเดียวกันได้ อันจะเป็นส่วนช่วยลดความแปลกแยก/แตกต่างของบุคคลในสังคม

๒.๒ องค์การสหประชาชาติพยายามเผยแพร่และส่งเสริมแนวคิดในเรื่องอารยสถาปัตยกรรม เพื่อให้คนพิการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตในอาคารและสิ่งแวดล้อมตามโครงการ Promotion of Non-Handicapping Physical Environment for Disabled Persons มีการเผยแพร่และส่งเสริม เดือนธันวาคม ค.ศ.๑๙๙๕ ได้มีการเผยแพร่หลักการของอารยสถาปัตยกรรม เวอร์ชัน ๑.๑ (Universal Design Version ๑.๑) และพัฒนาเป็นเวอร์ชัน ๒.๐ ออกเผยแพร่ เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๙๗ เป็นการออกแบบสิ่งแวดล้อม การสร้างสถานที่และสิ่งของต่างๆ เพื่อให้ทุกคนที่อยู่ในสังคมสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งต่างๆ ได้อย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน โดยไม่ต้องมีการดัดแปลงพิเศษหรือเฉพาะเจาะจง เพื่อบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

๓. ความจำเป็นของอารยสถาปัตยกรรม

อารยสถาปัตยกรรมเป็นสิ่งสำคัญมีความจำเป็นของโลกยุคปัจจุบัน และอนาคตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ด้วยเหตุผล ๕ ประการ ดังนี้

๓.๑ ผู้สูงอายุกำลังจะล้นโลก ปัจจุบันหลายประเทศทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยกำลังเดินไปสู่ความเป็นสังคมผู้สูงอายุ มนุษย์จะมีอายุยืนยาวขึ้นและต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดความสะดวก และปลอดภัยในการดำเนินชีวิตประจำวันมากขึ้น ข้อมูลจากองค์การสหประชาชาติ (UN) ระบุว่า ปัจจุบัน ประชากรโลกมีจำนวนกว่า ๗,๐๐๐ ล้านคน มีผู้สูงอายุที่อายุเกิน ๖๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๘๙๓ ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ๑๒.๘ ในจำนวนนี้ มีผู้ที่มีอายุเกิน ๑๐๐ ปี มากถึง ๓๔๐,๐๐๐ คน และมีแนวโน้มว่า ประชากรผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นอีกราว๒๐๐ ล้านคน ภายในอีกไม่เกิน ๑๐ ปี ข้างหน้า หมายความว่า ภายในปี พ.ศ. ๒๕๖๕ จำนวนประชากรผู้สูงอายุ ทั่วโลกจะมีมากกว่า ๑,๐๐๐ ล้านคน

๓.๒ ประชากรโลกจะมีคนพิการมากขึ้น คนพิการหรือคนที่จำเป็นต้องใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในโลกยุคปัจจุบัน และอนาคตจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เพราะความพิการส่วนใหญ่ไม่ได้มาจากความพิการโดยกำเนิดแล้ว แต่เป็นความพิการที่มาจากความเจ็บไข้ได้ป่วย และอุบัติเหตุ รวมถึงความพิการที่มาจากสภาพความแก่ชรา

๓.๓ กฎหมายบังคับให้ทำในปัจจุบันประเทศที่เจริญแล้วทั่วโลก เช่น ญี่ปุ่น อเมริกา อังกฤษ เยอรมนี ฯลฯ มีการออกกฎหมายบังคับให้สถานที่สาธารณะ และตึกอาคารต่าง ๆ จะต้องจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อคนทั้งมวล อย่างไรก็ตาม ในช่วง ๑๕ ปีมานี้ ประเทศไทยได้มีกฎหมายหลายฉบับออกมามีผลบังคับใช้ เช่น กฎหมายส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กฎกระทรวงมหาดไทย ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ และกฎกระทรวงการพัฒนาสังคมฯ ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นต้น ซึ่งมีผลบังคับใช้ให้การออกแบบสร้างทำตึกอาคาร และสถานที่สาธารณะทุกแห่ง จะต้องมีการอารยสถาปัตย์ คือ ต้องจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สำหรับคนพิการ และผู้สูงอายุด้วยแล้วเช่นกัน

๓.๔ กติกาโลก อารยสถาปัตย์ หรือ Universal Design เป็นภาษาสากล และกติกาสากลของโลกยุคปัจจุบัน และอนาคต ดังจะเห็นได้ว่าในทุกประเทศที่เจริญแล้วพัฒนาแล้ว แม้แต่ในบางประเทศที่กำลังพัฒนา ก็จะต้องมีสิ่งเหล่านี้ ด้วยเหตุนี้ “อารยสถาปัตย์” จึงเป็นเสมือนดัชนีชี้วัดความเจริญรุ่งเรืองของประเทศต่างๆ ในโลกยุคปัจจุบันได้อีกทางหนึ่ง ยิ่งตอนนี้ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน เราจะต้องตระหนักถึงเรื่องนี้ให้มาก เพราะถ้ายังไม่มีอารยสถาปัตย์ในการปรับปรุงและพัฒนาบ้านเมือง เราก็จะไม่เป็นที่ยอมรับในเวทีโลก เพราะนั่นเท่ากับว่าเราไม่ดูแลไม่ใส่ใจผู้สูงอายุ คนพิการ รวมถึงผู้ป่วยพักฟื้น ยังมีการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งอาจทำให้เราถูกมองว่าเป็นกลุ่มประเทศที่ยังล้าหลังป่าเถื่อน

๓.๕ การออกแบบบ้านเมืองให้มีอารยสถาปัตย์ แสดงให้เห็นถึงความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต เพราะวันหนึ่งเราเองอาจต้องพึ่งพาอารยสถาปัตย์ ต้องใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ผู้มีปัญหาด้านสุขภาพ หญิงตั้งครรภ์ เด็กเล็ก หรือมีภาระหน้าที่ต้องดูแลบิดามารดา/ผู้สูงอายุ ซึ่งการปฏิบัติด้วยความไม่ประมาทนี้เป็นไปตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

๔. หลักการของ Universal Design

๔.๑ Universal Design เป็นแนวความคิดสากลที่องค์การสหประชาชาติได้พยายามเผยแพร่และส่งเสริมจากแนวความคิดเดิมเพื่อให้คนพิการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต ในอาคารและสิ่งแวดล้อมตามโครงการ Promotion of Non-Handicapping Physical Environment for Disabled Persons และได้มีการพัฒนาตามลำดับเป็น Accessible Design, Adaptable Design, Barrier Free Design, Design for all และ Inclusive Design ซึ่งในที่สุดก็เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในหลักการของ Universal Design ซึ่งประกอบด้วยหลัก ๗ ประการของการออกแบบเพื่อทุกคน ดังนี้

๑. ทุกคนใช้ได้อย่างเท่าเทียมกัน (Equitable Use)
๒. มีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนการใช้ได้ (Flexible Use)
๓. ใช้งานง่าย (Simple and Intuitive Use)
๔. การสื่อความหมายที่เข้าใจง่าย (Perceptual Information)
๕. การออกแบบที่เผื่อการใช้งานที่พลาดได้ (Tolerance for Error)
๖. ใช้แรงน้อย (Low Physical Effort)
๗. มีขนาดและพื้นที่เหมาะสมกับการเข้าถึงและใช้งานได้ (Size and Space for Approach and Use)

ตารางที่ ๒-๑ หลัก ๗ ประการของการออกแบบ

หลักการ	ความหมาย
๑) ทุกคนใช้ได้อย่างเท่าเทียมกัน (Equitable Use)	การออกแบบที่เป็นประโยชน์และตรงความต้องการของคนทุกกลุ่ม
๒) มีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนการใช้ได้ (Flexible Use)	การออกแบบที่รองรับความสามารถที่หลากหลายของแต่ละคน
๓) ใช้งานง่าย (Simple and Intuitive Use)	ใช้การออกแบบที่ง่ายต่อความเข้าใจโดยไม่คำนึงถึงประสบการณ์และระดับความรู้ความสามารถ
๔) การสื่อความหมายที่เข้าใจง่าย (Perceptual Information)	การสื่อสารข้อมูลที่เป็นในการออกแบบได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมหรือความสามารถทางประสาทสัมผัสของผู้ใช้
๕) การออกแบบที่เพื่อการใช้งานที่พลาดได้ (Tolerance for Error)	การออกแบบที่สามารถลดอันตรายจากอุบัติเหตุและผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์หรือการกระทำที่ไม่ได้ตั้งใจ
๖) ใช้แรงน้อย (Low Physical Effort)	การออกแบบที่สามารถนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพสะดวกสบายและไม่เกิดความเมื่อยล้า
๗) มีขนาดและพื้นที่เหมาะสมกับการเข้าถึงและใช้งานได้ (Size and Space for Approach and Use)	ขนาดที่เหมาะสมและมีพื้นที่สำหรับการเข้าถึงและการทำงานโดยไม่คำนึงถึงขนาดร่างกาย ท่าทางหรือการเคลื่อนไหวของผู้ใช้

๔.๒ หลัก ๗ ประการของการออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design)

๑. มีความเสมอภาค (Equitable Use) การออกแบบสามารถสร้างความเท่าเทียมกันในการใช้สอยของผู้ใช้ ที่ตั้งไว้ตามความสามารถ โดยคำนึงถึงความสะดวก ปลอดภัย หลีกเลี่ยงการแบ่งแยกใช้สอยและงานออกแบบที่ตั้งจุดมุ่งหมายจากประชาชนทั่วไป

๒. มีความยืดหยุ่น (Flexibility in Use) รองรับการใช้สอยจากผู้ใช้ที่หลากหลาย โดยอาจมีหลายทางเลือกที่สามารถใช้งานได้สะดวก ทั้งการใช้งานมือขวา หรือมือซ้ายก็ได้ อำนวยความสะดวกที่ผู้ใช้สามารถปรับการใช้งานเมื่อต้องการความถูกต้องแม่นยำมากขึ้น และสามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานตามการเคลื่อนไหวของผู้ใช้ได้

๓. เรียบง่ายและเข้าใจได้ง่าย (Simple and Intuitive Use) การออกแบบควรง่ายต่อการเข้าใจโดยไม่คำนึงถึงประสบการณ์ ความรู้ ภาษา หรือระดับความชำนาญของผู้ใช้ ฉะนั้นการออกแบบต้องเรียบง่าย ผู้ใช้งานสามารถใช้งานได้โดยง่ายจากสามัญสำนึก มีข้อเสนอแนะการใช้ที่สำคัญ โดยไม่คำนึงถึงการรู้หรือไม่รู้หนังสือ หรือความหลากหลายทางภาษา และผู้ใช้งานสามารถประเมินผลการใช้งานหรือคำแนะนำถึงการใช้งานหลังจากใช้งานออกแบบนั้นแล้ว

๔. เป็นข้อมูลที่ชัดเจน (Perceptible Information) งานออกแบบสามารถสื่อสารข้อมูลที่จำเป็นกับผู้ใช้งานได้ โดยปราศจากข้อจำกัดของผู้ที่มีความบกพร่องทางประสาทสัมผัส งานออกแบบควรมีป้ายบอกเป็นสัญลักษณ์การใช้พื้นผิวต่างสัมผัส หรือสีเส้นที่ตัดกันกับสภาพแวดล้อม โดยรอบ และการแนะนำการใช้งานหลากหลายสื่อ (เช่น มีทั้งสัญลักษณ์, อักษรเบรลล์, สัญญาณเสียง ประกอบกัน)

๕. ทนทานต่อการใช้งานที่ผิดพลาดและเกิดอันตราย (Tolerance for Error) การออกแบบควรลดอันตรายหรืออุบัติเหตุต่างๆ อันอาจเกิดขึ้นได้โดยไม่ตั้งใจ โดยมีการออกแบบ การเตือนอันตรายที่อาจเกิดขึ้นไว้ เช่น มีพื้นผิวต่างสัมผัสแบบเตือนอันตราย (Warning Block) ไว้ก่อนถึงทางลาดหรือการออกแบบที่เตรียมอุปกรณ์เพื่อให้เกิดความปลอดภัยไว้ (เช่น ราวจับในที่ต่างๆ) และการออกแบบที่ป้องกันการเข้าถึงในส่วนที่เป็นอันตราย

๖. มีความสะดวกและทุ่นแรงกายในการออกกำลัง (Low Physical Effort) การออกแบบที่มีความสะดวกต่อการใช้งานง่ายด้วยท่าทางปกติ โดยใช้กำลังตามปกติไม่ต้องออกแรง มาก หรือต้องพยายามใช้งานหลายครั้ง

๗. ขนาด สถานที่ที่เหมาะสม Size and Space for Approach and Use) ขนาดและพื้นที่ใช้งานที่เหมาะสม สามารถใช้งานได้สะดวก ทั้งการเอื้อม การจับโดยปราศจาก เงื่อนไขของข้อจำกัดทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว อุปกรณ์หรือการออกแบบในจุดที่สำคัญต้อง สามารถมองเห็นชัดเจนไม่ว่าจะมองขณะยืนหรือนั่งในรถล้อเลื่อน และจัดเตรียมพื้นที่ใช้งานที่ เหมาะสมกับการเข้าถึงและใช้สอย คำนึงถึงบุคคลทั่วไป บุคคลที่ต้องมีผู้ดูแล หรือมีอุปกรณ์ช่วยเหลือ เช่น รถล้อเลื่อน ไม้เท้า ฯลฯ

๔.๓ การออกแบบเพื่อมวลชน (Universal Design) มีหลักการพื้นฐาน ๗ ประการ สำหรับใช้เป็นแนวคิดในการออกแบบ ดังนี้ ๑. ความเสมอภาค ๒. ความยืดหยุ่น ๓. ใช้งานเข้าใจง่าย ๔. ข้อมูลชัดเจน ๕. ระบบป้องกันอันตราย ๖. ทุ่นแรงกาย และ ๗. ขนาดและสถานที่ที่เหมาะสม ซึ่งหลักการดังกล่าว นอกจากจะนำมาใช้เป็นพื้นฐานการออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก สะดวกสำหรับสังคมไทยได้แล้ว ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างนวัตกรรมสร้างสรรค์ได้อีกด้วย

แนวทาง Universal Design ของประเทศญี่ปุ่น อเมริกา และอังกฤษ

ในห้วงเวลาที่ผ่านมา ได้ปรากฏความเจริญรุ่งเรืองของการพัฒนา Universal Design ในต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็น ญี่ปุ่น อเมริกา ยุโรป หรือแม้แต่ในเอเชีย ซึ่งการสร้างสรรค์อารยสถาปัตย์ เพื่อให้คนทุกช่วงวัย สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ทั้งในอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์และ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เป็นการขับเคลื่อนตามแนวทาง Universal Design โดยกลไกหลักและกลไก สนับสนุนผลักดันขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ ทั้งการบริหารจัดการ พัฒนากฎหมาย สร้างกระแสสังคมและความตระหนักรู้ของคนในสังคมในการรวมพลังขับเคลื่อนเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง โดยแต่ละ ประเทศมีแนวทาง Universal Design ที่น่าสนใจ ดังนี้

๑. แนวทาง Universal Design ของประเทศญี่ปุ่น

ปัจจุบันการปรับปรุง และพัฒนาอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ในภูมิภาคอาเซียนเข้าสู่ภาคปฏิบัติของสมาชิกทั้ง ๑๐ ชาติในอาเซียนอย่างเป็นทางการแล้ว โดยมีเป้าหมายร่วมกันว่า จะต้องช่วยกันปรับปรุง และพัฒนาอารยสถาปัตย์ เพื่อขจัดอุปสรรคทางสภาพแวดล้อมของผู้พิการในเบื้องต้น และเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงทางสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรม ทัวถึง และเท่าเทียมสำหรับคนทั้งมวล “ประเด็นที่น่าสนใจมากจากการประชุม ๑๐ ชาติ อาเซียน+ญี่ปุ่น ที่กรุงฮานอย ประเทศเวียดนาม ก็คือมี “มหาอำนาจอารยสถาปัตย์โลก” อย่าง “ญี่ปุ่น” คอยให้คำแนะนำ และช่วยเหลือ เพื่อเดินหน้าไปสู่การปรับปรุง และพัฒนาอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ในภูมิภาคอาเซียนนับจากนี้ไป”

การออกแบบเพื่อมวลชน หรือ Universal Design เป็นคำที่รู้จักในแวดวงของการออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงในกลุ่มคนทำงานด้านผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ใดโอกาสที่มีข้อจำกัดในการใช้หรือเข้าถึงสิ่งแวดล้อมสถานที่ แต่ปัจจุบันการออกแบบเพื่อมวลชนเริ่มเป็นที่รู้จักและมีบทบาทมากขึ้นจากรูปแบบของผลิตภัณฑ์และสิ่งของเครื่องใช้ทั่วไป ในสังคม โดยเฉพาะสินค้าที่มาจากประเทศญี่ปุ่น หลักของการออกแบบเพื่อมวลชนนอกจากจะช่วยให้เกิดความสะดวก สบายและความปลอดภัยแล้ว ยังใช้เป็นหลักการพื้นฐานเพื่อสร้างนวัตกรรมสร้างสรรค์สังคมได้อีกด้วย

ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญและนำหลักการออกแบบเพื่อมวลชนมาใช้ให้เห็นเป็นรูปธรรมมากที่สุด โดยเริ่มใช้กับการออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกด้วยการออกเป็นกฎหมายควบคุมอาคารสำหรับผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสกับอาคารสาธารณะ เช่น ห้างสรรพสินค้า โรงภาพยนตร์ โรงแรม และสถานที่สำคัญที่เป็นที่ชุมนุม และที่สาธารณะ ตั้งแต่ปี ค.ศ.๑๙๙๔ ต่อ มาในช่วงปี ค.ศ. ๒๐๐๓ กฎหมายนี้ได้ครอบคลุมไปถึงอาคารที่เป็นโรงเรียน สำนักงานและอาคารชุดพักอาศัยด้วย จนถึงปีค.ศ.๒๐๐๖ กฎหมายควบคุมอาคารสำหรับผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสไม่เพียงแต่บังคับให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ภายในอาคารเท่านั้น ยังรวมไปถึงขนาดของอุปกรณ์และพื้นที่ใช้งานให้มีมาตรฐานอีกด้วย นอกจากนี้ ประเทศญี่ปุ่นยังได้นำหลักการออกแบบเพื่อ มวลชนเข้ามาใช้ในการแข่งขัน เพื่อออกแบบผลิตภัณฑ์ เครื่องใช้ รวมถึงสินค้าเกือบทุกประเภท ดังนั้นนักออกแบบจะต้องคิดค้นรูปแบบใหม่และนำเสนอแนวคิดใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลาทำให้ประเทศญี่ปุ่นกลายเป็นผู้นำในด้านนวัตกรรมด้านการออกแบบ โดยมีตัวอย่างภาพประกอบการอธิบายตามหลักการพื้นฐานทั้ง ๗ ประการ ของการออกแบบเพื่อมวลชน ดังนี้

แผนภาพที่ ๒-๑ ความเสมอภาค (Equitability) คือ ทุกคนในสังคม ใช้งานได้อย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีการแบ่งแยกและเลือกปฏิบัติ เช่น การออกแบบเคาน์เตอร์รับเรื่องตามหน่วยงานต่างๆ ที่มีความสูงต่างระดับ สำหรับให้บริการผู้ที่ใช้รถเข็น (Wheel chair) หรือ เด็กสามารถใช้งานได้

แผนภาพที่ ๒-๑ ความเสมอภาค (Equitability)

แผนภาพที่ ๒-๒ ความยืดหยุ่น (Flexibility) ใช้งานได้กับผู้ที่ถนัดซ้ายและขวา หรือปรับสภาพความสูง-ต่ำ ขึ้น-ลงได้ ตามความสูงของผู้ใช้ เช่น การออกแบบเครื่องให้น้ำเกลือแบบใหม่ที่ปรับระดับได้

แผนภาพที่ ๒-๒ ความยืดหยุ่น (Flexibility)

แผนภาพที่ ๒-๓ ใช้ง่ายเข้าใจง่าย (Simple, Intuitive use) การใช้รูปภาพเป็นสัญลักษณ์สากลและสื่อสารให้เข้าใจได้ง่าย เช่น การใช้รูปภาพเพื่อการคัดแยกขยะ หรือบัตรโทรศัพท์ที่มีรอยเว้า เพื่อให้คนตาบอดสัมผัสผู้รู้ได้ว่าจะต้องใส่ ด้านไหนเข้าไปในเครื่องโทรศัพท์ หรือเครื่องอ่านบัตร ซึ่งเป็นมาตรฐานของ JIS (Japanese Industrial Standards)

แผนภาพที่ ๒-๓ ใช้ง่ายเข้าใจง่าย (Simple, Intuitive use)

แผนภาพที่ ๒-๔ ข้อมูลชัดเจน (Perceptible Information) ง่ายสำหรับประกอบการใช้งาน เช่น ภาพประกอบวิธีการปรุงอาหาร ในภาพแสดงให้ทราบว่าอาหารชนิดดังกล่าวต้องใช้วิธีการต้มในน้ำเดือดและสามารถใช้ตะเกียบสอดในรูเจาะสำหรับยกอาหารออก หรือรูปภาพแสดงการใช้สุขภัณฑ์

แผนภาพที่ ๒-๔ ข้อมูลชัดเจน (Perceptible Information)

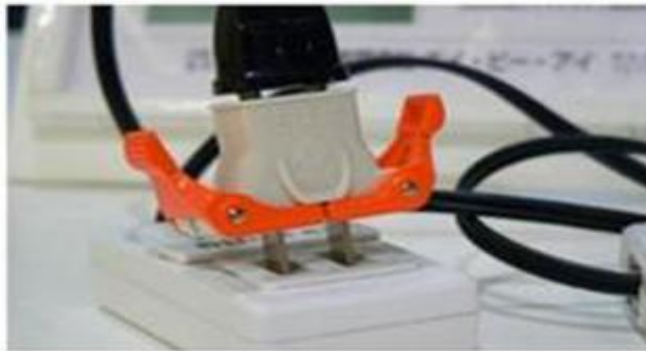
แผนภาพที่ ๒-๕ ระบบป้องกันอันตราย (Tolerance for error) ต่อการใช้งานที่ผิดพลาด เช่น กรรไกรที่มีปลอกสวมแต่สามารถตัดกระดาษและใช้งานได้ปกติ หรือตัวปิดหัวเหล็กเส้นเพื่อป้องกันอันตรายจากงานก่อสร้าง

แผนภาพที่ ๒-๕ ระบบป้องกันอันตราย (Tolerance for error)

แผนภาพที่ ๒-๖ ทุ่่นร่างกาย (Low Physical Effort) สะดวกและไม่ต้องออกแรงมาก เช่นเครื่องช่วยถอดและเสียบปลั๊กเพียงแค่บีบปลายสี่สั้ม หรือกดปลายสี่สั้มก็จะช่วยดันปลั๊กอย่างง่าย

แผนภาพที่ ๒-๖ ทุ่่นร่างกาย (Low Physical Effort)

แผนภาพที่ ๒-๗ ขนาด (Appropriate Size and Space for Approach) และสถานที่ที่เหมาะสมเช่น ขนาดของห้องน้ำสำหรับผู้พิการที่ออกแบบให้เหมาะสมต่อการใช้รถเข็น (Wheel Chair) มีขนาดพื้นที่เพียงพอสำหรับหมุน หรือกลับรถเข็นได้ภายในห้องน้ำ

แผนภาพที่ ๒-๗ ขนาด (Appropriate Size and Space for Approach)

๒. แนวทาง Universal Design ของประเทศอเมริกา

หลักการออกแบบที่ไร้อุปสรรคให้เข้าถึงได้ (Accessible Design) ในยุโรป นิยมใช้คำว่า Design for All ส่วนในสหรัฐอเมริกาใช้คำว่า Universal Design แปลว่า การออกแบบเพื่อคนทุกคน เราใช้คำว่าอารยสถาปัตย์ เพื่อให้มีความเข้าใจที่ตรงกัน เป็นการออกแบบโดยยึดหลักการ ๗ ข้อ ของสากล ไม่ใช่เพื่อคนพิการและผู้สูงอายุ และไม่ใช่ว่าเฉพาะอาคาร แต่รวมถึงผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวันด้วย

อารยสถาปัตย์ (Universal Design) เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในสหรัฐอเมริกา เนื่องจากจำนวนของคนพิการมีมากขึ้น และสิ่งของเครื่องใช้ที่มีอยู่ก็เป็นอุปสรรคสำหรับคนเหล่านั้น ดังนั้น ในปี ค.ศ. ๑๙๙๐ สมาคมมาตรฐานแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาจึงได้ออกกฎหมายคนพิการ (The American Disabilities Act) ขึ้น เพื่อกำจัดอุปสรรคต่อคนพิการโดยรับรองสิทธิของคนพิการให้ทัดเทียมกับคนทั่วไป แต่กฎหมายนี้ยังใช้ไม่ได้กับสินค้าหรือบริการทุกอย่าง ผู้ริเริ่มแนวคิดการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล คือ นาย Ronald L. Mace ศาสตราจารย์มหาวิทยาลัยนอร์ท แคโรไลนา ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นคนพิการ ได้เริ่มต้นทดลอง ออกแบบ ดัดแปลงของใช้ส่วนตัวของตนเอง หลังจากนั้นได้นำหลักการนี้มาใช้ในการพัฒนาออกแบบผลิตภัณฑ์สำหรับคนพิการ และต่อยอดจนเป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อคนทั้งมวล โดยเน้นความทัดเทียมของบุคคลทุกคนที่สามารถใช้ผลิตภัณฑ์/บริการที่ออกแบบอย่างเดียวกันได้ อันจะเป็นส่วนช่วยลดความแปลกแยก/แตกต่างของบุคคลในสังคม

หลังจากแนวความคิด Universal design ได้ถูกแนะนำโดย Ron Mace ในช่วงทศวรรษ ๑๙๘๐ แล้วได้มีความพยายามที่จะรวบรวมแนวคิดเพื่อสรุปออกมาเป็นหลักของแนวความคิดดังกล่าว จนกระทั่ง ในเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๙๕ ได้มีการเผยแพร่หลักการของ Universal design ๑.๑ (Principles of Universal design Version ๑.๑) ภายหลังจากได้มีการปรับปรุงล่าสุดเป็นเวอร์ชัน ๒.๐ ซึ่งได้รับการเผยแพร่ เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๙๗ หลักการนี้สามารถประยุกต์ใช้ในการตรวจสอบสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มีอยู่แล้วหรือใช้เป็นแนวทางในกระบวนการออกแบบหลักการของ Universal design ประกอบด้วยหลัก ๗ ประการ ดังนี้

๒.๑ Equitable use หมายถึง การออกแบบเพื่อที่ให้เกิดประโยชน์ และสามารถแพร่หลายได้ในหมู่ผู้ใช้ที่มีสมรรถภาพที่หลากหลาย

๒.๒ Flexibility in use หมายถึง การออกแบบที่สามารถรองรับความต้องการและสมรรถภาพที่แตกต่างกันไปอย่างกว้างขวาง

๒.๓ Simple and intuitive หมายถึง การออกแบบที่สามารถเข้าใจถึงประโยชน์ตลอดจนวิธีการใช้สอยที่ง่าย ไม่ว่าผู้ใช้งานจะมีประสบการณ์ความรู้ ภาษาทักษะหรือระดับ สมมติแตกต่างกันเพียงใดก็ตาม

๒.๔ Perceptible information หมายถึง การออกแบบที่สามารถสื่อสารที่สำคัญกับผู้ใช้ได้ไม่ว่าระดับความสามารถในการรับรู้ของผู้ใช้จะอยู่ในระดับใด โดยใช้วิธีการสื่อสารที่หลากหลายร่วมกัน เช่น สื่อภาพ สื่อเสียง และสื่อสัมผัส

๒.๕ Tolerance for error หมายถึง การออกแบบที่ลดอัตราความเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดอันตรายหรืออุบัติเหตุต่างๆ ต่อผู้ใช้ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

๒.๖ Low physical effort หมายถึง การออกแบบที่ลดอัตราความเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดอันตรายหรืออุบัติเหตุต่างๆ ต่อผู้ใช้ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

๒.๗ Size and space approach and use หมายถึง การออกแบบให้ได้ ขนาด และพื้นที่การใช้งานอย่างเหมาะสม

๓. แนวทาง Universal Design ของประเทศสเปน

จากรายงานการเดินทางไปศึกษาดูงานของคณะกรรมการการพัฒนาสังคมและกิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาส วุฒิสภา ณ ประเทศสเปน ด้านการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ บริเวณอาคารสถานที่ของหน่วยงานราชการ เอกชน และพื้นที่สาธารณะหลายแห่ง เช่น โบสถ์ ห้องถนนตามเมืองต่างๆ เป็นต้น ระหว่างวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน - ๔ ธันวาคม ๒๕๕๖ สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

๓.๑ รถบริการรับส่งผู้โดยสาร (Taxi) รถที่ให้บริการจะมีลักษณะเป็นรถยนต์ผู้โดยสารที่ใช้รถเข็นวีลแชร์สามารถขึ้นลงได้ทางด้านหลังรถ ซึ่งจะมีทางลาดแบบพับเก็บได้และภายในห้องโดยสารสามารถจุคนได้ ๔ - ๕ คน

แผนภาพที่ ๒-๘ รถบริการรับส่งผู้โดยสาร (Taxi)

๓.๒ ห้องน้ำ ในภาครัฐและเอกชนจัดให้ห้องสุขาสำหรับคนพิการมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อประโยชน์ต่อการใช้บริการของผู้สูงอายุและเด็ก โดยมีราวจับยึดบริเวณพื้นที่รอบๆ โถส้วม อ่างล้างมืออยู่สูงจากพื้นในระดับที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่ใช้รถเข็นและเด็กเล็กสามารถใช้บริการได้ด้วยตนเอง

๓.๓ ลิฟท์โดยสาร ในสถานที่ที่ห้องเที่ยวจัดให้มีลิฟท์สำหรับเคลื่อนย้ายคนพิการที่นั่งรถเข็นวีลแชร์ (Wheel chair) โดยคนพิการสามารถใช้งานลิฟท์ได้เอง แม้ไม่มีผู้ช่วยเนื่องจากมีปุ่มกดบังคับอยู่ในระดับที่คนพิการสามารถกดได้โดยสะดวก และมีปุ่มฉุกเฉินสำหรับกรณีที่คนพิการต้องการความช่วยเหลือ

แผนภาพที่ ๒-๙ ลิฟท์โดยสาร

๓.๔ รถโดยสารประจำทางสาธารณะทุกคันมีการออกแบบที่เป็นสากล บุคคลทุกเพศ ทุกวัยและทุกสภาพร่างกาย สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ มีลักษณะเป็นรถแบบขานต่ำ (Low floor) ซึ่งทุกคันจะมีลิ้นชักอัตโนมัติอยู่ใต้ประตูรถที่เปิดอัตโนมัติยื่นออกมาสำหรับคนใช้เก้าอี้เข็น

แผนภาพที่ ๒-๑๐ รถโดยสารประจำทางสาธารณะ

๓.๕ จัดทำทางถนนสำหรับรถจักรยานและเก้าอี้เข็น เป็นสัดส่วนต่างหากจากถนนสำหรับรถยนต์ รถจักรยานยนต์มีปริมาณน้อยและไม่สามารถวิ่งในช่องเดินรถจักรยานได้ พร้อมทั้งจัดทำทางลาด เพื่อให้ง่ายต่อการสัญจร และปลอดภัยต่อประชาชนทุกคนที่ใช้เส้นทาง

นโยบายและแนวทางด้านผู้สูงอายุของไทย/ ปัญหา-อุปสรรคในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ

๑. นโยบายและแนวทางด้านผู้สูงอายุของไทย

๑.๑ นโยบายรัฐบาล

รัฐบาลได้วางนโยบาย มาตรการต่างๆ เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ โดยการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมและมีคุณภาพชีวิตที่ดี ครอบคลุม ๔ มิติ ทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสภาพแวดล้อม

โดยพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายรัฐบาลต่อ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๕๗ โดยได้ให้ความสำคัญในเรื่อง “การลด ความเหลื่อมล้ำของสังคม การสร้างโอกาสในการเข้าถึงบริการของรัฐ” โดยมีเป้าหมายในการส่งเสริม และสนับสนุนให้ผู้พิการหรือผู้ที่ต้องใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือในการดำเนินชีวิตและการเดินทาง ซึ่งหมายถึงความรวมถึง ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยพักฟื้น ตำรวจ ทหารผ่านศึก เด็กเล็กและสตรีมีครรภ์ พัฒนา ระบบคุ้มครองทางสังคม ระบบการออกแบบ ระบบสวัสดิการชุมชนให้มีประสิทธิภาพและมีความ ยั่งยืน จัดสวัสดิการช่วยเหลือและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาส คนพิการ ผู้สูงอายุ สตรีและ เด็กและให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

๑.๒ ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี

สถานการณ์ทางสังคมที่จะเกิดขึ้นในอีก ๒๐ ปี มีแนวโน้มที่จะทวีความเข้มข้น และมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ประเทศไทยจึงมีความจำเป็นต้องเตรียมการวางแผนรองรับในการ เผชิญกับสถานการณ์ดังกล่าว อาทิ โครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ ภัยเด็กและ ภัยทำงานลดลง ความเหลื่อมล้ำในหลายมิติส่งผลกระทบต่อโครงสร้างความสามัคคีในสังคม และเป็นข้อจำกัด ต่อการยกระดับศักยภาพทุนมนุษย์ ตลอดจนข้อจำกัดด้านทรัพยากรธรรมชาติและแรงงาน ซึ่งส่งผล ต่อต้นทุนการผลิตและความเป็นอยู่ของประชาชน

กรอบยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี จึงเป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ อย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการจัดทำแผนต่างๆ ให้สอดคล้องและ บูรณาการกันอันจะก่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายในปี ๒๕๗๙ ดังวิสัยทัศน์ที่ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง” ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งในการพัฒนาด้านสังคมเพื่อรองรับ สถานการณ์ทางสังคมที่จะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องขับเคลื่อนตามกรอบ ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๓ ด้านพัฒนาและ เสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ และยุทธศาสตร์ที่ ๔ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาค ทางสังคม ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาคนไทยในอนาคต ให้มีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีทักษะที่จำเป็น ตลอดจน สร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ กระจาย ศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคม และเพิ่มโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นกำลังของการ พัฒนาประเทศในทุกระดับ

๑.๓ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) จัดทำขึ้นในช่วงเวลาของการปฏิรูปประเทศและสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยได้ น้อมนำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศต่อเนื่องจาก แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ - ๑๑ เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้

อย่างมั่นคง เกิดภูมิคุ้มกัน และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม ส่งผลให้การพัฒนาประเทศ สู่ความสมดุลและยั่งยืน

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ ได้ให้ความสำคัญกับการกำหนดทิศทางการพัฒนาที่มุ่งสู่การเปลี่ยนผ่านประเทศไทยจากประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูง มีการกระจายรายได้และพัฒนาอย่างเท่าเทียม มีระบบนิเวศที่ดี สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและนำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ระยะยาว มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ของประเทศไทย โดยมีหนึ่งในเป้าหมายของแผนที่ให้ความสำคัญกับการลดความเหลื่อมล้ำในสังคม คือ ประชาชนเข้าถึงระบบการคุ้มครองทางสังคมที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและทั่วถึง และได้กำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ข้อหนึ่ง คือ การสร้างความเสมอภาคเพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ โดยมีกิจกรรมย่อยรองรับ คือ การสร้างโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเสมอภาค โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและการสร้างสภาพแวดล้อมและนวัตกรรมที่เอื้อต่อผู้สูงอายุในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งในด้านการจัดบริการสุขภาพและสวัสดิการสังคมอย่างบูรณาการ และการพัฒนาชุมชนที่มีศักยภาพและความพร้อมให้เป็นต้นแบบของการดูแลผู้สูงอายุ เพื่อขยายผลไปสู่ชุมชนอื่นตลอดจนการพัฒนานวัตกรรมในการใช้ชีวิตประจำวันสำหรับผู้สูงอายุ โดยให้มีการผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมถึงรัฐธรรมนูญทุกฉบับของประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเสมอภาคของบุคคลโดยหมายรวมถึงคนพิการเด็กและผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นประชากรส่วนหนึ่งของประเทศที่ต้องได้รับการดูแลจากรัฐในการเข้าถึงสิทธิเสรีภาพความเสมอภาคในการเข้าถึงสวัสดิการของรัฐอย่างเท่าเทียม

๑.๔ แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๖๔)

ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๒

ประกอบด้วย ๕ ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อผู้สูงวัยสูงอายุที่มี

คุณภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุ

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ ระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ การบริหารจัดการเพื่อการพัฒนางานด้านผู้สูงอายุอย่าง

บูรณาการระดับชาติ และการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ

ยุทธศาสตร์ที่ ๕ การประมวล พัฒนา และเผยแพร่องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ

และติดตามประเมินผลการดำเนินการตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ

๒. กฎหมายกฎ ประกาศ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องด้านผู้สูงอายุ

๒.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

ได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุ ดังนี้

หมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย

มาตรา ๒๗ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและ

ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าจะด้วยเหตุ ความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้ บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวก ให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ตามวรรคสาม

บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่ จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม

หมวด ๖ แนวนโยบายแห่งรัฐ

มาตรา ๗๑ รัฐพึงเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวอันเป็น องค์กรประกอบพื้นฐานที่สำคัญของสังคม จัดให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยอย่างเหมาะสม ส่งเสริมและ พัฒนาการสร้างเสริมสุขภาพเพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพที่แข็งแรงและมีจิตใจเข้มแข็ง รวมตลอดทั้ง ส่งเสริมและพัฒนากีฬาไปสู่ความเป็นเลิศ และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน

รัฐพึงส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นพลเมืองที่ดี มีคุณภาพและความสามารถสูงขึ้น

รัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คน พิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และคุ้มครองป้องกันมิให้ บุคคลดังกล่าวถูกใช้ความรุนแรง หรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม รวมตลอดทั้งให้การบำบัด ฟื้นฟูและ เยียวยาผู้ถูกกระทำการดังกล่าว

ในการจัดสรรงบประมาณ รัฐพึงคำนึงถึงความจำเป็นและ ความต้องการที่แตกต่างกันของเพศ วัย และสภาพของบุคคล ทั้งนี้ เพื่อความเป็นธรรม

๒.๒ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.๒๕๔๖

สืบเนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิ ผู้สูงอายุ ให้มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติและเพื่อให้ได้ กฎหมายที่ครอบคลุมทุกด้านสำหรับผู้สูงอายุ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖ ขึ้นมา เพื่อให้การดำเนินงานเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนต่อสิทธิและประโยชน์ ของผู้สูงอายุเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทย ซึ่งพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖ มีสาระสำคัญของบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการ ผู้สูงอายุแห่งชาติ (กผส.) การกิจของหน่วยงานในการคุ้มครอง ส่งเสริมและสนับสนุน เกี่ยวกับ ผู้สูงอายุ สิทธิที่ผู้สูงอายุจะได้รับการคุ้มครอง ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่างๆ และการจัดตั้ง กองทุนผู้สูงอายุตลอดจนการบริหารจัดการกองทุนผู้สูงอายุด้วย

๒.๓ มติคณะรัฐมนตรี

มติ ครม. เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๙ เห็นชอบมาตรการรองรับสังคมผู้สูงอายุ ๔ มาตรการ คือ ๑. การส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ ๒. การสร้างที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (Senior Complex) ๓. สินเชื่อที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (Reverse Mortgage) ๔. การบูรณาการระบบบำนาญบำนาญ ซึ่งมาตรการทั้งหมดแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของรัฐบาลที่มีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุโดยอาศัยกลไกระดับชาติและระดับท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับทุกภาคส่วนในสังคม

๒.๔ คำสั่ง

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๒๖๙/๒๕๖๐ ลงวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๐ แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาการจัดทำงบประมาณในลักษณะบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์ ประจำปีงบประมาณพ.ศ. ๒๕๖๒ และต่อมามีคำสั่งที่ ๓๓๗/๒๕๖๐ ลงวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๐ ปรับปรุงองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่คณะกรรมการพิจารณาการจัดทำงบประมาณในลักษณะบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยกำหนดให้คณะที่ ๕.๑ มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณากลับกรองโครงการ กิจกรรมและงบประมาณในลักษณะบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๒ ของประเด็นการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิตและการสร้างความเสมอภาคเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ

๓. ปัญหา-อุปสรรคในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ

๓.๑ ภาวะเสี่ยงทางการเงินของคนไทย คนไทยยังมีความเสี่ยงในชีวิตเพราะ "ขาดแคลนเงินออม" ในเวลาเดียวกัน ยังถูกรุมร่ำด้วยปัญหา "หนี้สินพะรุงพะรัง" ใช้ชีวิตอย่างขาดการวางแผนการเงินอย่างเหมาะสม และไม่มีเตรียมพร้อมทางด้านการเงินที่ดีพอ ๘๓% ของคนไทยไม่มีการออมเงินเป็นประจำ ๕๗% ของคนไทยไม่มีเงินเพียงพอที่จะใช้ชีวิตหลังเกษียณและ ๘๔% ของคนไทยยังไม่มี การซื้อกรมธรรม์คุ้มครองค่ารักษาพยาบาลหลังเกษียณที่มากพอ

๓.๒ แหล่งรายได้หลักในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี ๒๕๕๗ พบว่า แหล่งรายได้หลักในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุได้รับจากบุตร ๓๖.๗% รายได้จากการทำงานของผู้สูงอายุเอง ๓๓.๙% เบี้ยยังชีพจากราชการ ๑๔.๘% เงินบำนาญบำนาญ ๔.๙% จากคู่สมรส ๔.๓% ดอกเบี้ยเงินออมและการขายสินทรัพย์ที่มีอยู่ ๓.๙% ซึ่งจะเห็นได้ว่า ผู้สูงอายุต้องพึ่งพิงรายได้จากคนอื่น (จากลูก จากรัฐ และจากคู่สมรส) สูงถึง ๕๕.๘% และประมาณ ๓๔% ยังต้องทำงานหารายได้เลี้ยงตัวเองต่อไป กล่าวโดยสรุป หากไม่มีลูกหลานและคู่สมรสดูแล และสวัสดิการของรัฐไม่เพียงพอ ผู้สูงอายุกว่า ๙๐% จะไม่สามารถเกษียณอายุได้ และยังคงต้องทำงานต่อไป

๓.๓ ปัญหาด้านสุขภาพที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุวัยปลายที่มีอัตราการมีโรคประจำตัวสูงขึ้นตามวัย การสำรวจสุขภาพประชาชนโดยการตรวจร่างกาย ครั้งที่ ๕ เมื่อปี ๒๕๕๗ พบว่า โรคที่มักพบในผู้สูงอายุได้แก่ ข้ออักเสบ/ข้อเสื่อม โรคความดันโลหิตสูง เบาหวาน และโรคอ้วน ยิ่งไปกว่านั้นผู้สูงอายุเกินกว่าร้อยละ ๑๐ มีปัญหาการขึ้นลงบันได ปัญหาการกลืนอาหาร หรือปัสสาวะไม่ได้ สำหรับผู้สูงอายุวัยปลาย มีร้อยละ ๔ ที่ต้องการคนคอยช่วยดูแล แต่ไม่สามารถจะหาได้เมื่อมีอายุมากขึ้น หองนอน หองน้ำ หองส้วม เป็นเรื่องสำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวัน และการสำรวจในปี

๒๕๕๗ พบว่าผู้สูงอายุประมาณร้อยละ ๕๔ ยังใช้ส้วมแบบนั่งยอง ผู้สูงอายุวัยปลายร้อยละ ๑๘ ยังมีห้องนอนอยู่บนชั้นสองของบ้าน มากกว่าร้อยละ ๑๐ ของผู้สูงอายุวัยปลายเคยหกล้ม (ในช่วง ๖ เดือนก่อนวันสัมภาษณ์)

๓.๔ สิ่งแวดล้อมภายในที่อยู่อาศัยที่ไม่เหมาะสมอันจะก่อให้เกิดอันตรายหรืออุปสรรคทางสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสิ่งแวดล้อมภายนอกที่อยู่อาศัยหรือพื้นที่สาธารณะในชุมชน อาจส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตในแง่ลบต่อผู้สูงอายุได้ทั้งสิ้น

๓.๕ สถานการณ์ผู้สูงอายุของประเทศไทย ซึ่งเป็นสังคมผู้สูงอายุมากระยะหนึ่งและกำลังจะเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์อย่างรวดเร็วเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ทำให้ประสบปัญหาในเรื่องความพอเพียงของรายได้หลังเกษียณและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ส่งผลให้รัฐบาลต้องรับภาระทางการคลังของแผ่นดินในการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว โดยรัฐจะต้องนำเงินภาษีของประชาชนวัยทำงานไปใช้จัดสรรเป็นสวัสดิการดูแลผู้สูงอายุ ยิ่งสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้น รัฐบาลก็จะต้องใช้งบประมาณมากขึ้นในการดูแล จนอาจกระทบต่อเสถียรภาพทางการคลังในระยะยาวของประเทศ กล่าวคือประชากรวัยทำงาน ซึ่งจะทำงานและเสียภาษีให้รัฐจะมีสัดส่วนลดลง ในขณะที่รัฐมีภาระต้องดูแลประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้น ยกตัวอย่าง "เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ" ที่เพิ่มขึ้นอย่าง "ก้าวกระโดด" จากปี ๒๕๔๕ มีวงเงินอยู่ที่ ๑,๔๓๘ ล้านบาท โดยในปี ๒๕๕๕ เพิ่มภาระการคลังเป็น ๕๓,๖๐๘ ล้านบาท ดังนั้น ภาครัฐ จึงควรต้องมีการบริหารจัดการเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาต่อเสถียรภาพทางการคลังในระยะต่อไป

๔. แนวทางเตรียมความพร้อมรับมือสังคมสูงวัย

ประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ ซึ่งช่วงที่ผ่านมา ได้ดำเนินการตามมาตรการเพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่สังคมสูงวัย และกำหนดมาตรการรองรับเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตคนทุกวัยให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมสูงวัยได้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งมีนักวิชาการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยได้เสนอแนวทางไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

๔.๑ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สนับสนุนการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในการเตรียมความพร้อมรองรับสังคมผู้สูงอายุและสนับสนุนการดำเนินงานที่สอดคล้องกับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ และข้อเสนอปฏิรูประบบเพื่อรองรับสังคมสูงวัยของสภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) โดยสนับสนุนการดำเนินงานของพรรคที่เครือข่ายและหน่วยงานต่างครอบคลุม ๓ มิติ

๔.๑.๑ สุขภาพ ป้องกันโรคเรื้อรัง (NCD) ลดความเสี่ยงเหล่า บุหรี่ /เพิ่มกิจกรรมทางกาย/ดูแลโภชนาการ จากสถิติพบว่าผู้สูงอายุต้องเผชิญกับโรค NCDs ๒ อันดับแรกคือ โรคความดันโลหิตสูงและโรคเบาหวาน

๔.๑.๒ สังคม ปรับสภาพแวดล้อมที่พักอาศัยและจัดให้มีบริการสาธารณะที่เหมาะสม

๔.๑.๒.๑ พัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุโดยชุมชน

๔.๑.๒.๒ สร้างทัศนคติเชิงบวกต่อผู้สูงอายุ

๔.๑.๒.๓ พัฒนาศักยภาพชมรมผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ

๔.๑.๓ เศรษฐกิจ

๔.๑.๓.๑ ส่งเสริมการออมเพื่อยามสูงวัย

๔.๑.๓.๒ ส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ

๔.๒ อนันต์ อนันตกุล (๒๕๖๐) การรับมือกับสังคมสูงวัยอย่างเต็มรูปแบบของประเทศไทยในอนาคตอันใกล้ (Complete Aged Society) เป็นประเด็นท้าทายที่ทุกภาคส่วนของสังคมจะต้องให้ความสำคัญและร่วมมือกันขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กัน ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ รวมไปถึงการเตรียมความพร้อมในระดับบุคคล และการเตรียมความพร้อมเชิงระบบเพื่อรองรับสังคมสูงวัย โดยมีประเด็นที่ควรพิจารณาดังนี้

๔.๒.๑ การเตรียมความพร้อมในระดับบุคคล

๔.๒.๑.๑ ให้ความสำคัญการเตรียมความพร้อมตั้งแต่วัยเด็ก วัยทำงานเพื่อเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ซึ่งเตรียมความพร้อมทั้งทางด้านทัศนคติและพฤติกรรมที่จะสะท้อนไปเป็นศักยภาพ สุขภาพ และความสุขของผู้สูงอายุในที่สุด โดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริม ๔ H ได้แก่ Heart (จิตใจ/ทัศนคติดี = คนดี) Head (สมองดี = คนเก่ง) Hand (ทำตัวอย่างฉลาด ใช้ชีวิตสมดุล = ลงมือทำอย่างสมดุล) และ Health (สุขภาพกาย/ใจดี) โดยวัยเด็กใช้กลไกของ “บวร” คือ “บ้าน วัด โรงเรียน” และวัยทำงานผ่าน “สถานที่ทำงาน” เพื่อสร้างสุขในวัยทำงาน รวมทั้งสนับสนุนการสร้างความตระหนักรู้ผ่าน “สื่อสาธารณะ” ที่เข้าถึงทุกคน ทุกกลุ่มวัยได้ง่ายเพื่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมทางสังคมของชุมชนและประเทศรวมทั้งสนับสนุนและส่งเสริมการเป็น “ผู้สูงอายุที่มีคุณภาพและมีความสุข” โดยมีสุขภาพ ร่างกาย จิตใจ สังคมที่ดี มีความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ การออม การลงทุน โดยจะเป็นการเตรียมแผนการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ ตั้งแต่วัยทำงาน

๔.๒.๑.๒ ส่งเสริมภาวการณ์เจริญพันธุ์ด้วยการส่งเสริมการมีบุตรของคนไทย ขณะนี้จึงได้มีการรณรงค์ให้สตรีไทยวัยเจริญพันธุ์ช่วยเพิ่มประชากรด้วยการส่งเสริมการแต่งงานและการมีบุตร อย่างไรก็ตาม การสนับสนุนเรื่องการมีบุตรจะต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เอื้อให้ประชากรอยากสร้างครอบครัวและมีบุตร นอกจากนี้ ควรกำหนดนโยบายและเป้าหมายด้านประชากร โดยสนับสนุนและสร้างแรงจูงใจเพื่อให้ครอบครัวไทยให้มีบุตรอย่างน้อย ๒ คน โดยเน้นคุณภาพในการตั้งครร์กำเนิดและการเลี้ยงดูเป็นสำคัญ เพื่อให้เด็กที่เกิดมาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคตเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้เด็กที่เกิดมาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต

๔.๒.๑.๓ ส่งเสริมผู้สูงอายุปัจจุบันและอนาคตให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ยาวนานที่สุด ด้วยการส่งเสริมผู้สูงอายุยุคใหม่ให้ดูแลสุขภาพกายใจให้แข็งแรง ให้สามารถใช้ชีวิต “ลำพัง แต่สุขใจ” เรียนรู้การใช้เทคโนโลยีเพื่อให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ตามลำพังได้อย่างมีความสุขกับตนเองและชุมชนรอบตัว โดยสามารถสื่อสารกับคนในครอบครัวได้อย่างใกล้ชิด แม้ว่าอยู่ห่างไกลกันผ่านการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร (Social media) อาทิ โทรศัพท์มือถือ เครื่องคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต สังคมออนไลน์ อาทิ Facebook, Line, Twitter เพื่อให้ผู้สูงอายุก้าวทันโลกสมัยใหม่ เข้าสังคม และใกล้ชิดกับลูกหลานและเพื่อนฝูงได้มากขึ้น เทคโนโลยีเหล่านี้จะช่วยทำให้ผู้สูงอายุมีความสะดวกสบายในการสื่อสารระหว่างบุคคลกันได้อย่างต่อเนื่อง ทันท่วงทีและทำให้ผู้สูงอายุเป็นผู้สูงอายุในยุค Digital ได้อย่างกลมกลืนร่วมกับคนวัยอื่น ๆ (Digital Ageing) นอกจากนี้ ผู้สูงอายุควรสร้างเสน่ห์ให้กับตนเองด้วยการมีทัศนคติเชิงบวก และมีพฤติกรรมสูงวัยเชิงสร้างสรรค์ เพื่อที่จะได้

เป็นที่รักและดึงดูดลูกหลานให้อยากเข้ามาหาและอยู่ใกล้ชิด ในขณะที่ลูกหลานก็ควรมีความรัก ความกตัญญู รู้หน้าที่ มีความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และให้การดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุ ขณะเดียวกันผู้สูงอายุยังสามารถเป็นผู้สูงวัยหัวใจวัยรุ่น (Young @ Heart) ด้วยการเปิดรับสิ่งใหม่ๆ ได้ตลอดเวลาและเป็นผู้สูงวัยที่เปี่ยมพลัง หรือพดุมพลัง (Active Aging) โดยดูแลสุขภาพของตัวเองทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและมีความกระฉับกระเฉงอยู่เสมอ

๔.๒.๑.๔ ส่งเสริมศักยภาพและพัฒนาผู้สูงอายุ ควรมีการนำข้อมูลผู้สูงอายุด้านความรู้ความสามารถและศักยภาพของผู้สูงอายุมาศึกษาวิเคราะห์เพื่อวางแผนกำหนดลักษณะของงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ ลักษณะงานต้องเป็นงานที่ไม่เหน็ดเหนื่อยเกินไป และเหมาะสมกับสุขภาพของผู้สูงอายุโดยมุ่งให้ผู้สูงอายุได้คลายเหงา ด้วยการมีกิจกรรมผ่านการทำงานและสร้างความภูมิใจและความสุขให้ผู้สูงอายุเป็นสำคัญ ในขณะเดียวกันผู้สูงอายุก็ได้ทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยผู้สูงอายุอาจจะมีค่าตอบแทนเป็นรายได้หรือสิ่งตอบแทนอื่นประกอบด้วย

๔.๒.๒ การเตรียมความพร้อมด้านมาตรการเชิงระบบ

๔.๒.๒.๑ ด้านสุขภาพอนามัย

๔.๒.๒.๑.๑ พัฒนาระบบดูแลผู้สูงอายุระยะยาว โดยจัดบริการที่ครอบคลุมบริการด้านการดูแลระยะกลาง ระยะยาว และระยะสุดท้ายภายใต้ระบบบริการสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ ที่เป็นบริการทั้งในสถานพยาบาล เชื่อมต่อถึงการให้บริการที่บ้านของผู้สูงอายุ และการให้บริการในชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นฐานในการดูแลสนับสนุนให้มีการเพิ่มขีดความสามารถในการดูแลโดยครอบครัว (Home Health Care) ทั้งในภาวะปกติและภาวะฉุกเฉิน โดยให้ความสำคัญการพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวทั้งในเขตเมืองและชนบท

๔.๒.๒.๑.๒ พัฒนาศักยภาพด้านผู้สูงอายุ เพื่อรองรับการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว โดยกำหนดให้มีหลักสูตรมาตรฐานในการฝึกอบรม ทั้งหลักสูตรระยะสั้นที่เป็น การให้ความรู้และทักษะพื้นฐาน และหลักสูตรระยะยาวที่เน้นความเป็นมืออาชีพในการทำหน้าที่ให้ การดูแล ขณะเดียวกันควรมีการจัดอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกครอบครัวของผู้สูงอายุด้วย เพื่อให้มีความรู้และทักษะในการร่วมทำหน้าที่ให้การดูแลผู้สูงอายุอย่างถูกต้องเหมาะสม นอกจากนี้ ควรมีการ ส่งเสริมภาพลักษณ์และสร้างแรงจูงใจในการจ้างงานและประกอบอาชีพด้านผู้ดูแล รวมถึงการให้ทุนการศึกษาแก่คนในพื้นที่เพื่อกลับมาทำงานในชุมชนของตนเอง

๔.๒.๒.๑.๓ จัดทำและรับรองมาตรฐานสถานดูแล และบุคลากรด้านผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดการคุ้มครอง ดูแลผู้สูงอายุที่ใช้บริการสถานดูแลผู้สูงอายุทั้งในเรื่องบริการที่ได้รับ บุคลากร ที่ทำหน้าที่ให้การดูแล อาการ สถานที่ ความปลอดภัย รวมทั้งระบบส่งต่อผู้สูงอายุในกรณีฉุกเฉินหรือ จำเป็นที่ต้องไปใช้บริการที่โรงพยาบาล ตลอดจนการควบคุมด้านราคาค่าบริการ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดระบบและกลไกภาครัฐในการควบคุมคุณภาพและกำกับดูแลบริการของสถานดูแลผู้สูงอายุ เพื่อให้ ได้รับการยอมรับและสร้างความน่าเชื่อถือทั้งในระดับชาติและระดับสากล

๔.๒.๓ ด้านการสร้างหลักประกันด้านรายได้เพื่อวัยสูงอายุ

ควรรณรงค์ให้มีการเตรียมความพร้อมเรื่องการออมตั้งแต่อยู่ในวัยทำงานเพื่อให้เงินออมเป็นแหล่งรายได้ที่ยั่งยืนในวัยสูงอายุ โดยเฉพาะแรงงานที่อยู่นอกระบบเพื่อสร้างหลักประกันรายได้ในวัยสูงอายุ โดยเร่งระดมการเพิ่มจำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยทำงานให้กับ “กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.)” ด้วยการเร่งประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจ ให้เข้าถึงทุกภาคีเครือข่าย เพื่อให้ประชาชนตระหนักในเรื่องของการออมเพื่อยามชราภาพ ทั้งนี้ ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ตลอดจนสถาบันการเงินและการลงทุนต่างๆ ควรมีการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมความรู้เรื่องการออมและการลงทุนที่เหมาะสมตามช่วงอายุ ให้แก่ประชาชนทุกช่วงวัยด้วย

๔.๒.๔ ขยายโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุ คนไทยในปัจจุบันมีสุขภาพดีและอายุยืนกว่าในอดีตที่ผ่านมา การขยายอายุการทำงานเป็นทางเลือกหนึ่งในภาวะที่มีปัญหาขาดแคลนแรงงานรุนแรงมากขึ้น ผู้สูงอายุที่ทำงานวิชาการหรือเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีความชำนาญเฉพาะด้านควรได้รับการพิจารณาให้ขยายระยะเวลาเกษียณอายุแล้วแต่กรณีตามความเหมาะสม เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ยังเป็นทรัพยากรที่สำคัญและยังสามารถสร้างประโยชน์ให้กับเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้ ทั้งนี้ รัฐบาลได้มีมติคณะรัฐมนตรี (๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๙) สนับสนุนการจ้างงานผู้สูงอายุในสถานประกอบการแล้ว

๔.๒.๕ จัดให้มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุและคนทุกวัย ส่งเสริมรณรงค์และสร้างมาตรการจูงใจให้มีการนำแนวคิดการออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design) มาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมอย่างครอบคลุมทั่วถึง โดยเฉพาะในพื้นที่สาธารณะ ซึ่งพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖ มาตรา ๑๑ (๕) ได้กำหนดว่าผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครองการส่งเสริมและสนับสนุนในด้านการอำนวยความสะดวก และความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ หรือบริการสาธารณะอื่นโดยการใช้ Universal Design หรือการออกแบบสำหรับทุกคนในสังคม มาเป็นมาตรฐานในการออกแบบสิ่งก่อสร้างและจัดสภาพแวดล้อมในสังคมโดยเฉพาะบริการสาธารณะ เพื่อให้ทุกคนเข้าถึงได้อย่างสะดวกและปลอดภัยทั้งเด็ก สตรีมีครรภ์ ผู้สูงอายุ คนพิการ

๔.๒.๖ ใช้เศรษฐกิจกระตุ้น และสนับสนุนสังคมสูงวัย (Silver Economy) และสนับสนุนให้ภาคธุรกิจและการบริการร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ สำหรับผู้สูงอายุ โดยเชื่อมโยงเรื่องผู้สูงอายุกับสินค้าและบริการโดยการผลิตและคิดค้นออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อจะได้มีสินค้าหรือบริการใหม่ๆ ที่เหมาะสม สำหรับผู้สูงอายุ เช่น อุปกรณ์อำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันภายในบ้านเฟอร์นิเจอร์ที่เหมาะสมและปลอดภัยกับผู้สูงอายุ ที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ โซนสำหรับผู้สูงอายุ ในภาคธุรกิจบริการต่างๆ บริการด้านศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ บริการทางการแพทย์สำหรับผู้สูงอายุ การท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

๔.๒.๗ พัฒนาระบบข้อมูลผู้สูงอายุ จัดทำระบบฐานข้อมูลผู้สูงอายุที่ครอบคลุมและมีความละเอียดเป็นการเฉพาะโดยมีการแยกแยะกลุ่มผู้สูงอายุ (Segmentation) ตามระดับอายุหรือระดับการพึ่งพา (ติดสังคม ติดบ้าน ติดเตียง) เพื่อใช้ประโยชน์ในการวางแผนรองรับผู้สูงอายุแต่ละกลุ่ม อาทิ การแบ่งผู้สูงอายุตามระดับกลุ่มอายุ เพศ สถานะ การศึกษา สุขภาพ สภาพครอบครัว บุคลากรผู้ดูแลศักยภาพและความรู้ ความสนใจ ฯลฯ

๔.๒.๘ เพิ่มขีดความสามารถและบทบาทขององค์กรบริหารท้องถิ่นในการดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ส่งเสริมความรู้ ทักษะในการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุบนแนวคิด “ร่วมคิด ร่วมทำ” มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในการกำหนดนโยบาย และแนวทางในการดำเนินงานเพื่อรองรับสังคมสูงวัย ระหว่างส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น โดยการเชื่อมโยงจุดพลัง “ท้องถิ่น ท้องที่ องค์กรชุมชน และหน่วยงานของรัฐในชุมชน” ให้ร่วมกันขับเคลื่อนงานเพื่อดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยสนับสนุนให้มีระเบียบปฏิบัติที่เอื้อต่อการดำเนินงานขององค์กรท้องถิ่นในการจัดสวัสดิการและดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

๔.๒.๙ สนับสนุนให้มีกฎหมายคุ้มครอง ส่งเสริมและสนับสนุนค่านิยมในเรื่องความเอื้ออาทร และความกตัญญู ด้วยการมีระเบียบ มติคณะรัฐมนตรี หรือกฎหมายที่ช่วยกระตุ้นค่านิยม และสนับสนุนให้ลูกหลานได้มีวันลาเพื่อกลับมาเยี่ยมเยียนครอบครัวและผู้สูงอายุ หรือส่งเสริมให้มีมาตรการและสวัสดิการเพื่อให้ลูกหลานไปเยี่ยมครอบครัวหรือผู้สูงอายุ เช่น มาตรการทางภาษี/ให้สิทธิวันลา/ให้ส่วนลดค่าเดินทางแก่ลูกหลานที่กลับไปเยี่ยมครอบครัวหรือผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้ภาคเอกชนและสื่อมวลชนจัดรายการพิเศษสำหรับลูกหลานที่พาผู้สูงอายุมาซื้อสินค้าหรือใช้บริการ เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัยและความเอื้ออาทรของสมาชิกครอบครัว

๔.๒.๑๐ ส่งเสริมการวิจัยและการพัฒนาเพื่อรองรับสังคมสูงวัย ให้มีการใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการศึกษา วิจัย ค้นคว้า พัฒนาความรู้ และนวัตกรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ทั้งในเรื่องสุขภาพอนามัยด้านสังคม สิ่งแวดล้อมการดำรงชีวิตประจำวัน รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์เพื่ออำนวยความสะดวกและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุทั้งภายในและภายนอกบ้าน อาทิ หุ่นยนต์ช่วยดูแลผู้สูงอายุ อุปกรณ์ป้องกันการหกล้มในผู้สูงอายุ อุปกรณ์เพื่อการใช้สอยในชีวิตประจำวัน อาทิ ยานพาหนะสำหรับผู้สูงอายุ และสุขภัณฑ์ อุปกรณ์ไฟฟ้าต่าง ๆ ตลอดจนผลิตภัณฑ์อาหารเครื่องดื่มที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

แนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ของประเทศไทย และประโยชน์ของอารยสถาปัตย์ (Universal Design)

แนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ของประเทศไทย

ท่ามกลางความต้องการที่หลากหลายในสังคมไทย การนำแนวคิด Universal design มาใช้ให้มากขึ้น จะช่วยเปิดกว้างให้ทุกภาคส่วนได้อยู่ร่วมกันและยอมรับกันภายใต้พื้นฐานความเชื่อที่ว่า มนุษย์ทุกคนในโลกนี้ เกิดมาเป็นคนเหมือนกัน สังคมมีหน้าที่ต้องดูแลรับผิดชอบให้สมาชิกทุกคนอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน แนวคิดนี้สามารถเป็นจริงได้ ถ้าฝ่ายหลักต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไปนี้มีร่วมมือร่วมใจที่จะดำเนินการ ได้แก่ ภาครัฐ และองค์กรท้องถิ่นที่ต้องดูแลและสนับสนุนให้มีการจัดสร้างก่อสร้างในระดับต่างๆ ให้ความสนใจและตระหนักว่าจะต้องดูแลสมาชิกทุกคนในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ สถาปนิก วิศวกร และผู้รับผิดชอบด้านการก่อสร้าง รวมทั้งผู้ผลิตในฐานะผู้ออกแบบวางแผนในเชิงรายละเอียดที่ต้องใช้ความรู้ทักษะพิเศษในการสร้างและออกแบบที่ครอบคลุมถึงมวลชนทุกคน ซึ่งผู้พิการ ผู้สูงอายุ หรือผู้มีขีดจำกัดต่างๆ

ในฐานะผู้ใช้บริการจะต้องช่วยเสนอแนะ วิพากษ์วิจารณ์เพื่อให้มีการปรับปรุงพัฒนาและสอดคล้อง สะดวกแก่การใช้งานได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ทั้งหมดนี้เพื่อให้คนไทยได้อยู่ในสภาพแวดล้อม สถานที่ และมี สิ่งของเครื่องใช้ที่สามารถรองรับการใช้งานได้สำหรับสมาชิกทุกคนในสังคม เพื่อความสะดวกและ ปลอดภัยของคนไทยทั้งหมด อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

นโยบายและยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง

๑. ยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในภาคขนส่งสำหรับคนพิการและ ผู้สูงอายุ โดยประเทศไทยได้ก้าวสู่ภาวะสังคมผู้สูงอายุ และจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ใน ระยะเวลาอันใกล้เนื่องจากปัจจุบันประเทศไทยมีจำนวนผู้สูงอายุหรือประชากรที่มีอายุมากกว่า ๖๐ ปี ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๑๓ ของประชากรทั้งประเทศ และคาดว่าในปี พ.ศ. ๒๕๖๗ - ๒๕๗๒ จำนวน ผู้สูงอายุของประเทศไทยจะคิดเป็นร้อยละ ๒๕ ของประชากรทั้งหมด อย่างไรก็ตาม ประสิทธิภาพ มาตรฐานด้านการบริการภาคขนส่งและการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง เพื่อรองรับสังคม ผู้สูงอายุของประเทศไทยยังมีปัญหาและไม่สัมฤทธิ์ผล หากเทียบกับประเทศที่ประสบปัญหาการเข้าสู่ สังคมผู้สูงอายุหรือมีส่วนหนึ่งของประชากรผู้สูงอายุต่อประชากรของประเทศที่ใกล้เคียงกับประเทศไทย เช่น ญี่ปุ่น สิงคโปร์ ไต้หวัน และเกาหลีใต้ จากการดำเนินงานที่ผ่านมา กระทรวงคมนาคม พบว่า อุปสรรคต่อการพัฒนาระบบบริการ ภาคขนส่งและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการและ ผู้สูงอายุมีหลายปัจจัย เช่น ปัญหาด้านกฎหมาย ที่จำเป็นต้องมีการปรับปรุง การขาดการบริหาร จัดการ การขาดแคลนบุคลากรที่มีทักษะและองค์ความรู้การขาดแคลน ระบบนวัตกรรม/เทคโนโลยีที่ เหมาะสม และการขาดงบประมาณในการดำเนินงาน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การ พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในภาคขนส่งสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุที่ครอบคลุมการแก้ไข อุปสรรคดังกล่าว เพื่อใช้เป็นกรอบการดำเนินงานของทุกภาคส่วน เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่าง สอดคล้อง ครอบคลุม และบูรณาการ โดยยุทธศาสตร์ฯ ดังกล่าว ประกอบด้วย ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้าน นโยบายและกฎหมายเกี่ยวกับการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและการให้บริการคนพิการและ ผู้สูงอายุ ๒) ด้านการปรับปรุงโครงสร้างทางกายภาพสิ่งอำนวยความสะดวกและยานพาหนะ สำหรับ คนพิการและผู้สูงอายุ ๓) ด้านการฝึกอบรมบุคลากรเกี่ยวกับการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและการ ให้บริการคนพิการและผู้สูงอายุ ๔) ด้านการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้อำนวยความสะดวกแก่ คนพิการและผู้สูงอายุ และมติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๐ เห็นชอบให้กระทรวง คมนาคมร่วมกับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ของยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในภาคขนส่งสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ ให้ สอดคล้องกับแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔) และแผนผู้สูงอายุ แห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๖๔) เพื่อให้การขับเคลื่อนแผนดังกล่าวเป็นรูปธรรมและ สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกับกระทรวงคมนาคมดำเนินการ ขับเคลื่อนแผนงาน/กิจกรรมภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในภาคขนส่งสำหรับ คนพิการและผู้สูงอายุให้เป็นรูปธรรมต่อไป และให้กระทรวงคมนาคมประสานกับกลุ่มองค์กรหรือ เครือข่าย เพื่อขอความร่วมมือในการดำเนินการ รวมทั้งให้กระทรวงมหาดไทย โดยกรมส่งเสริมการ ปกครองท้องถิ่น รับไปประสานและขอความร่วมมือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อไป

๒. แผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔) คณะรัฐมนตรี ได้มีมติเมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๖๐ อนุมัติในหลักการของการแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ แห่งชาติ ฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ซึ่งมีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ และที่แก้ไข เพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๕๖ กรอบยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ตลอดจนอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ และ เป้าประสงค์การพัฒนาที่ยั่งยืน รวมถึงพันธกรณีระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง โดยให้กระทรวงการ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องบูรณาการดำเนินการตามแนวทาง และมาตรการที่กำหนดไว้ในแผนฯ เพื่อขับเคลื่อนแผนไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและมี ประสิทธิภาพ โดยในแผนฯ ดังกล่าว ได้กำหนดวิสัยทัศน์ว่า “คนพิการเข้าถึงสิทธิได้จริง ดำรงชีวิต อิสระ ในสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างยั่งยืน” ภายใต้ยุทธศาสตร์แห่งความเท่าเทียม(EQUAL) ได้แก่ เสริมพลังคนพิการและองค์กรด้านคนพิการให้มีศักยภาพและความเข้มแข็ง (Empowerment) พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการ จัดการเลือกปฏิบัติ เพื่อให้คนพิการเข้าถึงสิทธิได้จริง (Quality Management) เสริมสร้างความเข้าใจและเจตคติเชิงสร้างสรรค์ต่อคนพิการและความพิการ (Understanding) สร้างสภาพแวดล้อมและบริการสาธารณะที่ทุกคนเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ (Accessibility) ส่งเสริมการบูรณาการเครือข่ายและสร้าง การมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคน พิการอย่างยั่งยืน (Linkage)

๓. แผนพัฒนาการกีฬาแห่งชาติฉบับที่ ๖ (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔) ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การ ส่งเสริมให้มวลชนมีการออกกำลังกายและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการกีฬา โดยมีแนวทางการพัฒนา คือ ๑. จัดหาและพัฒนาสถานที่และอุปกรณ์กีฬาที่เพียงพอและเหมาะสม เพื่อการออกกำลังกายและการ เล่นกีฬาของมวลชน จะดำเนินการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกให้มีความ เหมาะสมเพื่อรองรับการใช้ประโยชน์ของผู้สูงอายุ คนพิการ และประชาชนทุกกลุ่มอย่างทั่วถึงในทุก พื้นที่ทั่วประเทศ และ ๒. เสริมสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงการออกกำลังกาย และการเล่นกีฬา สำหรับประชากรทุกกลุ่ม ซึ่งจะดำเนินการจัดกิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีความเหมาะสม กับกลุ่มประชาชนผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ใดโอกาสเพื่อสร้างความสนใจเกี่ยวกับกิจกรรมโดยใช้สื่อ ต่างๆ รวมไปถึงจัดการทดสอบสมรรถภาพทางกายและกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับผู้สูงอายุ คน พิการและผู้ใดโอกาส ในการสร้างความเข้าใจถึงความสำคัญของการออกกำลังกายและเล่นกีฬา

๔. แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๖๐ - ๒๕๖๔) ยุทธศาสตร์ ที่ ๒ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อรองรับการขยายตัวของ อุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยมีแนวทางการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว ซึ่งจะ พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่ปราศจากอุปสรรคสำหรับคนทั้งมวล (Tourism for All) ได้แก่ ห้องน้ำคนพิการ ทางลาด ราวจับ เป็นต้น และพัฒนาแอปพลิเคชันที่อำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว

กฎหมายกฎ ประกาศ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก

สะดวก

๑. พระราชบัญญัติ

๑.๑ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖ กำหนดให้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับความคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะหรือการบริการสาธารณะอื่น

๑.๒ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๖ กำหนดให้คนพิการมีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ ตลอดจนสวัสดิการและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐในด้านต่างๆ

๒. กฎกระทรวง

๒.๑ กระทรวงมหาดไทยได้ออกกฎกระทรวง ตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๓ กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยกำหนดให้โรงพยาบาล สถานพยาบาล ศูนย์บริการสาธารณสุข สถานีอนามัย อาคารที่ทำการของราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์การของรัฐ สถานศึกษา หอสมุดและพิพิธภัณฑ์สถานของรัฐ สถานีขนส่งมวลชน ที่มีพื้นที่ส่วนใดของอาคารที่เปิดให้บริการแก่บุคคลทั่วไปเกิน ๓๐๐ ตารางเมตร รวมถึงสำนักงาน โรงมหรสพ โรงแรม หอประชุม สนามกีฬา ศูนย์การค้า ห้างสรรพสินค้าประเภทต่าง ๆ ที่มีพื้นที่ส่วนใดของอาคารที่เปิดให้บริการแก่บุคคลทั่วไปเกิน ๒,๐๐๐ ตารางเมตร ต้องจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา พร้อมทั้งข้อกำหนดด้านต่าง ๆ เช่น ป้ายแสดงสิ่งอำนวยความสะดวก ทางลาดและลิฟต์ บันได ที่จอดรถ ทางเข้าอาคาร ทางเดินระหว่างอาคาร ทางเชื่อมระหว่างอาคาร ประตู ห้องส้วม พื้นผิวต่างสัมผัส เป็นต้น

๒.๒ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้ออกกฎกระทรวงตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร การสื่อสาร บริการโทรคมนาคม เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อสาร และบริการสื่อสารสาธารณะสำหรับคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยกำหนดให้คนพิการมีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะ สวัสดิการและความช่วยเหลือจากรัฐ ในด้านข้อมูล ข่าวสาร การสื่อสาร บริการโทรคมนาคม เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสื่อสารและบริการสื่อสารสาธารณะจากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐ

๒.๓ กระทรวงศึกษาธิการได้ออกกฎกระทรวง ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการให้คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยกำหนดให้คนพิการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก และความช่วยเหลือทางการศึกษาให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น การให้ยืม หรือให้ยืมเงินเพื่อจัดซื้อ เป็นต้น

๒.๔ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้ออกกฎกระทรวงตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ กำหนดลักษณะ หรือการจัดให้มีอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก หรือบริการในอาคาร สถานที่ หรือบริการสาธารณะอื่น เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ พ.ศ. ๒๕๕๕ โดยกำหนดให้อุปกรณ์หรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่จัดให้มีในอาคารหรือสถานที่ต้องมีสภาพมั่นคงแข็งแรงและปลอดภัยในการใช้งาน จัดให้มีการฝึกอบรมหรือให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่และคนพิการ พร้อมทั้งจัดให้มีคู่มือรายการอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกหรือบริการที่สอดคล้องกับความต้องการพิเศษของคนพิการแต่ละประเภท เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการพิเศษของคนพิการแต่ละประเภท

๒.๕ กระทรวงคมนาคมได้ออกกฎกระทรวง ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ กำหนดลักษณะ หรือการจัดให้มีอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกหรือบริการในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ และบริการขนส่ง เพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ พ.ศ. ๒๕๕๖ โดยกำหนดให้อุปกรณ์หรือสิ่งอำนวยความสะดวก ที่จัดให้มีต้องมีสภาพมั่นคงแข็งแรงและปลอดภัยในการใช้งานเพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการพิเศษของคนพิการแต่ละประเภท

๓. ประกาศ

กระทรวงแรงงาน ได้ออกประกาศตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพ การให้บริการที่มีมาตรฐานการคุ้มครองแรงงาน มาตรการเพื่อการมีงานทำตลอดจนได้รับการส่งเสริม การประกอบอาชีพอิสระและบริการสื่อ สิ่งอำนวยความสะดวก เทคโนโลยีหรือความช่วยเหลืออื่นใด เพื่อการทำงานและประกอบอาชีพของคนพิการ กำหนดให้คนพิการมีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากบริการสื่อสิ่งอำนวยความสะดวกในการทำงาน โดยการให้ยืมเครื่องมือ อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกในการทำงานแก่คนพิการ ตามความจำเป็นและเหมาะสม

๔. มติคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกภาครัฐ

๔.๑ มติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ เห็นชอบให้หน่วยงานราชการสำรวจและจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกให้คนพิการเข้าถึงได้ โดยกำหนดให้โรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข จัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกให้ครบถ้วนสมบูรณ์ ตามกฎกระทรวง พ.ศ. ๒๕๔๘ และหน่วยงานราชการ ได้แก่ ศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอ/สำนักงานเขตที่ทำการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนจังหวัด/ส่วนตำบล/สำนักงานเทศบาลนคร/เมือง/ตำบลและเมืองพัทยา) สถาบันการศึกษา และสถานีตำรวจ จัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ทางลาดห้องน้ำ ที่จอดรถ ป้ายและสัญลักษณ์ และบริการข้อมูล ภายในปี พ.ศ. ๒๕๕๔

๔.๒ มติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๕ เห็นชอบสนับสนุนมาตรการผลักดันและจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกให้คนพิการและทุกคนในสังคมเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ โดยกำหนดให้หน่วยงานราชการตามมติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ จัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน ครบทั้ง ๕ ประเภท ได้แก่ ทางลาด ห้องน้ำ ที่จอดรถ ป้ายและสัญลักษณ์ และบริการข้อมูล ตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๓ โดยให้สำนักงานประมาณสนับสนุนงบประมาณแก่หน่วยงานราชการที่ขอรับการสนับสนุนแห่งละ ๓๐๐,๐๐๐ บาท และหน่วยงานต้องรายงานผลการดำเนินงานในรอบ ๖ เดือน โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นผู้รวบรวมรายงานผลเสนอคณะรัฐมนตรี โดยกำหนดเป้าหมายให้แล้วเสร็จภายในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ เพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community)

๔.๓ วันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ หน่วยงานของรัฐ จำนวน ๒๑ หน่วยงาน ได้แก่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานนายกรัฐมนตรี กระทรวงกลาโหม กระทรวงการคลัง กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงคมนาคม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กระทรวงพลังงาน กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม กระทรวงแรงงาน กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงอุตสาหกรรม และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ได้จัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน (MOU) เพื่อสนับสนุนมาตรการผลักดันการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกด้านอาคาร สถานที่ บริการสาธารณะ ให้บุคคล ๖ กลุ่ม คือ ผู้สูงอายุ ตำรวจ และ/หรือทหารผ่านศึก คนพิการ หญิงตั้งครรภ์ เด็ก ผู้ป่วย และทุกคนในสังคมเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ พร้อมรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

๕. คำสั่ง

คำสั่งคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ที่ ๒/๒๕๖๐ ลงวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๐ แต่งตั้งคณะกรรมการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมสำหรับคนพิการ โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ ประกอบกับมติที่ประชุมคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติในการประชุมครั้งที่ ๕/๒๕๕๙ เมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ แต่งตั้งคณะกรรมการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมสำหรับคนพิการ ให้มีอำนาจหน้าที่ในการศึกษาวิเคราะห์และกำหนดเพื่อให้มีการดำเนินงานและความร่วมมือในการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมสำหรับคนพิการในด้านต่างๆ เช่น ในอาคาร นอกอาคาร การจัดบริการขนส่ง สื่อเทคโนโลยีอื่นๆ โดยให้ครอบคลุมให้คนพิการและทุกคนในสังคมสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ และให้คำแนะนำและประสานการดำเนินงานด้านการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ ตลอดจนสร้างความเข้าใจและกระตุ้นให้เกิดแนวทางการพัฒนาแก่หน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ในการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ

ประโยชน์ของอารยสถาปัตย์ (Universal Design)

ประโยชน์และความจำเป็นของอารยสถาปัตย์ (Universal Design)

ความเจริญและการพัฒนา ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงของโลกในด้านต่างๆ ที่มีมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ยิ่งทำให้บ้านเราจะต้องตระหนักว่า “อารยสถาปัตย์” เป็นสิ่งสำคัญจำเป็นของโลกยุคปัจจุบัน และอนาคตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และถึงแม้ว่าจะยังไม่ทำในวันนี้ แต่วันข้างหน้าก็ต้องทำอยู่ดี ด้วยเหตุผล ๕ ประการ

๑. ผู้สูงอายุกำลังจะล้นโลก ปัจจุบันหลายประเทศทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยกำลังเดินไปสู่ความเป็นสังคมผู้สูงอายุ มนุษย์จะมีอายุยืนยาวขึ้นและต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดความสะดวก และปลอดภัยในการดำเนินชีวิตประจำวันมากขึ้น ซึ่งตามข้อมูลองค์การสหประชาชาติ (UN) ระบุว่า ประชากรโลกที่มีจำนวนกว่า ๗,๐๐๐ ล้านคนในปัจจุบัน มีผู้สูงอายุที่อายุเกิน ๖๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๘๙๓ ล้านคน หรือคิดเป็น ๑๒.๘% ในจำนวนนี้ มีผู้ที่มีอายุเกิน ๑๐๐ ปีมากถึง ๓๔๐,๐๐๐ คน และมีแนวโน้มว่า ประชากรผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นอีกราว ๒๐๐ ล้านคน ภายในอีก ๑๐ ปีข้างหน้า หมายความว่า ภายในปี พ.ศ.๒๕๖๕ จำนวนประชากรผู้สูงอายุทั่วโลกจะมีมากกว่า ๑,๐๐๐ ล้านคน

๒. ประชากรโลกจะมีผู้พิการมากขึ้น เนื่องจากคนพิการ หรือคนที่จำเป็นต้องใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในโลกยุคปัจจุบัน และอนาคตจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น โดยที่ความพิการส่วนใหญ่ไม่ได้มาจากพิการโดยกำเนิดแต่เป็นความพิการที่มาจากความเจ็บไข้ได้ป่วย และอุบัติเหตุ รวมถึงความพิการที่มาจากสภาพความแก่ชรา

๓. กฎหมายบังคับให้ทำ ในประเทศที่เจริญแล้วทั่วโลก เช่น ญี่ปุ่น อเมริกา อังกฤษ เยอรมนี ฯลฯ มีการออกกฎหมายบังคับให้สถานที่สาธารณะ และอาคารต่างๆ จะต้องจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อคนทั้งมวล อย่างไรก็ตาม ประเทศไทย ในช่วง ๑๕ ปีมานี้ ก็ได้มีกฎหมายหลายฉบับออกมามีผลบังคับใช้ ทั้งกฎหมายรัฐธรรมนูญตั้งแต่ปี ๒๕๔๐ ถึงฉบับปัจจุบัน กฎหมายส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กฎกระทรวงมหาดไทย ปี ๒๕๔๘ และกฎกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปี ๒๕๕๖ เป็นต้น ซึ่งมีผลบังคับใช้ให้การออกแบบสร้างทำตึกอาคาร และสถานที่สาธารณะทุกแห่ง ต้องมีอารยสถาปัตย์ คือ ต้องจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ สำหรับผู้พิการ และผู้สูงอายุด้วยแล้วเช่นกัน

๔. ตามกติกาโลก จึงปฏิเสธไม่ได้ว่า เรื่องอารยสถาปัตย์ หรือ Universal Design เป็นภาษาสากล และกติกาสากลของโลกยุคปัจจุบัน และอนาคต ดังจะเห็นได้ว่าในทุกประเทศที่เจริญแล้วพัฒนาแล้ว แม้แต่ในบางประเทศที่กำลังพัฒนา ก็จะต้องมีสิ่งเหล่านี้ ด้วยเหตุผลนี้ “อารยสถาปัตย์” จึงเป็นเสมือนดัชนีชี้วัดความเจริญรุ่งเรืองของประเทศต่างๆ ยิ่งตอนนี้ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ความเป็นประชาคมอาเซียนในปีหน้า ก็ยิ่งต้องตระหนักให้มากขึ้น เพราะถ้ายังไม่มีอารยสถาปัตย์ในการปรับปรุง และพัฒนาบ้านเมือง เราก็อาจจะไม่เป็นที่ยอมรับในเวทีโลก เพราะนั่นเท่ากับว่าเราไม่ดูแลไม่ใส่ใจผู้สูงอายุ ผู้พิการ รวมถึงผู้ป่วยพักฟื้น ยังมีการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ทำให้บ้านเราถูกมองได้ว่าเป็นกลุ่มประเทศที่ยังล้าหลัง

๕. สอดคล้องกับหลักแท้แก่นธรรม ในพระพุทธศาสนา องค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสว่า เกิดแก่เจ็บตาย เป็นของธรรมดา ไม่มีใครล่วงพ้นไปได้ ไม่ว่าจะอยู่ชนชั้นวรรณะใด จะยากดีมีจน หรือสูงต่ำดำขาว ดังนั้น การออกแบบบ้านเมืองให้มีอารยสถาปัตย์ จึงแสดงถึงความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต และเป็นการออกแบบที่จะเป็นประโยชน์ต่อคนทุกคนโดยแท้จริง เพราะวันหนึ่งตัวเรานั้นเองที่อาจจะต้องพึ่งพาอารยสถาปัตย์ หัวใจสำคัญของอารยสถาปัตย์ อยู่ที่ความ “สะดวก ปลอดภัย เป็นธรรม ทั้งถึง และเท่าเทียม” นั่นคือการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้รองรับคนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม รวมถึงผู้สูงอายุและคนพิการ สอดรับกับพฤติกรรมการใช้งาน เช่น ป้ายบอกทางที่มี

สัญลักษณ์สำหรับผู้พิการทางสายตา การทำทางลาดบนทางเท้า และห้องน้ำสาธารณะสำหรับผู้ที่ต้องใช้รถเข็น เป็นต้น

ปัญหาและอุปสรรคของอารยสถาปัตย์ในประเทศไทย

ปัญหาหลักของกลุ่มผู้สูงอายุไทย คือ ปัญหาด้านรายได้ ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ปัญหาการดูแล เมื่อมีอายุมากขึ้น และปัญหาการเข้าถึงสวัสดิการผู้สูงอายุ ในขณะที่คนพิการในประเทศไทยเป็นกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่ถูกมองว่าต้องพึ่งพา สังคมและครอบครัวต้องรับผิดชอบช่วยเหลือตลอดเวลา จึงเป็นกลุ่มที่ถูกสังคมนิยม จากการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรค และข้อจำกัดของการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในประเทศไทย ได้แก่

๑. งบประมาณเป็นข้อจำกัด และอุปสรรคที่สำคัญในการขับเคลื่อนการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกตามนโยบาย ดำเนินการได้เพียงเล็กน้อย เนื่องจากหน่วยงานไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุน ถึงแม้ว่าจะมีการแก้ไขปัญหางบประมาณในระยะสั้น แต่ในระยะยาวเป็นภาระของหน่วยงานที่จะต้องสามารถจัดหางบประมาณดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพื่อคนพิการใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน หน่วยงานอาจมีอุปสรรค และขาดหลักประกันในการเสนอขอตั้งงบประมาณรายจ่ายประจำปี

๒. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ ไม่ได้เป็นมาตรการเชิงบังคับให้หน่วยงานราชการต้องดำเนินการ ไม่มีกฎหมายรับรอง หรือคุ้มครองให้คนพิการได้รับการปฏิบัติโดยเท่าเทียมกับบุคคลธรรมดาไว้โดยเฉพาะ ทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติที่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการในประเทศไทย ซึ่งหน่วยงานมีภารกิจสำคัญตามบทบาทหน้าที่ขององค์กรหลายด้าน ดังนั้นการจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกให้คนพิการ จึงเป็นภารกิจที่จัดลำดับความสำคัญรองลงมา ยกเว้นส่วนราชการที่ต้องให้บริการคนพิการจำนวนมาก

๓. นโยบายด้านการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ ตลอดบันทึกข้อตกลงความร่วมมือระหว่างหน่วยงานอาจมีปัญหาด้านการปฏิบัติ จากปัจจัยแทรกซ้อนด้านการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารองค์กรผู้ประสานหลักในการติดตามในองค์กร และประการสำคัญการเปลี่ยนแปลงคณะบริหารประเทศใหม่

๔. นโยบายการออกแบบเพื่อทุกคนในสังคมเข้าถึงและใช้ประโยชน์ อาจมีความท้าทายต่อการขับเคลื่อนนโยบาย กล่าวคือ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ ๓ ของการจัดอันดับขีดความสามารถด้านโครงสร้างสิ่งจำเป็นพื้นฐาน (Infrastructure) ในกลุ่มอาเซียน ซึ่งธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย ระบุว่าประเทศหลายประเทศในเอเชีย เช่น ไทย ฟิลิปปินส์ เวียดนาม และอินโดนีเซีย กำลังเผชิญกับปัญหาโครงสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานล้าหลัง ดังนั้น ประเด็นสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อทุกคนในสังคมเข้าถึง และใช้ประโยชน์ได้อาจได้รับผลกระทบในการขับเคลื่อน เนื่องจากต้องพึ่งพิงอิงกับคุณภาพของโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ

๕. องค์กรความรู้ในด้านการออกแบบเพื่อทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ สำหรับอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ยังขาดการประชาสัมพันธ์เผยแพร่องค์ความรู้ และสื่อสารสู่สังคมอย่างกว้างขวาง รวมถึงยังขาดคู่มือปฏิบัติวิชาชีพ หรือมาตรฐานแนะนำการออกแบบดังกล่าวสำหรับหน่วยงานต่างๆ ใช้ประโยชน์

๖. คนพิการยังไม่กล้าและไม่มั่นใจต่อการเข้าใช้พื้นที่สาธารณะในสังคม ถึงแม้ว่าจะมีการจัดให้มีทางลาด หรือทางลาดที่มีอักษรเบรลล์แล้วก็ตาม แต่เนื่องจากปัจจุบันพื้นที่โดยเฉพาะเขตเมืองที่มีบาทวิถีหรือทางเดินเท้าถูกใช้ประโยชน์ทางการค้า หรือเพื่อการสัญจรเดินทางของยานพาหนะบางประเภท

การดำเนินการเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงวัยในต่างประเทศ

ประชากรโลกได้มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก ๖,๐๗๐.๖ ล้านคนในปี ๒๕๔๓ เป็น ๗,๘๕๑.๔ ล้านคนในอีก ๒๕ ปีข้างหน้า คือ ในปี ๒๕๖๘ ในขณะที่ประเทศไทยก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน จาก ๖๒.๒ ล้านคน ในปี ๒๕๔๓ เป็น ๗๒.๓ ล้านคน ในปี ๒๕๖๘ จะเห็นได้ว่าโครงสร้างของประชากรโลกและประชากรไทยมีการเปลี่ยนแปลงที่คล้ายคลึงกัน โดยที่ประชากรวัยสูงอายุ (อายุ ๖๐ ปีขึ้นไป) มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นในอัตราที่เพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๑๐.๐ ในปี ๒๕๔๓ เป็นร้อยละ ๑๕.๐ ในปี ๒๕๖๘ ในขณะที่ ประชากรวัยเด็ก (อายุ ๐ - ๑๔ ปี) มีจำนวนลดลงจากร้อยละ ๓๐.๑ ในปี ๒๕๔๓ เหลือร้อยละ ๒๔.๒ ในปี ๒๕๖๘ แสดงให้เห็นว่า โครงสร้างของประชากรกำลังเปลี่ยนจากโครงสร้างประชากรวัยเด็กในอดีตเป็นประชากรวัยสูงอายุ หรือสังคมผู้สูงอายุในอนาคต

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เป็นภาพรวมของประชากรโลก แต่ถ้าพิจารณาในแต่ละภูมิภาคของโลก เพื่อให้ทราบว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่กำลังเกิดขึ้นในภูมิภาคใดของโลก พบว่า ยุโรปเป็นภูมิภาคที่กำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรเข้าสู่ "สังคมผู้สูงอายุ" มากที่สุดในโลก ยุโรปมีสัดส่วนของประชากรวัยเด็กน้อยที่สุด คือ ร้อยละ ๑๖ และมีสัดส่วนของประชากรวัยสูงอายุมากที่สุดร้อยละ ๒๑ ของประชากรทั้งหมดในยุโรป ในขณะที่แอฟริกา มีสัดส่วนของประชากรวัยเด็กสูงถึงร้อยละ ๔๒ และมีสัดส่วนของประชากรวัยสูงอายุเพียงร้อยละ ๕ ของประชากรทั้งหมดในแอฟริกา ซึ่งประเทศที่มีสัดส่วนของผู้สูงอายุมากที่สุดในโลก ๕ ประเทศ คือ อิตาลี ญี่ปุ่น กรีซ เยอรมนีและสวิสเซอร์แลนด์ ประเทศเหล่านี้มีลักษณะทางประชากรที่สำคัญ เช่น อัตราเกิดต่อประชากรพันคนค่อนข้างต่ำ และมีอัตราตายต่อประชากรพันคนต่ำเช่นกัน แต่มีอายุขัยเฉลี่ยค่อนข้างสูง ญี่ปุ่นเป็นประเทศเดียวในภูมิภาคเอเชียที่มีสัดส่วนของผู้สูงอายุมากที่สุดในโลก เท่ากับประเทศอิตาลีในยุโรป (ร้อยละ ๒๕) และที่น่าสนใจ คือ คนญี่ปุ่นเป็นคนที่อายุขัยเฉลี่ยหรือมีอายุยืนยาวมากที่สุดในโลกด้วย (๘๒ ปี) ในขณะที่แอฟริกายังเป็นภูมิภาคที่มีสัดส่วนประชากรวัยเด็กมากเกือบร้อยละ ๔๒ ของประชากรทั้งหมดในภูมิภาค มีอัตราเจริญพันธุ์รวมและอัตราตายต่อประชากรพันคนสูงมาก (๔.๙ และ ๑๕ ตามลำดับ) และประชากรมีอายุขัยเฉลี่ยที่ต่ำมากเพียง ๔๙ ปีเท่านั้น

เมื่อเปรียบเทียบในกลุ่มประเทศอาเซียน พบว่า ประเทศไทยกลายเป็นสังคมสูงอายุ ตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ และจากการประมวลสถิติทางด้านสังคม ปี ๒๕๕๙ ในส่วนของประชากรสูงอายุอาเซียน พบว่า ประเทศไทยมีประชากรสูงอายุ ๑๐.๗๓ ล้านคน ซึ่งมีจำนวนมากเป็นอันดับ ๒ ของประเทศในกลุ่มอาเซียน ทั้งนี้ ประเทศในกลุ่มอาเซียนที่เข้าเกณฑ์เป็นสังคมสูงวัยแล้ว ๓ ประเทศ คือ สิงคโปร์ มีประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ร้อยละ ๑๘ ประเทศไทย ร้อยละ ๑๖ และเวียดนาม ร้อยละ ๑๐ ส่วนเมียนมา มาเลเซีย ร้อยละ ๙ อินโดนีเซีย บรูไน ร้อยละ ๘ กัมพูชา ฟิลิปปินส์ และติมอร์-

เลสเต ร้อยละ ๗ และลาว ร้อยละ ๖ ส่วนประเทศที่มีสัดส่วนประชากรสูงอายุมากที่สุดในโลก คือ ญี่ปุ่น ร้อยละ ๓๓ %

หลายประเทศทั่วโลกกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) ซึ่งเป็นความท้าทายที่ทุกประเทศต้องเผชิญ เพียงแต่ผลที่จะเกิดขึ้นอาจรวดเร็วและรุนแรงแตกต่างกัน ประเทศพัฒนาแล้วมีแนวโน้มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเร็วกว่าประเทศกำลังพัฒนา ประเทศในแถบยุโรปส่วนใหญ่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว ตามมาด้วยประเทศในเอเชีย ได้แก่ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ สิงคโปร์ รวมถึงไทย สิงคโปร์มีสัดส่วนของผู้สูงอายุใกล้เคียงกับไทย และเป็นสังคมผู้สูงอายุ แม้สิงคโปร์จะเตรียมแผนรับมือกับความท้าทายนี้ตั้งแต่เนิ่นๆ แต่ก็ยังคงเผชิญกับปัญหาการมีบุตรน้อยลงและผู้สูงอายุอยู่ตามลำพังมากขึ้น เกาหลีใต้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์แล้ว แต่ยังไม่มีการรองรับที่เป็นรูปธรรม และผู้สูงอายุจำนวนมากยังมีฐานะยากจน ส่วนญี่ปุ่นมีสัดส่วนผู้สูงอายุมากที่สุดในโลก และเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุระดับสูงสุด (Hyper-Aged Society) หรือสังคมที่มีประชากรอายุ ๖๕ ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ ๒๐ ของจำนวนประชากรทั้งหมด และผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง และจากข้อมูลจาก World Population Ageing โดยองค์การสหประชาชาติ ระบุว่าหลังจากปี ๒๕๕๒ ประชากรไทยที่อยู่ในวัยพึ่งพิง (เด็กและผู้สูงอายุ) จะมีจำนวนมากกว่าประชากรในวัยแรงงาน และในปี ๒๕๖๐ จะเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่มีประชากรเด็กน้อยกว่าประชากรผู้สูงอายุ สถานการณ์ดังกล่าวเป็นผลมาจากภาวะเจริญพันธุ์ที่ลดลงอย่างรวดเร็ว และการลดลงอย่างต่อเนื่องของระดับการตายของประชากร ทำให้จำนวนและสัดส่วนประชากรสูงอายุของไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และสิ่งที่น่ากังวล คือ ประเทศไทย ‘แก่ก่อนรวย’ รวมทั้งมีสัดส่วนผู้สูงอายุที่ ‘เรียนสูง’ น้อยกว่าประเทศอื่น ทำให้เกิดคำถามตามมาว่า ไทยพร้อมที่จะรับมือกับความท้าทายนี้มากน้อยเพียงใดต่อเรื่องนี้ การทำความเข้าใจกับนโยบายรับมือสังคมผู้สูงอายุของประเทศผู้นำเอเชียสามประเทศข้างต้นจึงน่าจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย สำหรับใช้เป็นแนวทางในการรับมือกับสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น

การขยายอายุเกษียณ เป็นนโยบายที่ทำได้ในระยะสั้น แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างถาวร หลายประเทศใช้นโยบายนี้เพื่อเพิ่มจำนวนคนวัยทำงาน ซึ่งช่วยบรรเทาผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ โดยสิงคโปร์เพิ่มอายุเกษียณจาก ๖๕ เป็น ๖๗ ปี และเกาหลีใต้จะขยายอายุเกษียณจาก ๕๕ เป็น ๖๐ ปีภายในปีนี้ ญี่ปุ่นจะให้ผู้สูงอายุทำงานได้จนถึงอายุ ๖๕ ปี จากเดิมที่ ๖๒ ปี ภายในปี ๒๐๒๕ ขณะที่ไทยอยู่ระหว่างการเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้ขยายอายุเกษียณของแรงงานในสถานประกอบการจาก ๕๕ เป็น ๖๐ ปี

การสนับสนุนให้บริษัทจ้างงานผู้สูงอายุ เป็นนโยบายที่ช่วยสร้างงานและเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุ รัฐบาลสิงคโปร์ให้เงินสนับสนุนแก่บริษัทที่จ้างผู้สูงอายุให้ทำงานต่อ (Special Employment Credit) โดยมีเงื่อนไขว่าลูกจ้างต้องเข้าร่วมกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (Central Provident Fund) เท่านั้น โครงการนี้จึงไม่ครอบคลุมกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพอิสระ นอกจากนี้ทางการยังให้เงินสนับสนุนการสร้างสภาพแวดล้อมในที่ทำงานให้เอื้อต่อผู้สูงอายุ (Workpro Program) เช่นเดียวกับญี่ปุ่นที่สนับสนุนให้มีการจ้างงานผู้สูงอายุ โดยตั้งองค์กร ‘Silver Human Resources Center’ เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุทำงานในช่วงเวลาสั้นลง หรือทำงานที่เบาและง่ายสำหรับไทย ภาครัฐตั้งศูนย์บริการจัดการงานผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีงานทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น ขณะเดียวกัน รัฐบาลก็ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลให้แก่บริษัทที่จ้างผู้สูงอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป

ไป ซึ่งต้องมีรายได้ไม่เกิน ๑๕,๐๐๐ บาท อย่างไรก็ตาม แรงงานสูงอายุกลุ่มนี้มีเพียง ๓ แสนคน หรือร้อยละ ๒.๙ ของผู้สูงอายุทั่วประเทศ นโยบายนี้จึงเป็นเพียงการช่วยเหลือแรงงานเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อย โดยไม่ได้สนับสนุนให้มีการนำทักษะและประสบการณ์ของผู้สูงอายุมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การเพิ่มทักษะและการจัดหางานที่เหมาะสมกับแรงงาน จะช่วยเพิ่มความสามารถในการหารายได้ และยกระดับผลิตภาพของแรงงานในระยะยาว ซึ่งทำได้ทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบตลอดช่วงอายุ โดยมากมักได้รับความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น ‘Senior Work Program’ ในญี่ปุ่น และ ‘Skills Future Program’ ใน สิงคโปร์ ที่ตั้งขึ้นเพื่อเป็นศูนย์พัฒนาทักษะเพิ่มเติม ควบคู่กับการจัดหางานที่เหมาะสมให้แก่แรงงาน สำหรับไทย ขณะนี้ภาครัฐ มีโครงการฝึกอบรมแรงงานสูงอายุเพื่อเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น และมีการคุ้มครองทางสังคมให้ผู้สูงอายุพึ่งพาตนเองได้

การยกระดับคุณภาพชีวิตจำเป็นต้องวางแผนตั้งแต่เนิ่นๆ โดยภาครัฐมีส่วนสำคัญในการวางระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ รวมถึงการจัดสรรรายได้และรายจ่ายอย่างสมดุล โดยเฉพาะรายได้หลังวัยเกษียณ ผ่านการตั้งกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ นอกจากนี้ภาคเอกชนก็มีส่วนช่วยพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ เช่น เกาหลีใต้และญี่ปุ่นมีการคิดค้นหุ่นยนต์สำหรับดูแลผู้สูงอายุ ทำให้ผู้ดูแลที่เป็นผู้หญิงหรืออยู่ในวัยทำงานกลับเข้าสู่ตลาดแรงงานได้อย่างหมดห่วง รวมทั้งมีการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกที่คนทุพพลภาพใช้ร่วมกันได้ (Universal Design) ประเทศไทยมีสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ค่อนข้างจำกัด ส่วนใหญ่จะเป็นโรงพยาบาลหรือศูนย์บริการทางการแพทย์ที่อยู่ไกลจากบ้าน หรือไม่มีรถโดยสารเดินทางไปต่างสถานที่ ทำให้ผู้สูงอายุจำนวนมากมีความยากลำบากในการเข้าถึงสวัสดิการจากส่วนกลาง

การมีส่วนร่วมและการประสานงานของหน่วยงานต่างๆ สิงคโปร์มีแผนนโยบายแห่งชาติเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ โดยเริ่มวางแผนมานานกว่า ๕๐ ปี และมีผู้รับผิดชอบที่ชัดเจนในการขับเคลื่อนนโยบายที่มีทิศทางสอดคล้องกันระหว่างกระทรวงต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่ประเทศไทยต้องพัฒนาต่อไป โดยระบบบำนาญจะต้องยืดหยุ่นและสอดคล้องกับแนวโน้มนโยบายด้านแรงงาน ซึ่งจะมีผลต่อเนื่องไปยังภาระการคลังในการดูแลสวัสดิการและ รักษาพยาบาล

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ (Universal Design)

ในช่วงที่ผ่านมา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ และนักวิจัย หลายท่านได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับหลักการอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ในหลายแง่มุม ทั้งการนำหลักการไปปรับใช้สำหรับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ ฯลฯ การกำหนดเกณฑ์มาตรฐาน และความเหมาะสมของสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาให้คนทุพพลภาพในสังคมสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างเท่าเทียม ซึ่งมีงานวิจัยที่น่าสนใจ ดังนี้

กระทรวงคมนาคม (๒๕๖๐) เผยแพร่ผลการศึกษา “โครงการศึกษา สํารวจ เพื่อการประเมินและให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและออกแบบโครงสร้างพื้นฐานการขนส่งสาธารณะเพื่อคนพิการ เด็ก และผู้สูงอายุ ของกระทรวงคมนาคม ระยะที่ ๓” โดยมีเป้าหมาย เพื่อพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานการขนส่งสาธารณะ รวมถึงการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นไปตาม

หลักการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล (Universal Design: UD) เพื่อคนพิการ เด็กและผู้สูงอายุในการเดินทางและการเข้าถึงอาคารสถานที่ของกระทรวงคมนาคมที่ได้มาตรฐานและความปลอดภัย และพัฒนาบุคลากรของกระทรวงคมนาคมด้านการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการแก่คนพิการ เด็กและผู้สูงอายุ ให้เป็นไปตามหลักการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล (Universal Design: UD) โดยผลการศึกษา พบว่า มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ ตามมติ ครม. พ.ศ.๒๕๒๒ ใน ๓๔ สถานี (สถานีขนส่งผู้โดยสาร สถานีรถไฟ ท่าเรือโดยสาร ท่าอากาศยาน) ทางลาด ร้อยละ ๙๗ ที่จอดรถ ร้อยละ ๙๗ ป้ายสัญลักษณ์ ร้อยละ ๓๘ ห้องน้ำ ร้อยละ ๙๔ และจุดบริการข้อมูล ร้อยละ ๖ ซึ่งเมื่อนำมาวิเคราะห์และประมวลผล สามารถแบ่งการจัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานทั้งทางอากาศ ทางบก ทางราง และทางน้ำ และเมื่อวิเคราะห์ผลตามแต่ละสถานี พบว่า ระบบขนส่งสาธารณะทางอากาศ ยังไม่จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการเฉลี่ยร้อยละ ๔๗ และจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ แต่ไม่ได้มาตรฐานเฉลี่ยร้อยละ ๔๐ และ จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการตามมาตรฐาน คิดเป็นค่าเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ที่ ร้อยละ ๑๓ ส่วนระบบขนส่งสาธารณะทางบก ยังไม่จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในหลายๆ สถานี คิดเป็นค่าเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ที่ ร้อยละ ๗๑ มีสิ่งอำนวยความสะดวกแต่ไม่ได้มาตรฐาน เฉลี่ยร้อยละ ๒๗ และจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและได้มาตรฐานเฉลี่ยร้อยละ ๒ ซึ่งถือว่ายังไม่จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ มากเกินกว่าร้อยละ ๕๐ ในทุกสถานี จะมีแค่ ๔ สถานี ที่ได้จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและได้มาตรฐาน และมี ๑ สถานี ที่ยังไม่มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกใดๆ ให้แก่คนพิการ สำหรับระบบขนส่งสาธารณะทางราง ยังไม่จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการในหลายๆ สถานีคิดเป็นค่าเฉลี่ยในภาพรวมอยู่ที่ ร้อยละ ๕๖ มีสิ่งอำนวยความสะดวกแต่ไม่ได้มาตรฐานเฉลี่ยร้อยละ ๓๖ และจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและได้มาตรฐานร้อยละ ๘ ซึ่งถือว่ายังไม่จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการมากกว่า ร้อยละ ๕๐ ในเกือบทุกสถานี จะมีแค่ ๖ สถานีที่ได้จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและได้มาตรฐาน ส่วนระบบขนส่งสาธารณะทางน้ำ มีตัวแทนเพียง ๑ แห่งที่ได้จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ ซึ่งยังมีรูปแบบไม่ได้มาตรฐาน

สุรียา เจริญระะ, ฮาซือนี มะสลอง, พรทิพย์ บุญเต็ม และ ญัฐพงศ์ ทองเทพ (๒๕๖๐) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการสำหรับการออกแบบเพื่อมวลชนในประเทศไทย: ไทย-อยู่ดี โดยนำแนวคิดการออกแบบเพื่อมวลชน (University Design: UD) มาวิเคราะห์และพัฒนาเป็นระบบสารสนเทศสำหรับประเทศไทย โดยระบบดังกล่าวเป็นเว็บแอปพลิเคชันที่มุ่งเน้นอำนวยความสะดวกให้กับผู้บกพร่องทางร่างกาย ผู้ดูแลคนพิการ และเพื่อทุกคนให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเท่าเทียมกันในสังคม โดยสามารถค้นหาสถานที่ต่างๆ ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกหรือบริการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมความต้องการของแต่ละคนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว โดยระบบจะแบ่งประเภทบุคคลออกเป็น ๑๐ ประเภท ได้แก่ กลุ่มเพศทางเลือก คนตาบอด คนพิการที่ใช้วีลแชร์ คนพิการที่ไม่ใช้วีลแชร์ คนพร้อมสัตว์เลี้ยง คนมุสลิม เด็ก ผู้สูงอายุ พระภิกษุและสตรีมีครรภ์ ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยนี้จะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทย และช่วยยกระดับคุณภาพการใช้ชีวิตของผู้พิการและผู้สูงอายุ เพื่อให้คนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะคนพิการและผู้สูงอายุสามารถค้นหาสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ได้อย่างสะดวก รวดเร็วและใช้งานได้ง่ายตามแนวทางแห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการพ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๓๗ บัญญัติให้ออก

กฎกระทรวงเพื่อกำหนดลักษณะหรือการจัดให้มีอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกหรือบริการในอาคารสถานที่หรือบริการสาธารณะอื่น ๆ ให้คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

สรिया ศรีเชื้อ และคณะ (๒๕๕๙) ได้ทำการศึกษา เรื่อง “สังคมผู้สูงอายุกับปัจจัยที่มีผลต่อการขับเคลื่อนพื้นที่สาธารณะในเขตเมืองและสิ่งอำนวยความสะดวกในระบบขนส่ง สำหรับผู้สูงอายุ กรณีศึกษา กรุงเทพมหานคร” ความเป็นเมืองและสังคมผู้สูงอายุในเขตเมือง เป็นแนวโน้มสองด้านที่เกิดขึ้นในทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่กำลังพัฒนาอย่างรวดเร็ว ซึ่งการเข้าถึงพื้นที่สาธารณะของผู้สูงอายุถูกกีดกันจากโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งและบริการที่ไม่เพียงพอ ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้ เป็นการประเมินปัญหาการขับเคลื่อนในแง่ของการเข้าถึงพื้นที่สาธารณะด้วยระบบขนส่งที่หลากหลาย โดยมีวิธีการศึกษาที่ผสมผสานทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามสำรวจข้อมูลจากผู้สูงอายุที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครจาก ๓ แห่งที่มีความแตกต่างกัน โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ Logistic regression เพื่อหาปัจจัยที่มีนัยสำคัญต่อการเคลื่อนไหวของผู้สูงอายุ ซึ่งพบว่า ความสามารถในการเดินทางโดยปราศจากความช่วยเหลือโดยการเข้าถึงบริการขนส่ง มีการกระจายตัวของพื้นที่สาธารณะ ความหนาแน่นของเมืองและรูปแบบการพัฒนาเมืองที่ผลอิทธิพลต่อความคล่องตัวของผู้สูงอายุ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงการรวมหลักการอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ในโครงการสาธารณะ, การวางแผนชุมชน, และบูรณาการการวางแผนการขนส่งและระบบเมือง

ชิต สุขหนู (๒๕๕๗) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการออกแบบเพื่อทุกคนสำหรับผู้พิการทางสายตา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าการออกแบบเพื่อทุกคนคืออะไรและการให้บริการสังคมในประเทศไทยมีการออกแบบเพื่อทุกคนสำหรับผู้พิการทางสายตาอย่างเหมาะสมและทั่วถึงหรือไม่ ตลอดจนมีแบบอย่างที่ดีของการให้บริการทางสังคมในประเทศไทยหรือไม่ โดยในการศึกษาค้นคว้าอิสระครั้งนี้ได้รวบรวมและค้นคว้าจากเอกสารงานวิจัยกฎหมายและมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบเพื่อทุกคนทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ โดยผลการศึกษา พบว่า การออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design) เป็นแนวคิดในการออกแบบที่เน้นถึงความสะดวก สบาย มีความปลอดภัย และครอบคลุมกับความต้องการของทุกกลุ่มคน การออกแบบเพื่อทุกคนไม่ได้จำแนกการออกแบบตามความเหมาะสมของแต่ละกลุ่มคน แต่สามารถแบ่งตามการเข้าถึงได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ ๑. การออกแบบเพื่อการเข้าถึงสิ่งจำเป็นพื้นฐานในชีวิตประจำวัน ๒. การออกแบบเพื่อการเข้าถึงบริการสาธารณะ ๓. การออกแบบเพื่อการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารโดยมีหลักการพื้นฐานที่สำคัญอยู่ ๗ ประการ คือ ๑. ความเสมอภาค ๒. ความยืดหยุ่น ๓. ใช้งานง่าย ๔. ข้อมูลชัดเจน ๕. ระบบป้องกันอันตราย ๖. ทนแรงกาย ๗. ขนาดและสถานที่ที่เหมาะสม สำหรับสถานการณ์การออกแบบเพื่อทุกคนสำหรับผู้พิการทางสายตาของประเทศไทย พบว่า ปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายที่ว่าด้วยการออกแบบเพื่อทุกคนอยู่หลายฉบับ แต่ยังขาดการนำไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริง และไม่มีแบบอย่างที่ดีปรากฏให้เห็น ดังนั้น ภาพรวมของการออกแบบเพื่อทุกคนสำหรับผู้พิการทางสายตาในประเทศไทยจึงยังผนวกรวมอยู่ในการออกแบบเพื่อทุกคน

ธารณี กฤติยาติศัย (๒๕๕๖) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อทุกคน สำหรับศูนย์การค้าชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมในการเข้าใช้งานพื้นที่ การใช้งาน ลักษณะและปัญหาทางกายภาพของสิ่งอำนวยความสะดวกของกลุ่มผู้สูงอายุ

กลุ่มเด็กและสตรีมีครรภ์ และกลุ่มคนพิการ ภายในศูนย์การค้าชุมชนที่ก่อสร้างก่อนปี พ.ศ. ๒๕๔๘ และที่ก่อสร้างภายหลังปี พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยเน้นไปที่การสัมภาษณ์กลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป กลุ่มเด็กและสตรีมีครรภ์ และใช้เครื่องมือจำลองสภาพผู้สูงอายุ โดยได้เชิญผู้เชี่ยวชาญที่เป็นคนพิการทางด้านการเคลื่อนไหว และทางด้านการมองเห็นเข้าสำรวจสิ่งอำนวยความสะดวกนำข้อมูลที่ได้อาภิเคราะห์ร่วมกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางในการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อทุกคน (Universal Design) สำหรับศูนย์การค้าชุมชนที่เหมาะสม โดยผลการศึกษาพบว่ากลุ่มผู้สูงอายุมีการใช้พื้นที่ได้ตามปกติแต่มีความเสื่อมถอยทางสรีระวิทยา ซึ่งส่งผลต่อการใช้พื้นที่โดยผู้สูงอายุเน้นการเข้าสู่พื้นที่อย่างปลอดภัย ส่วนใหญ่ใช้ห้องน้ำทั่วไปและไม่นิยมใช้ห้องน้ำคนพิการจากทัศนคติทางลบ กลุ่มเด็กและสตรีมีครรภ์เน้นการเข้าถึงพื้นที่ของรถเข็นเด็ก และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับเด็กอาทิ จุดเปลี่ยนผ้าอ้อม ห้องให้นมเด็กและห้องน้ำสำหรับเด็กที่ผู้ปกครองทั้งพ่อและแม่สามารถเข้าถึงและใช้งานได้ ซึ่งถือเป็นความต้องการเฉพาะกลุ่ม กลุ่มคนพิการทางการเคลื่อนไหวเน้นการปรับสภาพแวดล้อมให้เข้ากับคนพิการ ส่วนคนพิการทางการมองเห็นสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้โดยเน้นการให้ข้อมูลข่าวสาร การจัดเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก อาทิเช่น อุปกรณ์อัตโนมัติ การเตือนด้วยเสียง เป็นต้น และการบริการให้ความช่วยเหลือที่สมเหตุสมผลเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยมีข้อเสนอแนะต่อแนวทางในการปรับปรุงอาคารและออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกภายในศูนย์การค้าชุมชนว่า ควรมีความครอบคลุมถึงทุกคนรวมถึงความต้องการเฉพาะและความต้องการโดยรวมในแต่ละกลุ่มคน ซึ่งสามารถจำแนกเป็น ๓ ด้านได้แก่ ๑. ด้านการเข้าถึง: จัดให้มีที่จอดรถที่เอื้อต่อผู้สูงอายุ เด็ก สตรีมีครรภ์ และคนพิการ และจัดให้มีป้ายแผนผังอาคารต่างสัมผัสที่มีรูปนูนสูงหรือนูนต่ำ เพื่อบอกตำแหน่งป้ายสำหรับเด็กและป้ายเฉพาะจุด ๒. ความปลอดภัยสำหรับทางลาด ให้จัดทำราวจับแบบ ๓ ระดับเพื่อทุกคน สำหรับบันไดให้จัดทำราวจับแบบ ๒ ระดับ สำหรับผู้สูงอายุและเด็กในการช่วยพยุงตัว ๓. ด้านการใช้งาน: จัดห้องส้วมสำหรับผู้สูงอายุและเด็กภายในห้องน้ำทั่วไป ห้องน้ำสำหรับเด็กและผู้ปกครองแยกออกมาจากห้องน้ำทั่วไป ห้องให้นมเด็กและจุดเปลี่ยนผ้าอ้อม อีกทั้งเปลี่ยนชื่อและสัญลักษณ์ห้องน้ำคนพิการ พร้อมภาพสัญลักษณ์สตรีมีครรภ์ เด็กผู้สูงอายุ และคนพิการ เพื่อให้เกิดความรู้สึกยอมรับและไม่เป็นการตอกย้ำจุดบกพร่องของคนเฉพาะกลุ่ม และในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาถึงความเหมาะสมในการเข้าถึงและการเข้าใช้พื้นที่ของทุกคนโดยไม่แบ่งแยกไปที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในอาคารพาณิชย์ อาคารสาธารณะประเภทอื่นๆ เพื่อให้แนวความคิดการออกแบบสำหรับทุกคน (Universal Design) นั้น สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในทุกพื้นที่

หรรษกร อธิคมวิทยา (๒๕๕๕) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการทางสายตา กรณีศึกษา: อาคารผู้โดยสารท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจบริการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการทางสายตาในท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ เพื่อศึกษาถึงฐานคิดและมุมมองที่มีต่อคนพิการของเจ้าหน้าที่การทำอากาศยานสุวรรณภูมิกับการให้บริการอำนวยความสะดวกแก่คนพิการ เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคในการเข้าถึงบริการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกคนพิการทางสายตา โดยผลการศึกษาพบว่า คนพิการทางสายตาไม่สามารถเคลื่อนไหวอิสระได้ในอาคารผู้โดยสาร การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารผู้โดยสารนั้นไม่สอดคล้องกับแนวคิดอารยสถาปัตยกรรม (Universal Design) และไม่เป็นมิตรต่อการเดินทางของคนพิการ

ทางสายตา และพบข้อจำกัดในด้านการให้ข้อมูลที่จำเป็นในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกของคนพิการทางสายตาอีกด้วย ซึ่งทำอาภาศยานสุวรรณภูมิเน้นการให้บริการผู้โดยสารของคนปกติทั่วไปมากกว่าคนพิการ และให้ข้อมูลต่างๆ ผ่านประสาทสัมผัสทางตาเท่านั้น คนพิการทางสายตาจึงไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลและสิ่งอำนวยความสะดวกได้ เนื่องจากมีจำนวนคนพิการทางสายตามาใช้บริการทำอาภาศยานสุวรรณภูมิน้อย ทางทำอาภาศยานจึงไม่เห็นความสำคัญในการที่จะพัฒนาและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกในส่วนการใช้งานของคนพิการทางสายตา ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องสร้างขึ้นใหม่เพื่อคนเฉพาะกลุ่มและเจ้าหน้าที่การทำอาภาศยานเห็นว่า คนพิการทางสายตามีข้อจำกัดมากที่สุดในการที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ซึ่งความเข้าใจที่คาดเคลื่อนเกี่ยวกับความพิการนี้ ก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการจัดการด้านอารยสถาปัตยกรรม (Universal Design) ซึ่งนับเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างสังคมเพื่อคนทั้งมวล (inclusive Society)

วราภรณ์ มามี (๒๕๕๔) ได้ทำการศึกษาเกณฑ์มาตรฐานในการออกแบบห้องน้ำสาธารณะสำหรับผู้พิการด้านการเดิน ภายใต้แนวคิด “การออกแบบเพื่อมวลชน” เพื่อหาแนวทางในการออกแบบและพัฒนาห้องน้ำสาธารณะสำหรับผู้พิการด้านการเดิน และผู้ใช้ห้องน้ำทั่วไปให้ได้มาตรฐานเดียวกันและเป็นประโยชน์ต่อการตอบสนองคนทุกกลุ่ม โดยมีกลุ่มเป้าหมายของการวิจัยคือ ผู้พิการทางการเคลื่อนไหวตั้งแต่เอวลงมา ประกอบด้วย ผู้ใช้รถเข็น วอล์กเกอร์และไม้เท้า ซึ่งเป็นกลุ่มผู้พิการที่มีปัญหาที่เกิดจากการใช้ห้องน้ำในปัจจุบันมากที่สุด โดยมีเครื่องมือในการวิจัยคือ แบบสอบถามควบคู่กับการทดลองหาขนาดสัดส่วนของพื้นที่ที่เหมาะสมกับการใช้พื้นที่ในการทำกิจกรรมภายในห้องน้ำ Body Motion Envelope (BME) ดังนี้ ๑. การใช้พื้นที่ในการสัญจรจับประตูไปอย่างโถงสุกัญจน์ ๒. การใช้พื้นที่ในการขับถ่ายอุจจาระ/ปัสสาวะ ๓. การใช้พื้นที่ในการล้างหน้า/ล้างมือ/ แปรงฟัน และทำการวัดขนาดพื้นที่บนพื้นราบ (พื้นที่ห้องน้ำ) วัดความสูง (ความสูงจากพื้นขึ้นไปถึงอุปกรณ์ต่างๆภายในห้องน้ำ) วัดระยะห่าง (ระหว่างอุปกรณ์ต่างๆ) เพื่อนำผลการศึกษาทั้งหมดมาเป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนาห้องน้ำสาธารณะสำหรับผู้พิการด้านการเดินและผู้ใช้ห้องน้ำทั่วไปให้ได้มาตรฐานเดียวกันเพื่อเป็นประโยชน์และตอบสนองต่อคนทุกกลุ่ม

กัญญาพร กุณฑลเสพย์ (๒๕๕๓) ได้ทำการศึกษาและออกแบบผลากบรรจุกัญญาเพื่อสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิดออกแบบเพื่อมวลชน โดยนำมาทดลองตามหลักการออกแบบเพื่อมวลชน (Universal Design) ๗ ข้อ และนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาวิเคราะห์เพื่อสร้างงานต้นแบบที่สอดคล้องกับแนวทางการออกแบบเพื่อมวลชน ซึ่งข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ มีการสังเกตพฤติกรรมกรรมการอ่านบรรจุกัญญาที่ยา ส่วนใหญ่สามารถเห็นข้อสินค้าได้ชัดเจนมากที่สุด แต่การอ่านสรรพคุณและวิธีการใช้งานได้ไม่ชัดเจน บรรจุกัญญามีขนาดตัวอักษรข้อสินค้าที่เล็กและบรรจุกัญญาที่มีการใช้แบบอักษรที่ทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถอ่านได้ จึงจำเป็นต้องจดจำตัวอักษรและสัญลักษณ์แทน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการออกแบบผลากบรรจุกัญญาสามารถเพิ่มทักษะการสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิดการออกแบบเพื่อมวลชนได้ และรูปแบบที่ ๓ (ผลากบรรจุกัญญาเพื่อสื่อสารการใช้งานง่าย) เป็นลักษณะแนวทางการออกแบบผลากที่เหมาะสมในการสร้างรูปแบบผลากบรรจุกัญญาเพื่อสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิดการออกแบบเพื่อมวลชน ในระดับมากที่สุด

อันธิกา สวัสดิ์ศรี (๒๕๔๖) ได้ทำการศึกษาแนวทางในการดัดแปลงที่พักอาศัยตามแนวคิดยูนิเวอร์ซัลดีไซน์ที่สอดคล้องกับบริบทไทย กรณีศึกษาที่พักอาศัยของคนพิการใช้รถเข็น ในเขต

กรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยเน้นสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ตอบสนองพฤติกรรมและความต้องการของคนพิการใช้รถเข็น ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะพฤติกรรมในสภาพแวดล้อมและลักษณะสภาพแวดล้อมมีผลกระทบซึ่งกันและกัน โดยลักษณะพฤติกรรมเชิงพื้นที่ที่แตกต่างกันจะส่งผลกระทบต่อขนาดและรูปร่างของพื้นที่ ซึ่งลักษณะพฤติกรรมที่มีผลต่อสภาพแวดล้อมสามารถแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพฤติกรรมการใช้รถเข็นไปยังบริเวณต่างๆ กลุ่มพฤติกรรมการย้ายตัวขึ้นลงจากรถเข็น และกลุ่มพฤติกรรมการใช้เครื่องเรือน เครื่องใช้ขณะนั่งรถเข็น และจากการวิเคราะห์ขนาดพื้นที่ที่เหมาะสมกับคนพิการที่ได้จากการทดลองกับอาสาสมัคร พบว่า เหตุที่ขนาดและรูปร่างของพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันนอกจากจะขึ้นอยู่กับขนาดร่างกายและระดับความพิการแล้ว ยังมีผลกระทบจาก ๒ ปัจจัย คือ ๑. ลักษณะท่าทางในการทำกิจกรรม และ ๒. ทิศทางในการเข้าถึงและความชำนาญในการทำกิจกรรมที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ เมื่อวิเคราะห์ระดับทัศนคติการยอมรับต่อข้อเสนอแนะในการตัดแปลงที่พักอาศัยของผู้ที่อยู่ร่วมกับคนพิการ พบว่า ในบริบทไทยมีทัศนคติแตกต่างจากบริบทตะวันตก โดยในบริบทไทยผู้ที่อยู่ร่วมกับคนพิการจะคำนึงถึงการตัดแปลงเพื่อตอบสนองคนพิการเป็นสำคัญที่สุด ในขณะที่ทัศนคติในบริบทตะวันตกจะเน้นที่การตัดแปลงเพื่อให้ทุกคนสามารถใช้สภาพแวดล้อมได้สะดวกและมีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมเดิมมากที่สุด และพบว่า ระดับความสนิทกับคนพิการและรูปแบบที่พักอาศัยเป็นตัวแปรที่มีผลต่อความแตกต่างของระดับทัศนคติอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ ดังนั้น การนำแนวทางตัดแปลงที่พักอาศัยตามแนวคิดยูนิเวอร์ซัลดีไซน์ไปใช้นั้น ควรพิจารณาถึงบริบทที่แตกต่างกันของคนพิการ เช่น ในแง่จิตวิทยาทางสังคม, พื้นฐานครอบครัวระดับความพิการ และความต้องการของปัจเจกบุคคลเป็นสำคัญ

สรุป

อารยสถาปัตย์ หรือ Universal Design มีหัวใจสำคัญของหลักการอยู่ที่ “สะดวกปลอดภัย เป็นธรรม ทั่วถึงและเท่าเทียม” แม้จะเป็นแนวคิดที่มีจุดเริ่มต้นจากการอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการก็ตาม แต่ด้วยความสำเร็จจากการประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวโดยการสร้างนวัตกรรมสร้างสรรค์ของประเทศต่างๆ ได้แสดงให้เห็นถึงประโยชน์ของการใช้งานที่เหมาะสมสำหรับคนทุกคนในสังคม ซึ่งการขับเคลื่อนอารยสถาปัตย์ ถือเป็นส่งเสริมสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของคนทั้งมวล โดยการอำนวยความสะดวกให้ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยพักฟื้น ผู้พิการ สตรีมีครรภ์ เด็กเล็ก และคนที่ใช้รถเข็น สามารถเข้าถึงได้ใช้ประโยชน์ได้ และใช้บริการได้โดยสะดวก ปลอดภัย ทันสมัย ทั้งในตึก อาคาร สถานที่ของรัฐ และเอกชน รวมถึงแหล่งท่องเที่ยว ศาสนสถาน สถานศึกษา ระบบขนส่งมวลชน บริการข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนสินค้าและบริการสาธารณะต่างๆ ทุกรูปแบบ

ด้วยประโยชน์มหาศาลของหลักการดังกล่าว ยิ่งเป็นแรงเสริมหนุนที่ประเทศไทยควรนำแนวคิด Universal Design มาประยุกต์ใช้ในสังคมไทยอย่างแพร่หลาย ซึ่งปัจจุบันมีคนพิการที่จดทะเบียนกว่า ๑.๕ ล้านคน มีผู้สูงอายุกว่า ๑๐ ล้านคน และในอนาคตยังมีแนวโน้มจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Aged Society) ในปี ๒๕๖๔ และเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนเป็นสังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด (Super aged Society) ในปี ๒๕๗๔ ซึ่งจะมีผู้สูงอายุถึงร้อยละ ๒๘ ของประชากรทั้งประเทศ ดังนั้น ภาครัฐและภาคเอกชนจึงควรพัฒนาการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนทุกกลุ่ม

ให้มากยิ่งขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ทุกคนในสังคมมีโอกาสใช้ชีวิตได้อย่างเท่าเทียมและเป็นปกติสุข ตลอดจนลดความเหลื่อมล้ำและการแบ่งแยกในสังคม รวมทั้งลดภาระให้กับสังคมอีกด้วย

บทที่ ๓

อารยสถาปัตย์ (Universal Design) ในสังคมสูงวัย

การศึกษาเรื่อง อารยสถาปัตย์ในสังคมไทย: ศึกษากรณีผู้สูงอายุ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาศาสนาการณณ์ ผลกระทบการเข้าสู่สังคมสูงวัยและปัญหา อุปสรรคในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ ตลอดจนนโยบายด้านผู้สูงอายุของไทย และความจำเป็นในการนำแนวทางอารยสถาปัตย์ (Universal Design) มาปรับใช้กับผู้สูงอายุและคนทุกวัย พร้อมทั้งรวบรวมข้อเสนอแนะต่อแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในสังคมสูงวัย โดยวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าหนังสือ วารสาร รายงานวิจัย และวิทยานิพนธ์ ตลอดจนการสืบค้นข้อมูลข่าวสารทางอินเทอร์เน็ต ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตย์ ซึ่งจะเป็นผู้สะท้อนสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้แนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในสังคมสูงวัยที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มประชากรและบริบทของประเทศไทยที่มีความชัดเจน และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สถานการณ์/ ผลกระทบการเข้าสู่สังคมสูงวัย และปัญหา อุปสรรคในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ

สถานการณ์สังคมสูงวัย

โครงสร้างอายุของประชากรโลกกำลังเปลี่ยนไปในทิศทางที่มีอายุสูงมากขึ้น อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากอัตราเกิดของประชากรทั่วโลกลดต่ำลง และผู้คนมีอายุยืนยาวขึ้น ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ประชากรโลกมี ๗,๓๔๙ ล้านคน เป็นประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปประมาณ ๙๐๑ ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ ๑๒ ซึ่งองค์การสหประชาชาติได้ให้ความหมายของระดับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) ว่าหมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ ๑๐ ของประชากรทั้งประเทศ ดังนั้น จึงนับได้ว่า ประชากรรวมทั้งโลกได้เข้าเกณฑ์ที่เรียกได้ว่าเป็น “สังคมสูงวัย” แล้ว อย่างไรก็ตามประชากรในแต่ละภูมิภาคมีระดับการสูงวัยไม่เท่ากัน ทวีปยุโรปมีสัดส่วนประชากรอายุ ๖๐ ปีขึ้นไปสูงสุด ในขณะที่ทวีปแอฟริกา มีสัดส่วนประชากรสูงอายุต่ำสุด ทวีปเอเชียซึ่งมีประชากรราวหนึ่งในสามของประชากรโลก มีประชากรสูงอายุประมาณ ๕๐๘ ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ ๕๖ ของประชากรสูงอายุทั้งโลก

สำหรับประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) นับตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ โดยมีประชากรสูงอายุ คิดเป็นร้อยละ ๑๐ ของประชากรทั้งประเทศ และในปี ๒๕๕๘ มีประชากรสูงอายุ คิดเป็นร้อยละ ๑๖ ของประชากรทั้งประเทศ โดยมีการประมาณการว่าจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Aged Society) ซึ่งมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ถึงร้อยละ ๒๐ ของประชากรทั้งประเทศ ในปี ๒๕๖๔ และเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนเป็นสังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด (Super aged

Society) ในปี ๒๕๗๔ ซึ่งมีผู้สูงอายุถึงร้อยละ ๒๘ ของประชากรทั้งประเทศ อันเป็นผลเนื่องมาจาก อัตราการเกิดที่ลดลงและผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวมากขึ้น

ผลกระทบการเข้าสู่สังคมสูงวัย และปัญหา อุปสรรคในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ

สังคมโลกและสังคมไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) ประชากรไทยมีแนวโน้มชัดเจนว่ากำลังสูงวัยขึ้นด้วยอัตราที่เร็วมาก และกำลังจะกลายเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ในเวลาอีกไม่เกิน ๑๐ ปีข้างหน้า ประกอบกับประชากรโลกยังมีแนวโน้มที่จะมีความพิการมากขึ้นด้วย ซึ่งพลวัตทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรในสู่สังคมสูงวัยได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาและอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ ตลอดจนคนทุกวัยในสังคม อาทิ

๑. ปัญหาด้านสุขภาพ เนื่องจากความชราภาพและความเสื่อมโทรมของร่างกายที่ส่งผลให้เกิดความทุพพลภาพและโรคเรื้อรัง ซึ่งอัตราการมีโรคประจำตัวและความรุนแรงของโรคสูงขึ้นตามวัย และส่งผลกระทบต่อความสามารถในการเคลื่อนไหวและการดำรงชีวิตประจำวัน

๒. ปัญหาด้านสังคม ภายหลังการเกษียณอายุ ผู้สูงอายุจะมีโอกาสพบปะเพื่อนฝูง และทำกิจกรรมทางสังคมลดลง ข้อมูลในปัจจุบันพบว่า ผู้สูงอายุมีแนวโน้มอยู่ลำพังคนเดียว และอยู่ลำพังกับคู่สมรสสูงขึ้น

๓. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ระดับ ได้แก่ ๓.๑ ระดับจุลภาค ภาวะความเสี่ยงทางการเงินของคนไทย พบว่า คนไทยยังมีความเสี่ยงในชีวิต เพราะ "ขาดแคลนเงินออม" ในเวลาเดียวกัน ยังถูกรุมเร้าด้วยปัญหา "หนี้สินพะรุงพะรัง" ใช้ชีวิตอย่างขาดการวางแผนการเงินอย่างเหมาะสม และไม่มีการเตรียมพร้อมทางการเงินที่ดีพอ ประกอบกับผู้สูงอายุต้องพึ่งพิงรายได้จากคนอื่น เช่น จากลูก จากรัฐ และจากคู่สมรส ซึ่งหากไม่มีแหล่งรายได้ ผู้สูงอายุจะไม่สามารถเกษียณอายุเพื่อพักผ่อนในบ้านปลายของชีวิตได้อย่างสบาย และยังคงต้องทำงานต่อไป และ ๓.๒ ระดับมหภาค การที่ประเทศไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์อย่างรวดเร็วเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ทำให้ประสบปัญหาในเรื่องความพอเพียงของรายได้หลังเกษียณและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ส่งผลให้รัฐบาลต้องรับภาระทางการคลังของแผ่นดินในการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว โดยรัฐจะต้องนำเงินภาษีของประชาชนวัยทำงานไปใช้จ่ายสรรเป็นสวัสดิการดูแลผู้สูงอายุ ยิ่งสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้น รัฐบาลก็จะต้องใช้งบประมาณมากขึ้นในการดูแล จนอาจกระทบต่อเสถียรภาพทางการคลังในระยะยาว

๔. ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมและที่อยู่อาศัย ซึ่งหมายรวมถึงสภาพแวดล้อมภายในที่อยู่อาศัยที่ไม่เหมาะสมอันจะก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้สูงอายุ และอุปสรรคทางสิ่งแวดล้อมหรือพื้นที่สาธารณะในชุมชนที่อาจส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตในแง่ลบต่อผู้สูงอายุ

แนวนโยบายด้านผู้สูงอายุของไทย

ประเทศไทยได้ตระหนักและให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ และการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคม โดยสามารถสรุปสาระสำคัญของนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. นโยบายรัฐบาล

รัฐบาลได้วางนโยบาย มาตรการต่างๆ เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ โดยการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมและมีคุณภาพชีวิตที่ดี ครอบคลุม ๔ มิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสภาพแวดล้อม

๒. ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี

ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี เป็นกรอบและแนวทางในการพัฒนาประเทศไปสู่เป้าหมาย “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวปฏิบัติ ซึ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและสังคมของประเทศ เพื่อรองรับสถานการณ์ทางสังคมที่จะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องขับเคลื่อนตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ โดยเฉพาะ ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๓ ด้านพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ และยุทธศาสตร์ที่ ๔ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาคนไทยในอนาคต ให้มีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีทักษะที่จำเป็น ตลอดจน สร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ กระจายศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคม และเพิ่มโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นกำลังของการพัฒนาประเทศในทุกระดับ

๓. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔)

น้อมนำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางพัฒนาประเทศ ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ - ๑๑ เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง เกิดภูมิคุ้มกัน และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม ส่งผลให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยมีหนึ่งในเป้าหมายของแผนที่ให้ความสำคัญกับการลดความเหลื่อมล้ำในสังคม คือ ประชาชนเข้าถึงระบบการคุ้มครองทางสังคมที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและทั่วถึง และได้กำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ข้อหนึ่ง คือ การสร้างความเสมอภาคเพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ โดยมีกิจกรรมย่อยรองรับ คือ การสร้างโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเสมอภาค โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและการสร้างสภาพแวดล้อมและนวัตกรรมที่เอื้อต่อผู้สูงอายุในรูปแบบที่หลากหลาย ทั้งในด้านการจัดบริการสุขภาพและสวัสดิการสังคมอย่างบูรณาการ และการพัฒนาชุมชนที่มีศักยภาพและความพร้อมให้เป็นต้นแบบของการดูแลผู้สูงอายุ เพื่อขยายผลไปสู่ชุมชนอื่นตลอดจนการพัฒนานวัตกรรมในการใช้ชีวิตประจำวันสำหรับผู้สูงอายุ โดยให้มีการผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมถึงรัฐธรรมนูญทุกระดับของประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเสมอภาคของบุคคล โดยหมายรวมถึงถึงคนพิการเด็กและผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นประชากรส่วนหนึ่งของประเทศที่ต้องได้รับการดูแลจากรัฐในการเข้าถึงสิทธิเสรีภาพความเสมอภาคในการเข้าถึงสวัสดิการของรัฐอย่างเท่าเทียม

๔. แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๖๔)

แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ มีวิสัยทัศน์เพื่อมุ่งสู่การสร้าง “ผู้สูงอายุเป็นหลักชัยของสังคม” กล่าวคือ ประชากรผู้สูงอายุที่มีสถานภาพดี (สุขภาพ ดีทั้งกายและจิต ครอบครัวยุบอุ่นมีสังคมที่ดี มีหลักประกันที่มั่นคง ได้รับสวัสดิการและการบริการที่เหมาะสมอย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรีพึ่งตนเองได้ มีส่วนร่วม มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลและข่าวสารอย่างต่อเนื่อง); ผู้สูงอายุที่ทุกข์ยากและต้องการการเกื้อกูล หากมีการดำเนินการที่เหมาะสมจะช่วยให้ผู้สูงอายุเหล่านี้ส่วนใหญ่ดำรงอยู่ใน

ชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง; ครอบครัวและชุมชนเป็นสถาบันหลักในการเกื้อหนุนผู้สูงอายุ; ระบบสวัสดิการและบริการจะต้องสามารถรองรับผู้สูงอายุให้สามารถดำรงอยู่กับครอบครัวและชุมชนได้อย่างมีคุณภาพ; รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในระบบบริการ โดยภายใต้แผนประกอบด้วย ๕ ยุทธศาสตร์ ที่ให้ความสำคัญในการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อผู้สูงอายุสูงอายุที่มีคุณภาพ การส่งเสริมการพัฒนาผู้สูงอายุ ระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ การบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาทางด้านผู้สูงอายุอย่างบูรณาการระดับชาติ และการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ ตลอดจนการประมวล พัฒนา และเผยแพร่องค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุ และติดตามประเมินผลการดำเนินการตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ

๕. กฎหมายกฎ ประกาศ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องด้านผู้สูงอายุ

๕.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุและคนทุพพลภาพ ทั้งในมิติบุคคล และมิติสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา ๒๗ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ซึ่งกำหนดให้มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม และหมวด ๖ แนวนโยบายแห่งรัฐ ซึ่งกำหนดให้รัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และคุ้มครองป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวถูกใช้ความรุนแรง หรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม รวมตลอดทั้งให้การบำบัด ฟื้นฟูและเยียวยาผู้ถูกกระทำการดังกล่าว

๕.๒ พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.๒๕๔๖

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖ มีความสอดคล้องกับบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ (กผส.) ภารกิจของหน่วยงานในการคุ้มครอง ส่งเสริมและสนับสนุน เกี่ยวกับผู้สูงอายุ สิทธิที่ผู้สูงอายุ จะได้รับการคุ้มครอง ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่างๆ และการจัดตั้งกองทุนผู้สูงอายุตลอดจนการบริหารจัดการกองทุนผู้สูงอายุ ซึ่งยังเป้าหมายไปสู่การดำเนินงานในการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนต่อสิทธิและประโยชน์ของผู้สูงอายุให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๕.๓ มติคณะรัฐมนตรี

รัฐบาลมีมาตรการ นโยบาย และกลไกระดับชาติ พร้อมทั้งระดับท้องถิ่น ที่เชื่อมโยงกับทุกภาคส่วนในสังคมในการรองรับสังคมสูงวัยและยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๕๙ ครม.มีมติเห็นชอบมาตรการรองรับสังคมผู้สูงอายุ มาตรการ คือ ๑. การส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ ๒. การสร้างที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (Senior Complex) ๓. สินเชื่อที่พิกอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (Reverse Mortgage) และ ๔. การบูรณาการระบบบำนาญบ้านาญ ซึ่งการเล็งเห็นความสำคัญของการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรสูงอายุทำให้ภาครัฐและภาคส่วนต่างๆ ร่วมกันผลักดันทั้ง ๔ มาตรการ เพื่อให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุให้มีความมั่นคงทางรายได้ เป็นหลักประกันที่มั่นคงและยั่งยืนเพื่อการออมในยามชราภาพ และช่วยแบ่งเบาภาระในการดูแลผู้สูงอายุของรัฐบาล รวมทั้งตอบรับความต้องการของตลาดที่อยู่ในภาวะขาดแคลนแรงงาน

ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่า เปลี่ยน “ภาระ” เป็น “พลัง” ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งกายและใจ ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเหมาะสมอีกด้วย

๕.๔ คำสั่ง

สำนักนายกรัฐมนตรี มีคำสั่งที่ ๓๓๗/๒๕๖๐ ลงวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๐ ปรับปรุงองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่คณะกรรมการพิจารณาการจัดทำงบประมาณในลักษณะบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยกำหนดให้คณะที่ ๕.๑ มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณากลับโครงการ กิจกรรมและงบประมาณในลักษณะบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๒ ของประเด็นการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต และการสร้างความเสมอภาคเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งรัฐบาลยังได้จัดสรรงบประมาณรายจ่ายตามแผนงานบูรณาการสร้างความเสมอภาคเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ ด้วยการพัฒนากระบวนการจัดสวัสดิการสังคม การส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ การพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีการดูแลผู้สูงอายุ การพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว การพัฒนาระบบเฝ้าระวังและคุ้มครองทางสังคม รวมถึงการปรับสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตในสังคมผู้สูงอายุ

ความจำเป็นในการนำแนวทางอารยสถาปัตย์ (Universal Design) มาปรับใช้กับผู้สูงอายุและคนทุพพลภาพ

อารยสถาปัตย์ (Universal Design) เป็นแนวคิดการออกแบบสภาพแวดล้อมที่คำนึงถึงการใช้งานที่สะดวก ปลอดภัย ครอบคลุมอย่างเท่าเทียม โดยไม่ต้องดัดแปลงพิเศษหรือเฉพาะเจาะจงเพื่อบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ทุกคนในสังคม ทุกสภาพร่างกายสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเสมอภาคกัน อีกทั้งยังเป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นถึงความละเอียดอ่อนที่คำนึงถึงความสำคัญของความสามารถของผู้ใช้บริการที่มีความต้องการอย่างหลากหลายโดยไม่เลือกปฏิบัติ อย่างไรก็ตามแนวคิดอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ยังมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในการเข้าใช้พื้นที่ด้วย โดยสามารถสรุปสาระสำคัญของความจำเป็นของการนำแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้กับผู้สูงอายุและคนทุพพลภาพ โดยจำแนกจากแหล่งที่มาของข้อมูลได้ดังนี้

๑. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าหนังสือ วารสาร รายงานวิจัย และวิทยานิพนธ์ ตลอดจนการสืบค้นข้อมูลข่าวสารทางอินเทอร์เน็ต

๑.๑ ความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและจำนวนของประชากรของไทยและทั่วทั้งโลกที่กำลังก้าวเข้าสู่ความเป็นสังคมผู้สูงอายุ ซึ่งมนุษย์จะมีอายุยืนยาวและต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดความสะดวกและปลอดภัยในการดำเนินชีวิตประจำวันมากขึ้น

๑.๒ ประชากรที่มีความพิการมีจำนวนมากขึ้นและมีหลายสาเหตุที่ก่อให้เกิดความพิการหลายประการ เช่น พิการตั้งแต่กำเนิด พิการในภายหลังเนื่องจากความเจ็บป่วย ความชรา หรืออุบัติเหตุ ทำให้ประชากรมีความสามารถในการดำเนินชีวิตประจำวันที่หลากหลาย จำเป็นต้องมีแนวทางกลางที่สนองความต้องการของทุกกลุ่มเป้าหมายได้มากยิ่งขึ้น

๑.๓ แนวคิดอารยสถาปัตย์ (Universal Design) เป็นภาษาสากลที่สามารถเข้าใจ และรับรู้ได้ของทุกชาติ ทุกภาษา และแสดงออกให้เห็นถึงความเป็นประเทศที่เจริญแล้ว มีความทันสมัย และมีการคำนึงถึงสิทธิและความเสมอภาค ตลอดจนการไม่เลือกปฏิบัติบนฐานความแตกต่างที่หลากหลายของบุคคล ดังนั้น Universal Design จึงเป็นหลักการออกแบบที่เป็นสากล เป็นธรรม และเป็นมิตรกับคนทั้งมวล

๒. ผลการสัมภาษณ์ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตย์ และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ตารางที่ ๓-๑)

ตารางที่ ๓-๑ ผลการสัมภาษณ์ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตย์		
ประเด็น	ผลการศึกษา	
	ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตย์	ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ความจำเป็นในการนำหลักการของ Universal Design มาปรับใช้	<p>ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดเห็นว่า “ประเทศไทยจำเป็นต้องมีการนำหลักการ Universal Design มาปรับใช้” โดยมีเหตุผลสำคัญดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> ● เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของการดำรงชีวิตในสังคมที่ทุกคนพึงได้รับและเข้าถึงสิทธิอย่างเท่าเทียม ● อำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตสามารถเข้าถึงการเดินทางและบริการสาธารณะได้มากขึ้น ● ขจัดปัญหา สิ่งกีดขวาง อุปสรรค หรือความลำบากในการเดินทาง และใช้ประโยชน์ในพื้นที่ เช่น อาคาร พาหนะ ทางเดินเท้า เป็นต้น ● เปิดโอกาสให้คนพิการทุกประเภทได้ออกสู่สังคมเพื่อประกอบอาชีพและกิจกรรมทางสังคมด้านต่างๆ 	<p>ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดเห็นว่า “ประเทศไทยจำเป็นต้องมีการนำหลักการ Universal Design มาปรับใช้” โดยมีเหตุผลสำคัญดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> ● การเพิ่มขึ้นของประชากรสูงวัยและคนพิการ โดยพบว่า คนพิการ ร้อยละ ๕๓ เป็นผู้สูงอายุ ● เป็นหลักการที่สนองต่อความต้องการที่หลากหลายและลักษณะทางกายภาพที่สามารถตอบสนองต่อความเสื่อมถอยของสภาพร่างกายผู้สูงอายุ ● ลดความเหลื่อมล้ำและส่งเสริมการเข้าถึงบริการที่สะดวก ปลอดภัยและได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึง และเท่าเทียม ● ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ● ป้องกันอุบัติเหตุหรือลดความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ

ตารางที่ ๓-๑ ผลการสัมภาษณ์ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตยกรรม

ประเด็น	ผลการศึกษา	
	ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตยกรรม	ผู้ทรงคุณ (ต่อ) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
	<ul style="list-style-type: none"> พัฒนาประเทศไทยให้เดินหน้าทัดเทียมอารยประเทศ 	
<p>ผู้คนสามารถเข้าถึง (Accessibility) “พื้นที่สาธารณะที่มีการออกแบบตามแนวทาง Universal Design</p>	<p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า “ผู้คนสามารถเข้าถึง (Accessibility) พื้นที่สาธารณะที่มีการออกแบบตามแนวทาง Universal Design ได้ในระดับปานกลางถึงระดับมาก” กล่าวคือ สามารถเข้าถึงการใช้พื้นที่ได้ โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีการออกแบบตามหลักการ Universal Design อยู่แล้วยังสามารถใช้งานได้ดี อย่างไรก็ตาม ยังมีปัญหา – อุปสรรคที่กีดขวางในการเข้าถึงๆ ที่ควรพิจารณาดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> การออกแบบยังไม่สมบูรณ์หรือไม่ได้มาตรฐานและบางอย่างไม่สามารถปรับใช้กับความพิการแต่ละประเภทได้/ ทำให้รู้ว่ามี การทำ แต่ไม่คำนึงถึงการใช้ประโยชน์ มีจำนวนน้อย/ไม่เพียงพอต่อความต้องการ ไม่แพร่หลายและไม่ครอบคลุม/ ถูกจำกัดเฉพาะพื้นที่ ขาดความต่อเนื่องของจุดรอยต่อ เช่น รอยต่อระหว่างตึก/ระหว่างทางทางเดิน ระยะทางการเดินทางที่ห่างไกล เป็นต้น ปล่อยให้ชำรุด/ไม่บำรุงรักษา 	<p>ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า “ผู้คนสามารถเข้าถึง (Accessibility) พื้นที่สาธารณะที่มีการออกแบบตามแนวทาง Universal Design ได้เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ กล่าวคือ</p> <ul style="list-style-type: none"> กำหนดกรอบยุทธศาสตร์ นโยบาย กฎหมาย และระเบียบที่รองรับการดำเนินการตามแนวทาง Universal Design อาทิ ยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี ฯลฯ ส่งผลให้การขับเคลื่อนการดำเนินงานตามหลักการฯ ดังกล่าวมีความก้าวหน้าและประชาชนเข้าถึงบริการได้มากยิ่งขึ้นตามลำดับ แนวทาง Universal Design เป็นหลักการที่ตอบโจทย์การเข้าถึงและสามารถใช้งานได้จริงในทุกพื้นที่ เช่น สถานีบริการน้ำมัน ห้องน้ำสาธารณะของคนพิการ/ผู้สูงอายุ และสตรีมีครรภ์ ระบบขนส่งสาธารณะ และรถเมล์ชานต่ำ <p>อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อสังเกตที่ควรนำมาประกอบการพิจารณาการนำแนวทาง Universal Design มาปรับใช้กับผู้สูงอายุและคนทุกวัย ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> ยังมีพื้นที่บางส่วนที่มีการออกแบบไม่รองรับแนวทาง Universal Design ทำให้ผู้สูงอายุและคนพิการเข้าถึงการใช้พื้นที่สาธารณะได้น้อย เช่น ห้องน้ำ

ตารางที่ ๓-๑ ผลการสัมภาษณ์ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตยกรรม

(ต่อ)

ประเด็น	ผลการศึกษา	
	ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตยกรรม	ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
	หรือใจไม่ค่อยเข้มต่อเนื่อง	หอแสดงดนตรี หอประชุม เป็นต้น
	<ul style="list-style-type: none"> ขาด ขาสัมพันธ์ให้รับรู้ถึงแหล่งพื้นที่ที่มีการออกแบบตามหลักการ Universal Design 	<ul style="list-style-type: none"> การกำหนดมาตรการ/กิจกรรมรองรับแนวทาง Universal Design เห็นได้ชัดในงานด้านคนพิการ แต่ในด้านผู้สูงอายุ นั้น ยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร

ตามตารางที่ ๓-๑ สามารถสรุปและให้ข้อเสนอแนะในภาพรวมได้ว่า

๑. ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดเห็นว่า “ประเทศไทยจำเป็นต้องมีการนำหลักการ Universal Design มาปรับใช้” ด้วยเหตุผลหลายประการ ซึ่งตามเนื้อหาของหลักการเอง เมื่อนำสู่การปฏิบัติได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนทุกวัยในสังคม และคุณค่าของนวัตกรรมที่เกิดจากหลักการ Universal Design เป็นรูปธรรมที่ประชาชนสามารถสัมผัสและรับรู้ได้ ประกอบกับประเทศไทยมีคนพิการและผู้สูงอายุจำนวนมาก และทุกคนยังจำเป็นต้องใช้การออกแบบตามหลักการดังกล่าวในอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต ดังนั้นจึงสามารถอนุมานได้ว่า การออกแบบตามหลักการ Universal Design จึงเป็นทางเลือกสำคัญอย่างหนึ่งที่เหมาะสมกับสังคมไทยและทุกประเทศทั่วโลกที่กำลังจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุด้วย

๒. ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า “ผู้คนสามารถเข้าถึง (Accessibility) พื้นที่สาธารณะที่มีการออกแบบตามแนวทาง Universal Design ได้ดีขึ้นตามลำดับ” แต่ในช่วงที่ผ่านมา แม้จะมีความพยายามในการส่งเสริมการนำหลักการ Universal Design มาปรับใช้ แต่ยังคงพบปัญหาที่เป็นอุปสรรคขัดขวางในการเข้าถึงการใช้พื้นที่รวมทั้งการใช้นวัตกรรมต่างๆ ที่มีการออกแบบตามหลักการ Universal Design ซึ่งสามารถจำแนกปัญหาเป็น ๒ ประเด็นสำคัญ ดังนี้

๒.๑ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการไม่ออกแบบตามหลักการ Universal Design อาทิ มีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการในการใช้งาน เป็นต้น

๒.๒ ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเป็นผลสืบเนื่องหรือเกิดขึ้นภายหลังการออกแบบตามหลักการ Universal Design อาทิ การออกแบบไม่สมบูรณ์ ไม่มีความต่อเนื่อง ขาดการบำรุงรักษา เป็นต้น

ทั้งนี้ นอกจากการขจัดปัญหาที่ขวางกั้นการเข้าถึง (Accessibility) แล้ว เงื่อนไขสำคัญของการใช้สถานที่หรืออุปกรณ์ที่ออกแบบตามหลักการ Universal Design ที่ควรคำนึงถึงควบคู่

คือ ในการเข้าถึงการใช้พื้นที่แต่ละครั้งต้องอาศัยความเคยชิน และความสามารถเฉพาะตัว ซึ่งหากไม่เคยชินก็อาจจะบาดเจ็บ หรือไม่สะดวก หรือต้องออกแรงมากกว่าปกติ

อย่างไรก็ตาม ในการนำแนวทางอารยสถาปัตย์ (Universal Design) มาปรับใช้ เพื่อให้ผู้สูงอายุและคนทุพพลภาพสามารถเข้าถึง (Accessibility) พื้นที่สาธารณะได้ ต้องคำนึงถึงการออกแบบอาคารที่รองรับการนำหลักการฯ ดังกล่าวมาปรับใช้ ในขณะเดียวกันต้องสามารถรองรับการเข้าถึงที่สนองความต้องการของทุกกลุ่มเป้าหมายตั้งแต่เด็ก สตรีมีครรภ์ ผู้สูงอายุ และคนพิการ ได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอต่อแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในสังคมสูงวัย

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าหนังสือ วารสาร รายงานวิจัย และวิทยานิพนธ์ ตลอดจนการสืบค้นข้อมูลข่าวสารทางอินเทอร์เน็ต ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตย์ และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ข้อเสนอที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในสังคมสูงวัย ได้ดังนี้

๑. แนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ในสังคมสูงวัยเป็นหลักการพื้นฐานที่ผสมผสานประโยชน์ของหลักสิทธิขั้นพื้นฐานกับการยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนไว้อย่างสอดคล้องกลมกลืน ดังนั้น ต้องสร้างความตระหนักให้ทุกภาคส่วนที่คำนึงถึงการนำหลักการส่งเสริมอารยสถาปัตย์มาถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งนอกจากจะเป็นการปฏิบัติตามกฎกติกาตามแนวทางสากลที่นานาประเทศยอมรับแล้ว หลักการดังกล่าวยังก่อให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม ชัดเจน เช่น ทางลาด/ลิฟท์สำหรับรถเข็น รถแม่เหล็กคนตา ระบบบริการที่สนับสนุนการเดินทางออกสู่สังคมสำหรับคนทุกกลุ่มเป้าหมาย เช่น พนักงานที่คอยช่วยเหลือผู้พิการในห้างสรรพสินค้า เครื่องอ่าน QR Code ออกเสียงสำหรับผู้พิการทางสายตา เป็นต้น

๒. กำหนดมาตรการสภาพบังคับทางกฎหมายที่เข้มข้นและมีแบบแผน/แนวทางตั้งแต่ระดับยุทธศาสตร์ นโยบาย และการปฏิบัติที่ชัดเจน พร้อมทั้งกำหนดแนวทาง/มาตรการตีกรอบล้อมปัญหา ดังนี้

๒.๑ แก้ไขปัญหาในเชิงโครงสร้างที่เกิดขึ้นก่อนการนำหลักการอารยสถาปัตย์ไปปรับใช้

๒.๒ รองรับปัญหาที่จะเกิดขึ้นภายหลังการนำหลักการอารยสถาปัตย์ไปปรับใช้

๒.๓ เสริมหนุนให้มีการนำหลักการไปใช้แพร่หลาย เช่น มาตรการทางภาษีสำหรับผู้นำหลักการอารยสถาปัตย์ไปปรับใช้ในองค์กร

๒.๔ ป้องกันปัญหาใหม่จะเกิดขึ้นแทรกซ้อนและสร้างระบบพัฒนาให้การนำแนวทางไปปรับใช้เป็นไปในทิศทางที่ดียิ่งขึ้น

๓. ด้วยโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลง คนอายุยืนยาว ผู้สูงอายุและคนพิการเพิ่มจำนวนมากขึ้น ครอบครัวมีเวลาในการดูแลสมาชิกลดลง ดังนั้น ในการนำหลักการอารยสถาปัตย์ไปปรับใช้ต้องคำนึงถึงความต้องการที่หลากหลาย สิ่งอำนวยความสะดวกที่ตอบโจทย์ความยืดหยุ่นตามลักษณะของคนแต่ละช่วงวัยและความเฉพาะของบุคคล รวมทั้งบริบททางสังคมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ

เช่น ความแตกต่างทางฐานะเศรษฐกิจ ความสามารถในการเข้าถึงบริการสาธารณะและบริการของรัฐ เป็นต้น

๔. ความสามารถและทักษะชีวิตของคนมีความแตกต่างกัน เช่น คนเข้าสู่วัยสูงอายุภายใต้ความพร้อมที่แตกต่างกัน หรือ คนมีความพิการจากหลายสาเหตุ ดังนั้น จำเป็นต้องสร้างการเรียนรู้ให้เกิดความเคยชิน ชำนาญ และความรับผิดชอบต่อการใช้พื้นที่ที่มีการออกแบบตามหลักการอารยสถาปัตย์ร่วมกันของคนทุกกลุ่มเป้าหมาย

๕. หนุนเสริมให้เกิดสังคมแห่งการแบ่งปัน โดยเฉพาะหน่วยงาน/องค์กรที่มีการนำแนวทางอารยสถาปัตย์ไปปรับใช้ ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายเข้าถึงการใช้พื้นที่ที่ออกแบบตามหลักการอารยสถาปัตย์ ซึ่งจะเป็นการขยายโอกาสในการเติบโตทางเศรษฐกิจและสร้างทักษะการเข้าสู่สังคมสูงวัยไปด้วยกันของคนทุกวัย

สรุป

การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) ของสังคมไทยและสังคมโลก มีแนวโน้มที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่าโครงสร้างของประชากรมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกวัยอย่างเชื่อมโยง โดยเฉพาะสัดส่วนของประชากรวัยสูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นและประชากรวัยเด็กที่ลดลง ซึ่งส่งผลต่อการแบกรับภาระของวัยแรงงาน ทำให้รัฐบาลได้ตระหนักและให้ความสำคัญในการกำหนดนโยบายเพื่อรองรับการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาวและการเตรียมความพร้อมของคนทุกวัยในการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งหลักการอารยสถาปัตย์ (Universal Design) จึงเป็นอีกแนวคิดสำคัญที่จะเข้ามาเป็นแนวทางสากลในการสร้างสรรค์สังคม เพื่อการอยู่ร่วมกันของคนทั้งมวลในสังคมสูงวัย ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ในสภาพแวดล้อมที่อำนวยความสะดวกสร้างความปลอดภัย และครอบคลุมทุกความต้องการที่หลากหลายของผู้สูงอายุ และคนทุกวัยทุกกลุ่มเป้าหมายด้วย

บทที่ ๔

อารยสถาปัตย์ในสังคมสูงวัย เพื่อความสุขของคนทั้งมวล

การวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในสังคมสูงวัยที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย

ผลการสัมภาษณ์ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตย์ และผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในสังคมสูงวัยที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

เชิงนโยบาย (ตารางที่ ๔-๑)

ตารางที่ ๔-๑ เชิงนโยบาย		
ประเด็น	ผลการศึกษา	
	ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตย์	ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
๑.การกำหนดนโยบายหรือมาตรการ	<ul style="list-style-type: none">กำหนดเป็นนโยบาย/มาตรการที่มีสภาพบังคับให้ต้องดำเนินการกำหนดนโยบายการบูรณาการร่วมทั้งภาครัฐ และเอกชน และนำร่องเป็นตัวอย่างให้ครอบคลุมและแพร่หลายในทุกพื้นที่นำแนวทางของต่างประเทศมาปรับใช้ในสังคมไทยบนพื้นฐานของหลักการที่ถูกต้องส่งเสริมการนำหลักการ Universal Design มาปรับใช้ในทุกพื้นที่ให้ทุกคนสามารถเข้าถึงพื้นที่สาธารณะร่วมกันได้สร้างความตระหนักในสังคมให้เห็นความสำคัญของการนำ	<ul style="list-style-type: none">รัฐบาลกำหนดเป็นนโยบายที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี และมอบหมายกระทรวงที่เกี่ยวข้องดำเนินการโดยการบูรณาการร่วมกับภาคเอกชนและท้องถิ่นกำหนดเป็นมติคณะรัฐมนตรีให้มีผลบังคับใช้กับส่วนราชการให้มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุ และคนพิการกำหนดให้อาคารของรัฐ/เอกชนต้องมีพื้นที่ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับผู้สูงอายุ คนพิการ ในการเข้าถึงหรือเข้าใช้บริการกำหนดแผนแม่บทการพัฒนาที่อยู่อาศัย ระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ.๒๕๖๐-

ตารางที่ ๔-๑ เชิงนโยบาย (ต่อ)		
ประเด็น	ผลการศึกษา	
	ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตย์	ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
	แนวทางอารยสถาปัตย์มาปรับใช้	๒๕๗๙) <ul style="list-style-type: none"> กำหนดอัตราส่วนในการจัดสรรงบประมาณสำหรับแผนงาน/โครงการ สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชากรสูงอายุ คนพิการ
๒.การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ	<ul style="list-style-type: none"> นำไปปรับใช้ให้ถูกต้องตามหลักการ และเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย ออกกฎหมายบังคับให้มีการก่อสร้างอาคารบ้านเรือน/ที่สาธารณะตามหลักการ Universal Design อย่างแพร่หลาย และสร้างแรงจูงใจให้คนปฏิบัติตามกฎหมาย จัดทำคู่มือรูปแบบ/ลักษณะของการนำหลักการ Universal Design ไปปรับใช้ได้จริง เป็นไปในทิศทางเดียวกันและง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ ผู้ก่อสร้าง/ผู้ออกแบบเห็นคุณค่าของการเข้าถึงพื้นที่ของทุกคน 	<ul style="list-style-type: none"> จัดทำยุทธศาสตร์/นโยบายในระดับกระทรวง โดยนำหลักการ Universal Design มาปรับใช้ตามบทบาทภารกิจของหน่วยงาน ส่งเสริมและผลักดันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านที่อยู่อาศัย หรือด้านอาคาร สถานที่ให้นำหลักการ Universal Design มาปรับใช้เพื่อตอบสนองคนทุกกลุ่มในสังคม ถึงแม้จะมีข้อจำกัดทางร่างกายแต่สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้ ชี้แจงทำความเข้าใจทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน เขต และจังหวัด จัดทำแนวทางที่ชัดเจนและมี Job Description ของผู้เกี่ยวข้อง จัดศูนย์/ สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เพื่อให้บริการแก่ผู้สูงอายุ
๓.การบริหารจัดการ/ธุรการ	<ul style="list-style-type: none"> ประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนในการปฏิบัติ จัดหาแหล่งสนับสนุนงบประมาณ 	<ul style="list-style-type: none"> ตรวจเยี่ยมหน่วยงานของรัฐ สถานประกอบการเพื่อควบคุมมาตรฐานอาคารสถานที่ให้เป็นไปตาม

ตารางที่ ๔-๑ เชิงนโยบาย (ต่อ)		
ประเด็น	ผลการศึกษา	
	ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตยกรรม	ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
	<p>ให้หน่วยงาน/องค์กรที่มีความประสงค์จะสร้างพื้นที่ที่มีการออกแบบตามหลักการ Universal Design</p>	<p>หลักการ Universal Design และสร้างแรงจูงใจให้รางวัลแก่หน่วยงานที่มีผลงานยอดเยี่ยม</p> <ul style="list-style-type: none"> ● กำหนด KPI ให้ชัดเจน ● สนับสนุนงบประมาณ กำกับติดตาม และประเมินผล ● บริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการ (ที่มีอยู่แล้ว)
๔.กลไกสนับสนุน	<ul style="list-style-type: none"> ● กำหนดมาตรการลดหย่อนภาษีสำหรับอาคาร/สถานที่ที่มีการออกแบบตามหลักการ Universal Design ● บูรณาการทำงานระหว่างภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน รวมถึงองค์กรการกุศลต่างๆ ด้วย ● เปิดโอกาสให้ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตยกรรมมีส่วนร่วมในการออกแบบสถานที่ร่วมกับสถาปนิก/ผู้ออกแบบอาคาร 	<ul style="list-style-type: none"> ● จัดตั้งคณะทำงานภาครัฐเพื่อสังคม (E๖) ด้านที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุและสิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่อาศัย สร้างที่พักอาศัยที่ปลอดภัย และมีระบบบริการตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมตามแนวความคิดการออกแบบเพื่อทุกคน ● กำหนดมาตรการลดหย่อนภาษีสำหรับสถานบริการที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ ผู้สูงอายุ ● บูรณาการทำงานทุกภาคส่วนในทุกระดับตามแนวคิดประชารัฐ ● มาตรา ๓๕ ทางเลือกตามระเบียบคณะกรรมการ ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการให้ สัมปทาน จัดสถานที่

ตารางที่ ๔-๑ เชิงนโยบาย (ต่อ)

ประเด็น	ผลการศึกษา	
	ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตย์	ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
		จำหน่ายสินค้าหรือบริการจัดจ้าง เหมาช่วงงานหรือจ้างเหมาบริการ โดยวิธีกรณีพิเศษ ผักกาน หรือจัด ให้มีอุปกรณ์ หรือสิ่งอำนวยความสะดวก สะดวก ล่ามภาษามือ หรือให้ความ ช่วยเหลืออื่นใดแก่คนพิการหรือ ผู้ดูแลคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๘
๕.การสร้าง ความตระหนัก รู้สู่ สาธารณะ	<ul style="list-style-type: none"> ● ประชาสัมพันธ์และสร้างจิตสำนึก ของสังคมให้ตระหนักในการนำ หลักการ Universal Design มาปรับใช้อย่างแพร่หลาย ● สร้างการรับรู้ในสาระเนื้อหาของ หลักการ Universal Design อย่างถูกต้อง ● สื่อสารให้สังคมรับรู้ถึงประโยชน์ ของหลักการ Universal Design ในแง่มุมที่ทุกคนได้รับประโยชน์ ร่วมกัน มิใช่จำเพาะเพียงคน พิการ หรือ ผู้สูงอายุเท่านั้น ● ประชาสัมพันธ์ให้คนทุกกลุ่ม เข้าถึงพื้นที่ที่มีการออกแบบตาม หลักการ Universal Design 	<ul style="list-style-type: none"> ● ประชาสัมพันธ์และสร้างความรู้ ความเข้าใจถึงประโยชน์ของ หลักการ Universal Design ที่กลุ่มเป้าหมายต่างๆ จะได้รับ ● เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ทุกคน รับทราบถึงสิทธิในการรับการ อำนวยความสะดวก และความ ปลอดภัยในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะหรือบริการสาธารณะ ● สร้างความตระหนักแก่สื่อมวลชน เพื่อใช้เป็นกระแสหลักในการ กระตุ้นจิตสำนึกของสังคม ● สื่อ NBT รายการคนพิการ “เป็นกันเอง” “เคียงบ่าเคียงไหล่”/ ช่อง ๕ รายการวีลแชร์/ ช่อง ๓ รายการแจ้ว อสมท.

ตามตารางที่ ๔-๑ สามารถวิเคราะห์ข้อเสนอแนะในภาพรวมได้ว่า

ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตยกรรมและผู้ทรงคุณวุฒิ ได้เสนอแนะแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มประชากรและบริบทของประเทศไทยในเชิงนโยบาย ๕ ประเด็นที่น่าสนใจ ได้ดังนี้

๑. การกำหนดนโยบายหรือมาตรการในการส่งเสริมอารยสถาปัตยกรรมของรัฐบาลที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ ๒๐ ปี และกำหนดแผนแม่บทการพัฒนาในการขับเคลื่อนดำเนินการในลักษณะการบูรณาการตามแนวทางประชารัฐเพื่อสังคม ประกอบกับกำหนดสภาพบังคับให้มีการนำหลักการ Universal Design ไปปรับใช้ อาทิ การกำหนดเป็นมติคณะรัฐมนตรี/ การกำหนดอัตราส่วนจัดสรรงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้สูงอายุและคนพิการ เป็นต้น

๒. การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักการและเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย โดยการกำหนดเป็นยุทธศาสตร์/ นโยบายระดับกระทรวงที่มีการนำหลักการ Universal Design มาปรับใช้ตามภารกิจ เพื่อผลักดันให้หน่วยงาน/องค์กร/วิชาชีพที่เกี่ยวข้อง ตระหนักในคุณค่าของการนำหลักการดังกล่าวไปปรับใช้อย่างเหมาะสมกับทุกกลุ่มเป้าหมายในสังคม อาทิ การกำหนดมาตรการทางกฎหมาย/ จัดทำคู่มือ หรือแนวทางสำหรับผู้เกี่ยวข้อง/ การชี้แจงทำความเข้าใจทุกระดับ/ การจัดตั้งศูนย์หรือสถานที่ให้บริการสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

๓. การบริหารจัดการ/ธุรการ ด้วยกลไกการประสานความร่วมมือทุกภาคส่วนในการปฏิบัติงาน ตั้งแต่ การจัดทำ KPI / จัดหาแหล่งสนับสนุนงบประมาณ / การกำกับ ติดตาม ประเมินผล และใช้การบริหารในรูปแบบของคณะกรรมการที่มีอยู่ ตลอดจนการตรวจเยี่ยมและให้รางวัลแก่หน่วยงาน/องค์กรที่มีการนำหลักการ Universal Design มาปรับใช้ เพื่อสร้างแรงจูงใจใน วงกว้างต่อไป

๔. กลไกสนับสนุนแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตยกรรมในสังคมสูงวัยที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย ด้วยการเสริมหนุนกลไกการดำเนินงานในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้มีการนำแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตยกรรมในสังคมสูงวัยไปปรับใช้ อาทิ การดำเนินงานในลักษณะบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน/การจัดตั้งคณะทำงานประชารัฐเพื่อสังคมในด้านที่เกี่ยวข้อง/การกำหนดมาตรการลดหย่อนภาษีเพื่อจูงใจให้มีการปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวอย่างแพร่หลาย/การสนับสนุนจากกองทุนคนพิการ เป็นต้น

๕. การสร้างความตระหนักรู้สู่สาธารณะ โดยการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความตระหนักในสังคม ซึ่งควรพิจารณาองค์ประกอบ ๓ ส่วนสำคัญ ได้แก่

๕.๑ เนื้อหาสาระของหลักการที่จะสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมาย อาทิ สิทธิของกลุ่มเป้าหมาย และประโยชน์ของการนำหลักการมาปรับใช้ เป็นต้น

๕.๒ กลุ่มเป้าหมายของการประชาสัมพันธ์ เช่น การสื่อสารโดยตรงไปยังประชาชน/ การสื่อสารไปยังสื่อมวลชนให้เป็นแกนหลักในการสร้างความตระหนักในสังคม

๕.๓ ช่องทางการสื่อสาร อาทิ รายการโทรทัศน์ เป็นต้น

เชิงปฏิบัติการ

ผลการสัมภาษณ์ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตยกรรม

ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตยกรรม ได้ยกตัวอย่างพื้นที่ที่มีการออกแบบตามแนวทาง Universal Design มาหลากหลายแห่ง โดยส่วนใหญ่เห็นว่า สถานที่ดังกล่าวมีความเหมาะสม อาทิ

กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

ห้างสรรพสินค้า

พิพิธภัณฑ์ศิริราชพิมุขสถาน

สถานีรถไฟฟ้า BTS

รถเมล์ชานต่ำ

อย่างไรก็ตาม ในการใช้บริการในพื้นที่ข้างต้น ยังพบปัญหา-อุปสรรคที่เกิดขึ้นในการใช้งานที่สามารถสังเคราะห์หาแนวทางในการป้องกัน/แก้ไข และบรรเทาปัญหา โดยจำแนกตามหลัก ๗ ประการของ Universal Design (ตารางที่ ๔-๒) ได้ดังนี้

ตารางที่ ๔-๒ หลัก ๗ ประการของ Universal Design

หลัก ๗ ประการของ Universal Design	ปัญหา-อุปสรรค	แนวทางในการป้องกัน/แก้ไข และบรรเทาปัญหา
๑) ทุกคนใช้ได้อย่างเท่าเทียมกัน (Equitable Use)	<ul style="list-style-type: none"> ผู้ให้บริการไม่ทราบถึงสิทธิที่ประชาชนจะได้รับ ประชาชนไม่ทราบถึงแหล่งสถานที่ที่มีการออกแบบตามหลัก Universal Design ออกแบบตามหลักการ Universal Design แต่ไม่เปิดให้ผู้คนใช้งานจริง 	<ul style="list-style-type: none"> จัดทำคู่มือสำหรับผู้ให้บริการประจำสถานที่ต่างๆ หรือรถโดยสารสาธารณะ ประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มเป้าหมายรับทราบถึงบริการหรือสถานที่ที่มีการออกแบบตามหลักการ Universal Design เปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายสามารถใช้งานได้จริง
๒) มีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนการใช้งานได้ (Flexible Use)	<ul style="list-style-type: none"> อุปกรณ์ที่มีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานได้หลากหลายยังมีจำนวนน้อย 	<ul style="list-style-type: none"> ออกแบบอุปกรณ์ที่รองรับการปรับเปลี่ยนการใช้งานได้หลายระดับตามความต้องการและใช้งานได้หลากหลายกิจกรรม
๓) ใช้งานง่าย (Simple and Intuitive Use)	<ul style="list-style-type: none"> ความแออัดของลิฟท์โดยสารทำให้เข้า-ออกลำบาก 	<ul style="list-style-type: none"> ปรับปรุงลิฟท์ให้มีขนาดที่เหมาะสม สะดวก และง่ายต่อการเข้า-ออก
๔) การสื่อ	<ul style="list-style-type: none"> ขนาดตัวอักษรบนปุ่มกดลิฟท์มี 	<ul style="list-style-type: none"> ปรับขนาด/สีของตัวอักษร และ

ตารางที่ ๔-๒ หลัก ๗ ประการของ Universal Design (ต่อ)

หลัก ๗ ประการของ Universal Design	ปัญหา-อุปสรรค	แนวทางในการป้องกัน/แก้ไข และบรรเทาปัญหา
<p>ความหมายที่ เข้าใจง่าย (Perceptual Information)</p>	<p>ขนาดเล็กเกินไป</p>	<p>ภาษาเบรลล์บนปุ่มลิฟท์ให้ เหมาะสมกับผู้พิการทางสายตา</p>
<p>๕) การออกแบบที่ เพื่อการใช้งานที่ พลาดได้ (Tolerance for Error)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ทางลาดไม่มีหลังคา จะใช้งานลำบากในช่วงฤดูฝน ● พื้นผิวมีความลื่น โดยเฉพาะพื้นที่ เปียกน้ำ เช่น พื้นห้องน้ำ ● รถสัญจรไปมาด้วยความรวดเร็ว ขาดการระมัดระวังคนพิการ ผู้สูงอายุ และเด็ก ซึ่งเคลื่อนไหว ได้ช้าและไม่คล่องตัว ● ระยะเวลาของการเปิด-ปิดประตู รถโดยสารสาธารณะรวดเร็ว เกินไปไม่เหมาะสมกับการ เคลื่อนไหวของคนพิการ ผู้สูงอายุ และเด็ก 	<ul style="list-style-type: none"> ● ออกแบบโดยคำนึงถึงบริบท สภาพภูมิอากาศของประเทศไทย ● เลือกใช้กระเบื้องที่เหมาะสมใน บริเวณที่ต้องเปียกน้ำ ● จัดระบบการจราจรเพื่อหลีกเลี่ยง เส้นทางการเดินเท้าและติดป้าย สัญลักษณ์ให้ผู้ขับขี่ระมัดระวังการ ข้ามถนนของทุกคน ● กำหนดเป็นระเบียบสำหรับการ เดินรถโดยสารสาธารณะให้ ระมัดระวังในการควบคุมระบบ เปิด-ปิดประตูให้เหมาะสมกับทุก กลุ่มเป้าหมาย
<p>๖) ใช้แรงน้อย (Low Physical Effort)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ราวจับมีจำนวนน้อย ทำให้ต้องใช้ แรงมากในการพยุงตัว ● รถเมล์ไม่มีขานต่ำ ผู้ใช้บริการต้อง ออกแรงมากในจังหวะขึ้นรถ ● ต้องออกแรงมากและเสี่ยงต่อการ เกิดอุบัติเหตุได้ง่ายในสถานที่ที่ไม่ คุ้นชิน 	<ul style="list-style-type: none"> ● เพิ่มราวจับให้ทั่วถึง ● เพิ่มปริมาณที่นั่งในแง่ของจำนวน และเส้นทางของรถเมล์ขานต่ำให้ เพียงพอต่อการใช้บริการ ● ต้องหมั่นฝึกการใช้งานให้มีความ เคยชิน
<p>๗) มีขนาดและพื้นที่ เหมาะสมกับการ เข้าถึงและใช้งาน ได้ (Size and Space for Approach and Use)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ระยะทางที่ห่างไกลระหว่าง จุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง เช่น ห้องทำงานกับห้องน้ำ ● การวางแผนจัดภูมิทัศน์ไม่รองรับ หลักการ Universal Design อาทิ จัดจุดจอดรถขวางทางลาด ● ความคับแคบของสถานที่ 	<ul style="list-style-type: none"> ● ควรออกแบบและวางแผนการใช้ พื้นที่ในลักษณะองค์รวมไม่แยก ส่วน เพื่อให้การจัดแบ่งสัดส่วนมี ความเหมาะสมกับการเข้าถึงและ ใช้งานได้ ● กำหนดหลักเกณฑ์ให้อาคารที่จะมี การสร้างขึ้นใหม่มีการออกแบบ

ตารางที่ ๔-๒ หลัก ๗ ประการของ Universal Design (ต่อ)

หลัก ๗ ประการของ Universal Design	ปัญหา-อุปสรรค	แนวทางในการป้องกัน/แก้ไข และบรรเทาปัญหา
	<ul style="list-style-type: none"> ● ไม่มีจุดเชื่อมต่อระหว่างอาคาร ทำให้การเดินทางไม่ต่อเนื่อง (บางจุดไม่สามารถทำได้ เนื่องจากเป็นโครงสร้างอาคารเดิมที่ไม่สามารถต่อเติมได้) 	<p>โดยคำนึงถึงหลักการ Universal Design ให้คนทุกคนสามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันได้</p>
อื่นๆ (เพิ่มเติม)	<ul style="list-style-type: none"> ● ขาดการบำรุงรักษา ● ไม่รักษาความสะอาด ● สภาพอาคารเก่าและเป็นการต่อเติมตามหลักการ Universal Design ในภายหลัง ได้ก่อให้เกิดอุปสรรคในการใช้งานเพียงเล็กน้อย อาทิ ฝาผนังที่ทำให้เกิดขวางทางเดิน เป็นต้น 	<ul style="list-style-type: none"> ● บำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง ● หมั่นรักษาความสะอาดเป็นระยะ ● หากไม่สามารถรื้อถอนหรือบรรเทาปัญหาได้ ควรจัดระบบเจ้าหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือประจำจุดที่มีอุปสรรคดังกล่าว

ตามตารางที่ ๔-๒ สามารถสรุปปัญหา-อุปสรรคที่เกิดขึ้นในการใช้งานพื้นที่ที่มีการออกแบบตามแนวทาง Universal Design ในภาพรวมได้ว่า ถึงแม้ว่าสถานที่ และยานพาหนะต่างๆ จะมีการออกแบบตามแนวทาง Universal Design อย่างเหมาะสมก็ตาม แต่ในการใช้งานโดยผู้ใช้งานจริง ยังพบปัญหาและอุปสรรคที่แตกต่างตามสภาพความต้องการที่หลากหลาย ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในสังคมสูงวัยที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย และมีระบบที่ส่งเสริม สนับสนุน และช่วยเหลือให้กลุ่มเป้าหมายในสังคมให้สามารถใช้งานได้ดียิ่งขึ้นด้วย อาทิ

จัดเจ้าหน้าที่ให้บริการอำนวยความสะดวกสำหรับผู้ใช้บริการที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ เช่น เจ้าหน้าที่พาเดิน / ล่ามแปลภาษา เป็นต้น

จัดสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้บริการจุดต่างๆ เช่น เครื่องอ่าน Barcode สินค้า เพื่ออธิบายคุณสมบัติของสินค้า/ อักษรเบรลล์

ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ยกตัวอย่างสิ่งประดิษฐ์/รูปแบบของการออกแบบตามหลัก Universal Design ที่มีอยู่ในหน่วยงาน และให้ข้อเสนอแนะในส่วนที่ต้องการให้มีการจัดหา/ทำให้มีเพิ่มเติมในหน่วยงาน โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (ตารางที่ ๔-๓)

ตารางที่ ๔-๓ สิ่งประดิษฐ์/รูปแบบของการออกแบบตามหลัก Universal Design

สิ่งประดิษฐ์/รูปแบบของการออกแบบตามหลัก Universal Design ที่มีอยู่ในหน่วยงาน	สิ่งประดิษฐ์/รูปแบบของการออกแบบตามหลัก Universal Design ที่อยากให้เพิ่มเติมในหน่วยงาน
<ul style="list-style-type: none"> ● ทางลาด ● ราวจับในห้องน้ำ ● ที่จอดรถ ● ลิฟท์ ● ทางเดิน Braille block ● ลำโพงห้องประชุม ● แสงสว่างที่เพียงพอ/ มีความสะอาด 	<ul style="list-style-type: none"> ● สำหรับผู้สูงอายุ บ้าย ตัวอักษรที่ใหญ่มองเห็นชัดเจน ● ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดสถานที่รับรองและปรับปรุงพื้นที่ให้เป็นมาตรฐาน ● ที่จอดรถขึ้นใต้ดิน ● รถบริการสาธารณะ ● ลิฟท์

ตามตารางที่ ๔-๓ ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ยกตัวอย่าง สิ่งประดิษฐ์/รูปแบบของการออกแบบตามหลัก Universal Design ที่มีอยู่ในหน่วยงาน โดยพบว่า ส่วนใหญ่แล้ว ในอาคารของหน่วยงานภาครัฐจะมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่สร้างขึ้น และเป็นส่วนประกอบที่ติดตั้งอยู่ภายในและภายนอกอาคาร เพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้อาคารสำหรับผู้พิการ หรือทุพพลภาพและคนชรา และเป็นที่น่าสังเกตว่า โดยเฉพาะ ๓ ลำดับแรกที่มีผู้ให้ข้อมูลมากที่สุด ได้แก่ ทางลาด ราวจับในห้องน้ำ ที่จอดรถ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีระบุในกฎกระทรวง กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา พ.ศ. ๒๕๔๘ ซึ่งตามเจตนารมณ์ของการประกาศใช้กฎกระทรวงดังกล่าว เพื่อเห็นสมควรกำหนดให้อาคารบางประเภทต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา เพื่อให้บุคคลดังกล่าวสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคมได้ ประกอบกับตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ได้บัญญัติให้รัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาสให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ และคุ้มครองป้องกันมิให้บุคคลดังกล่าวถูกใช้ความรุนแรง หรือปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม รวมตลอดทั้งให้การบำบัด พิ้นฟูและเยียวยาผู้ถูกระทำการดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม ยังมีสิ่งประดิษฐ์/รูปแบบของการออกแบบตามหลัก Universal Design ที่อยากให้เพิ่มเติมในหน่วยงาน ดังนั้น ในหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเป็นสถานที่ที่กลุ่มเป้าหมายที่มีความหลากหลายต้องเข้าใช้บริการเป็นประจำ จึงยังมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนา ปรับปรุง จัดหา สิ่งประดิษฐ์/ สิ่งอำนวยความสะดวกรูปแบบของการออกแบบตามหลัก Universal Design อย่างต่อเนื่อง เพื่อเอื้ออำนวยให้ทุกคนสามารถเข้าถึงสิทธิ กิจกรรมทางสังคม ตลอดจนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ

นอกจากนี้ ยังพบข้อเสนอแนะต่อแนวทางทั่วไปในการป้องกันและแก้ไข/แก้ไข หรือ บรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้งานในพื้นที่ที่มีการออกแบบตามแนวทาง Universal Design ที่ น่าสนใจ ดังนี้

๑. หลักการ Universal Design เกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงาน ดังนั้นจึงควรจัดทำแผน *บูรณาการ* เพื่อเชื่อมโยงแนวคิด แผนงาน และงบประมาณ

๒. ควรกำหนดหลักเกณฑ์การให้คะแนนสำหรับหน่วยงานที่มีการออกแบบตามหลักการ Universal Design

๓. สถานที่ที่มีการออกแบบตามหลักการ Universal Design ควรใช้วัสดุที่ได้มาตรฐาน และปลอดภัยต่อการใช้งาน โดยให้ภาครัฐส่งเสริมภาคเอกชนและสถานประกอบการพัฒนานวัตกรรม ที่มีราคาถูกและเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ และสร้างช่างก่อสร้าง ประกอบงาน ซ่อมแซม จากภายใน ชุมชน

๔. กำหนดให้ศูนย์ราชการได้รับการออกแบบตามหลักการ Universal Design มาตั้งแต่ ต้น เพื่อเป็นศูนย์ต้นแบบของหลักการดังกล่าว เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาต่อการใช้บริการสาธารณะของ ผู้สูงอายุและคนพิการ

๕. การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความตระหนักในสังคม

๖. ปรีक्षाหรือสอบถามข้อมูลเกี่ยวข้องกับคนพิการผ่านสายด่วนคนพิการ โทร ๑๔๗๙

เปรียบเทียบแนวทางการดำเนินการตามแนวทางอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ของไทยและต่างประเทศ

๑. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าหนังสือ วารสาร รายงาน วิจัย และวิทยานิพนธ์ ตลอดจนการสืบค้นข้อมูลข่าวสารทางอินเทอร์เน็ต

ในห้วงเวลาที่ผ่านมามีได้ปรากฏความเจริญรุ่งเรืองของการพัฒนา Universal Design ในต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็น ญี่ปุ่น อเมริกา ยุโรป หรือแม้แต่ในเอเชีย ซึ่งการสร้างสรรค์อารยสถาปัตย์ เพื่อให้คนทุกช่วงวัย สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ทั้งในอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์และ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เป็นการขับเคลื่อนตามแนวทาง Universal Design โดยกลไกหลักและกลไก สนับสนุนผลักดันขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ ทั้งการบริหารจัดการ พัฒนากฎหมาย สร้างกระแสสังคมและความตระหนักรู้ของคนในสังคมในการรวมพลังขับเคลื่อนเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง โดยแต่ละประเทศ มีแนวทาง Universal Design ที่น่าสนใจ ดังนี้

๑.๑ ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญและนำหลักการออกแบบเพื่อมวลชน มาใช้ให้เห็นเป็นรูปธรรมมากที่สุด โดยเริ่มใช้กับการออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก ด้วยการออกเป็นกฎหมายควบคุมอาคารสำหรับผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสกับอาคารสาธารณะ เช่น ห้างสรรพสินค้า โรงภาพยนตร์ โรงแรม และสถานที่สำคัญที่เป็นที่ชุมนุม และที่สาธารณะ นอกจากนี้ประเทศญี่ปุ่นยังได้นำหลักการออกแบบเพื่อมวลชนเข้ามามีใช้ในการแข่งขัน เพื่อออกแบบ ผลิตภัณฑ์ เครื่องใช้ รวมถึงสินค้าเกือบทุกประเภท ดังนั้นนักออกแบบจะต้องคิดค้นรูปแบบใหม่และ

นำเสนอแนวคิดใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลาทำให้ประเทศญี่ปุ่นกลายเป็นผู้นำในด้านนวัตกรรมด้านการออกแบบ

๑.๒ อารยสถาปัตย์ (Universal Design) เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในสหรัฐอเมริกา เนื่องจากจำนวนของคนพิการมีมากขึ้น และสิ่งของเครื่องใช้ที่มีอยู่ก็เป็นอุปสรรคสำหรับคนเหล่านั้น ดังนั้น จุดเริ่มต้นของหลักการ Universal Design จึงถือกำเนิดและพัฒนาการอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการและต่อยอดจนเป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อคนทั้งมวล โดยเน้นความทัดเทียมของบุคคลทุกคนที่สามารถใช้ผลิตภัณฑ์/บริการที่ออกแบบอย่างเดียวกันได้ อันจะเป็นส่วนช่วยลดความแปลกแยก/แตกต่างของบุคคลในสังคม

๑.๓ ประเทศสเปน มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ในบริเวณอาคารสถานที่ของหน่วยงานราชการ เอกชน และพื้นที่สาธารณะหลายแห่ง เช่น โบสถ์ ห้องถนนตามเมืองต่างๆ เป็นต้น ในหลายรูปแบบที่ทันสมัยและเป็นสากล บุคคลทุกเพศ ทุกวัยและทุกสภาพร่างกายสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ได้ง่ายและปลอดภัยต่อประชาชนทุกคน

๒. ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อการให้ความหมายของ อารยสถาปัตย์ (Universal Design) ที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งมวล กระบวนการโดยมีรายละเอียดที่น่าสนใจ ดังนี้

๒.๑ ความเข้าใจต่อความหมายของ Universal Design

๒.๑.๑ การวางรูปแบบโครงสร้างขององค์ประกอบทั้งหมดที่สัมพันธ์กัน

๒.๑.๒ สิ่งอำนวยความสะดวกแก่คนพิการทั้งในที่สาธารณะและบ้าน/สถานที่พักอาศัยของคนพิการ

๒.๑.๓ การออกแบบสิ่งแวดล้อมการสร้างสถานที่และสิ่งของต่างๆ ให้กับทุกกลุ่มในสังคม สามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งเรานั้นได้อย่างเท่าเทียมและคำนึงถึงการทำให้คุ้มค่าขอบคุณ

๒.๑.๔ สำหรับทุกคนใช้งานง่ายใช้งานได้จริงรวมทั้งสามารถยืดหยุ่นต่อการใช้งานได้หลายรูปแบบตามสภาพความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

๒.๑.๕ การออกแบบสถานที่บริการสาธารณะเพื่อคนทุกคนสามารถเข้าถึงได้

๒.๑.๖ การออกแบบสิ่งแวดล้อมรอบตัวคนให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต

จากข้างต้น จะเห็นได้ว่า การให้ความหมายของ Universal Design มีความใกล้เคียงกัน โดยส่วนใหญ่เห็นว่า Universal Design เป็นหลักการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก, สถานที่ และสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงการเข้าถึงของคนพิการ และทุกคนที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ มีความคุ้มค่า ใช้งานง่าย และเหมาะสมกับการดำเนินชีวิต

๒.๒ กระบวนการของการนำ Universal Design ไปปรับใช้

๒.๒.๑ หน่วยงานยังไม่ได้นำหลักการมาปรับใช้

๒.๒.๒ ประชาสัมพันธ์ตัวอย่างของการนำหลักการไปปรับใช้

๒.๒.๓ รณรงค์ให้เกิดกระแสในสังคม

๒.๒.๔ ใช้กฎหมายที่มีอยู่เพื่อให้มีการนำหลักการไปขยายผล เช่น มาตรา ๓๕ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนา คุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐

๒.๒.๕ มีการส่งเสริมและพัฒนาให้หน่วยงานภายในกระทรวงหรือภาคเอกชนที่มีการซ่อมแซม หรือสร้างบ้าน ให้นำหลัก Universal Design ไปใช้เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมเหมาะสมกับคนทุกกลุ่มวัยและผู้สูงอายุ

๒.๒.๖ สื่อสารนโยบายไปสู่หน่วยปฏิบัติ และกำกับดูแล

๒.๒.๗ ปรับใช้กับผู้สูงอายุ, คนพิการ เป็นการออกแบบทางเดิน, ห้องน้ำ

จากข้างต้น สามารถจำแนกกระบวนการของการนำ Universal Design ไปปรับใช้ในหน่วยงานได้ ๒ กรณี ดังนี้

๑. กรณีที่ยังไม่ได้มีการนำหลักการ Universal Design ไปปรับใช้

๒. กรณีที่มีการนำหลักการ Universal Design ไปปรับใช้แล้ว ในภาพรวมพบว่า มีกระบวนการของการนำหลักการ Universal Design โดยจำแนกเป็น ๒ ส่วนสำคัญ ได้แก่

๒.๑ ระดับนโยบาย : ให้ความสำคัญตั้งแต่ขั้นตอนของการกำหนดนโยบาย แผนงาน/โครงการ และการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติโดยเน้นการสื่อสารและการกำกับดูแลการดำเนินงาน ตลอดจนการติดตามประเมินผล ตลอดจนการใช้มาตรการทางกฎหมายในการนำไปปรับใช้ด้วย

๒.๒ ระดับปฏิบัติ : ให้ความสำคัญกับการนำหลักการ Universal Design ไปปรับใช้ในการออกแบบภายใน - ภายนอกอาคาร สถานที่ และสภาพแวดล้อม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์กับทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยการใช้กลไกของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และมีการขยายผลของการนำหลักการดังกล่าวไปปรับใช้ให้ไปสู่วงกว้าง รวมทั้งต้องมีการประชาสัมพันธ์สร้างความตระหนักให้คนในสังคมเห็นคุณค่าของหลักการ Universal Design ด้วย

๓. ลักษณะหรือรูปแบบของการนำไปใช้กับความหลากหลายในความต้องการ

๓.๑ มีแบบมาตรฐานและขนาดที่สามารถนำไปปรับใช้ได้กับความหลากหลายของความต้องการ

๓.๒ ปรับระบบงบประมาณเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนรายครัวเรือน/ ในที่สาธารณะ เช่น กองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

๓.๓ หน่วยงานมีการส่งเสริมให้ปรับสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยกับผู้สูงอายุและเอื้อต่อคนทุกวัย ให้การเสริมสร้างชุมชนที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุในพื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่ที่ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมร่วมกัน โดยปรับให้พื้นที่ดังกล่าวมีความสะดวก ปลอดภัย สามารถรองรับการใช้งานได้สำหรับสมาชิกทุกคนในสังคม

๓.๔ บูรณาการ และกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ

๓.๕ ปรับใช้กับผู้สูงอายุ เพื่อป้องกันการหกล้ม ทำราวเดินรอบบ้านเพื่อให้ผู้ป่วยอัมพาตหรือผู้ป่วยหลังฟื้นฟูการบาดเจ็บไขสันหลัง

จากข้างต้น จะเห็นได้ว่า ลักษณะหรือรูปแบบของการนำหลักการ Universal Design ไปปรับใช้กับความหลากหลายในความต้องการ ในภาพรวม พบว่า ในหน่วยงานมีการนำหลักการ Universal Design ไปปรับใช้ได้อย่างเหมาะสมกับความหลากหลายในความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยการกำหนดมาตรฐาน ขนาด และมีรูปแบบของการนำไปปรับใช้ที่รองรับการใช้งานที่สะดวก ปลอดภัย และป้องกันความผิดพลาดที่เกิดจากการใช้งานด้วย

๔. บทวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวทางการดำเนินการตามแนวทางอารยสถาปัตย์ Universal Design) ของไทยและต่างประเทศ

จากที่กล่าวมาในข้างต้น จะเห็นได้ว่า การดำเนินการแนวทางอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ของไทยและต่างประเทศมีความคล้ายคลึงกันในหลายประการ ดังนี้

๑. เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของทุกสังคมที่ต้องมีการนำไปปฏิบัติ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำหรือช่องว่างสำหรับบุคคลที่มีความแตกต่างกันทางศักยภาพ และสร้างโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม และการเดินทาง โดยกำหนดเป็นมาตรการทางกฎหมายเพื่อสร้างสภาพบังคับของการนำหลักการไปปรับใช้ในสังคมตามบริบทของประเทศนั้นๆ และมีเจตนารมณ์เพื่อให้คนทุกคนในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้

๒. การนำหลักการ Universal Design มาใช้ในการออกแบบที่เป็นสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกแบบที่เป็นรูปธรรม อาทิ สิ่งอำนวยความสะดวก, อาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม

๓. ถือกำเนิดจากการนำหลักการไปปรับใช้กับคนพิการ และขยายประโยชน์ไปสู่กลุ่มเป้าหมายต่างๆ ในสังคม อาทิ ผู้สูงอายุ เด็ก สตรีมีครรภ์ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ในสังคมไทยบางส่วนยังมีความเข้าใจว่าหลักการ Universal Design ปรับใช้ได้เฉพาะกับคนพิการเท่านั้น

๔. มีมุมมองต่อผลที่เกิดขึ้นกับการใช้ประโยชน์ที่ครอบคลุมอย่างเป็นองค์รวม ตั้งแต่มาตรฐานของการจัดทำสิ่งประดิษฐ์ การเลือกวัสดุ การติดตั้งวัสดุอุปกรณ์ และผลที่ยังไปสู่ปลายทางของการใช้งาน ได้แก่ ความสะดวก ปลอดภัย และความสามารถรองรับการใช้งานได้สำหรับสมาชิกทุกคนในสังคม

สรุป

หลักการ Universal Design เป็นหลักการสากลที่สามารถนำไปปรับใช้ได้อย่างครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย อาทิ เด็ก สตรี คนพิการ ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะการณ์ของสังคมสูงวัยที่มีใช้เพียงส่งผลกระทบต่อการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงการแบกรับภาระของคนทุกวัยในการดูแลผู้สูงอายุและการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุที่พิการด้วย ดังนั้น การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก, สถานที่ และสิ่งแวดล้อมตามหลักการ Universal Design ในสังคมสูงวัยตามบริบทของประเทศไทย จึงเป็นแนวทางสำคัญที่ตอบโจทย์ในการสร้างความเท่าเทียมกัน ความยืดหยุ่น การใช้งานง่าย การสื่อความหมายที่เข้าใจการออกแบบเพื่อรองรับการใช้งานที่ผิดพลาด การใช้แรงงานน้อย มีขนาดและพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการใช้งาน โดยต้องคำนึงถึงความต้องการที่หลากหลาย ความสะอาด การบำรุงรักษา และหมั่นพัฒนานวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่สร้างความสุขของคนทั้งมวลในประเทศไทย

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

๑. ศึกษาความหมายของอารยสถาปัตยกรรม (Universal Design) ที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งมวล

อารยสถาปัตยกรรม (Universal Design) เป็นแนวคิดการออกแบบสภาพแวดล้อมที่คำนึงถึงการใช้งานที่สะดวก ปลอดภัย ครอบคลุมอย่างเท่าเทียม โดยไม่ต้องดัดแปลงพิเศษหรือเฉพาะเจาะจงเพื่อบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ทุกคนในสังคม ทุกสภาพร่างกายสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเสมอภาคกัน อีกทั้งยังเป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นถึงความละเอียดอ่อนที่คำนึงถึงความสำคัญของความสามารถของผู้ใช้บริการที่มีความต้องการอย่างหลากหลายโดยไม่เลือกปฏิบัติ โดยทั่วไปในหลักการของ Universal Design ประกอบด้วยหลัก ๗ ประการของการออกแบบเพื่อทุกคน

๑. ทุกคนใช้ได้อย่างเท่าเทียมกัน (Equitable Use)
๒. มีความยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนการใช้ได้ (Flexible Use)
๓. ใช้งานง่าย (Simple and Intuitive Use)
๔. การสื่อความหมายที่เข้าใจง่าย (Perceptual Information)
๕. การออกแบบที่เผื่อการใช้งานที่พลาดได้ (Tolerance for Error)
๖. ใช้แรงน้อย (Low Physical Effort)
๗. มีขนาดและพื้นที่เหมาะสมกับการเข้าถึงและใช้งานได้ (Size and Space for Approach and Use)

๒. ความจำเป็นในการนำแนวทางอารยสถาปัตยกรรม (Universal Design) มาปรับใช้กับผู้สูงอายุและคนทุพพลภาพ

ประเทศไทยจำเป็นที่จะต้องมีการนำหลักการ Universal Design มาปรับใช้ และการออกแบบตามหลักการดังกล่าว และเป็นทางเลือกสำคัญอย่างหนึ่งที่ควรอยู่คู่กับสังคมไทยและทุกประเทศทั่วโลกที่กำลังจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุด้วย ด้วยเหตุผลหลายประการ อาทิ

๑. ตามเนื้อหาของหลักการ Universal Design เอง เมื่อนำสู่การปฏิบัติได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนทุพพลภาพในสังคม และคุณค่าของนวัตกรรมที่เกิดจากหลักการเป็นรูปธรรมที่ประชาชนสามารถสัมผัสและรับรู้ได้

๒. ประเทศไทยมีคนพิการและผู้สูงอายุจำนวนมาก และทุกคนยังจำเป็นต้องใช้การออกแบบตามหลักการฯ ดังกล่าวในอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย

เชิงปฏิบัติการ

๑. ควรพัฒนาแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตยกรรมในสังคมสูงวัยที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย
๒. ควรมีระบบที่ส่งเสริม สนับสนุน และช่วยเหลือให้กลุ่มเป้าหมายในสังคมให้สามารถใช้งานได้ดียิ่งขึ้นด้วย
๓. จัดทำแผนบูรณาการ เพื่อเชื่อมโยงแนวคิด แผนงาน และงบประมาณ
๔. กำหนดหลักเกณฑ์การให้คะแนนสำหรับหน่วยงานที่มีการออกแบบตามหลักการ UD
๕. ใช้วัสดุที่ได้มาตรฐานและปลอดภัยต่อการใช้งาน รวมทั้งพัฒนานวัตกรรมที่มีราคาถูกลงและเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ และสร้างช่างจากภายในชุมชน
๖. กำหนดให้ศูนย์ราชการได้รับการออกแบบตามหลักการ UD มาตั้งแต่ต้นเพื่อสร้างเป็นศูนย์ต้นแบบ
๗. ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความตระหนักในสังคม
๘. ปรึกษาหรือสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับคนพิการผ่านสายด่วนคนพิการ โทร

๑๔๗๙

ข้อเสนอแนะเพื่อการต่อยอดงานวิจัยในครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาในเชิงปริมาณกับกลุ่มเป้าหมายขนาดใหญ่เพิ่มขึ้น เพื่อให้ได้ฐานข้อมูลมาสนับสนุนผลการศึกษ และได้แง่มุมที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น
๒. ควรมีการศึกษาถึงปัญหา – อุปสรรคในการใช้งาน เพื่อพัฒนามาตรฐานสิ่งประดิษฐ์ที่ออกแบบตามหลักการฯ ให้สอดคล้องกับความต้องการที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น
๓. ควรศึกษาความเหมาะสมของแนวทาง/มาตรการการสร้างแรงจูงใจให้หน่วยงาน/องค์กรทุกภาคส่วนหันมาออกแบบตามหลักการ Universal Design เพื่อกำหนดแผนรองรับระยะยาวต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. สถานการณ์ ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. ๒๕๕๘, พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๘.

สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์. คู่มือปฏิบัติวิชาชีพสถาปัตยกรรมการออกแบบ สภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับทุกคน (Universal design Code of Practice). ๒๕๕๑

วารสารและหนังสือพิมพ์

กัญญาพร กุณฑลเสพย์. “การศึกษาและออกแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิดออกแบบเพื่อมวลชน”. สาขาวิชาเทคโนโลยีผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. วารสารศิลปกรรมบูรพา (Burapha Arts Journal) ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ เดือนมิถุนายน – พฤศจิกายน ๒๕๕๓. ทิววัลย์ ทองอาจ. “การออกแบบเพื่อมวลชน Universal Design”. นิตยสาร Executive Journal. วันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๓.

นอรีณี ตะหวา และปวีตร ชัยวิสิทธิ์. “การจัดสภาพแวดล้อมและที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช”. วารสารวิชาการ สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม – มิถุนายน ๒๕๕๔.

พรวิฑู โคว์คชาภรณ์. “อารยสถาปัตยกรรม (Universal Design)”. บทความวิชาการ สำนักวิชาการสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ปีที่ ๔ วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๗.

วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย เอกสารวิจัย

ชิต สุขหนู “การออกแบบเพื่อทุกคนสำหรับผู้พิการทางสายตา”. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการบริการสังคม, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๗.

ธารณี กฤติยาดีชัย “การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อทุกคน สำหรับศูนย์การค้าชุมชน”. เหน้พัฒนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์, ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

วราภรณ์ มาลี “เกณฑ์มาตรฐานในการออกแบบห้องน้ำสาธารณะสำหรับผู้พิการด้านการเดินภายใต้แนวคิดการออกแบบเพื่อมวลชน”. วิศวกรรมอุตสาหการมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเทคโนโลยีผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๕๔.

ศุภชัย ชัยจันทร์. “การศึกษาหลักการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล (Universal Design) กรณีศึกษา การออกแบบอาคารเรียนอาชีวบําบัด บ้านนนทภูมิ ปากเกร็ดนนทบุรี”. คณะวิศวกรรมศาสตร์ และสถาปัตยกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน, ๒๕๕๖.

สุโรยา เจริญระ และคณะ. บทความวิชาการ “ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการสำหรับการออกแบบเพื่อมวลชนในประเทศไทย: ไทย-อยู่ดี”. คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, ๒๕๖๐.

หรรษกร อธิคมวิทยา. “สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการทางสายตา กรณีศึกษา: อาคารผู้โดยสารท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ”. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปกร, ๒๕๕๕.

อันธิกา สวัสดิ์ศรี “การศึกษาแนวทางในการดัดแปลงที่พิกอาศัยตามแนวคิดยูนิเวอร์ซัลดีไซน์ที่สอดคล้องกับบริบทไทย กรณีศึกษาที่พิกอาศัยของคนพิการใช้รถเข็น ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล”. สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสถาปัตยกรรมภายใน, บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๕๖.

เอกสารอื่นๆ

กระทรวงคมนาคม. เอกสารประกอบการสัมมนาเผยแพร่ผลการศึกษา “โครงการศึกษา สํารวจเพื่อการประเมินและให้ข้อเสนอแนะ ในการปรับปรุงและออกแบบโครงสร้างพื้นฐานการขนส่งสาธารณะเพื่อคนพิการ เด็กและผู้สูงอายุของกระทรวงคมนาคม ระยะที่ ๓”. ๒๕๖๐.

กฎกระทรวง. กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพและคนชรา ๒๕๔๘.

ชุมเขต แสงเจริญ. เอกสารประกอบการบรรยาย “การปรับที่อยู่อาศัยสำหรับคนพิการ ตามแนวคิดการออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design)”. ๒๕๖๐.

ชมพูนุท พรหมภักดี. “การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย (Aging society in Thailand)”. บทความวิชาการ สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ปีที่ ๓ วันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๖.

อนันต์ อนันตกุล. เอกสารเสนอที่ประชุมราชบัณฑิตและภาคีสมาชิก สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสภา. “สังคมสูงวัย...ความท้าทายประเทศไทย”. ๒๕๖๐.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

คม ชัด ลึก. “ผู้สูงอายุไทย อันดับ ๒ ในอาเซียน”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

<http://www.komchadluek.net/news/edu-health/๒๗๐๕๙๕, ๒๕๖๐>.

ธนภรณ์ จิตตินันท์ และ ณิชนางค์ กุลนาถศิริ “ถอดบทเรียนนโยบายรับมือสังคมสูงวัยจากต่างประเทศ”. (ออนไลน์). เข้าถึงข้อมูลจาก :

<https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/EconomicConditions/AAA/๔HyperAgedSociety.pdf>. ๒๕๖๑

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ “เรื่อนำรู้ Universal Design: การออกแบบเพื่อคนทั้งมวล”. (ออนไลน์). เข้าถึงข้อมูลจาก : www.thaihealth.or.th. ๒๕๖๑

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ “เตรียมความพร้อม รับมือสังคมสูงวัย”. (ออนไลน์). เข้าถึงข้อมูลจาก : <http://resource.thaihealth.or.th/media/thaihealth/๑๕๘๔๐?download>. ๒๕๖๑.

ASTV ผู้จัดการออนไลน์. เปิดแนวรุก “อารยสถาปัตย์ หนุน CSR องค์กร”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <https://m.mgonline.com/greeninnovation/appdetail /๙๕๗๐๐๐๐๐๔๙๙๘๗>. ๒๕๖๑.

ภาษาต่างประเทศ

Molly Follette Story, M.S. IDSA. Principle of Universal Design. *Universal Design*

Handbook New York: Mc Grow - Hill. ๒๐๐๑.

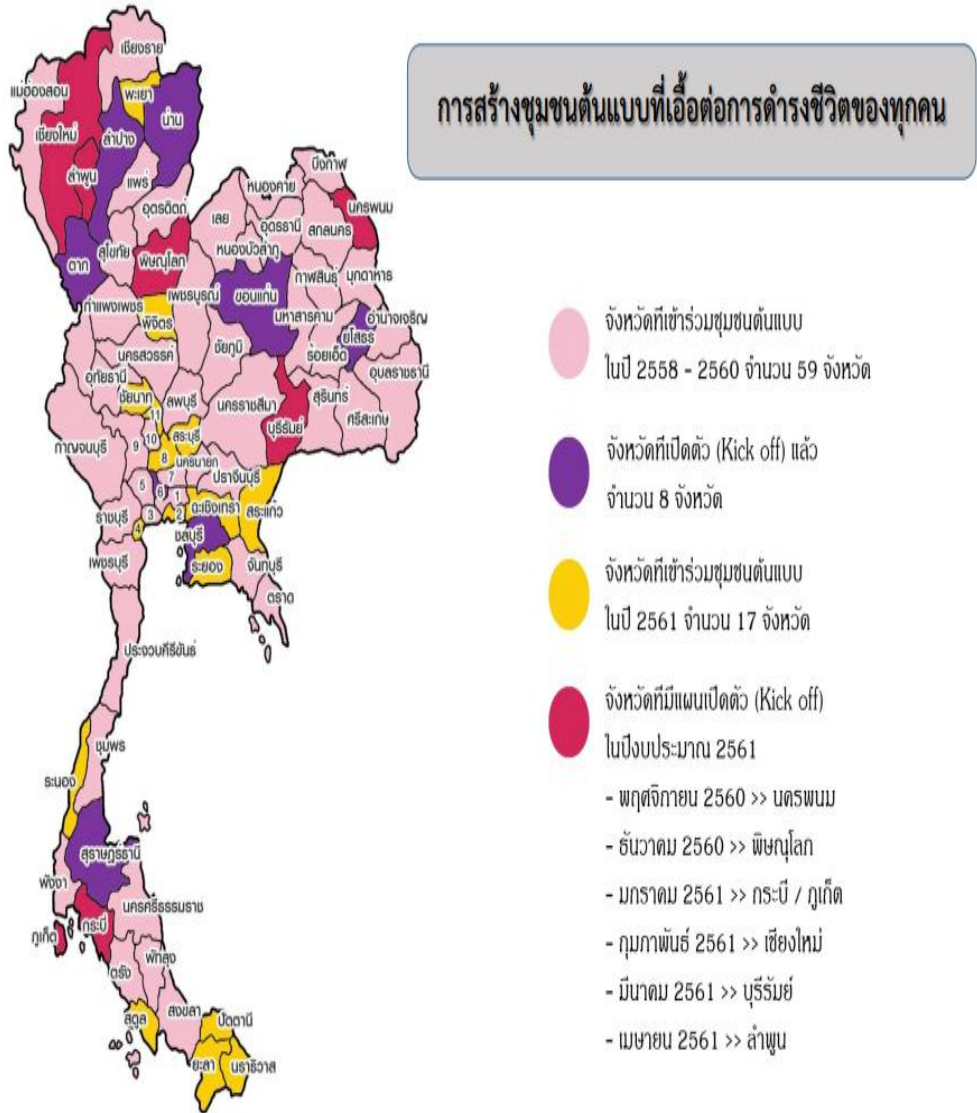
Ronald L. Mace on NC State University. *College of Design* Design.ncsu.edu. ๒๐๑๓.

Sariya Srichuae, Vilas Nitivattananon, Ranjith Perera. *Aging society in Bangkok and the factors affecting mobility of elderly in urban public spaces and transportation facilities*. Article. Urban Environmental Management Field of Study, School of Environment, Resources and, Development, Asian Institute of Technology. ๒๐๑๖.

ภาคผนวก

ผนวก ก

การสร้างชุมชนต้นแบบที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของทุกคน

ผนวก ข

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มประชากรที่ทำการศึกษาในครั้งนี้

ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตยกรรม

๑. อายุระหว่าง ๒๗ - ๔๙ ปี
๒. เข้าใช้พื้นที่ที่มีการออกแบบตามแนวทางอารยสถาปัตยกรรม ระหว่างเวลา ๐๘.๐๐ - ๑๗.๐๐ น.
๓. วัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรม ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ใช้พื้นที่เพื่อการทำงาน รองลงมา คือ การใช้พื้นที่เพื่อพบปะเพื่อนฝูง
๔. ผู้ให้ข้อมูลมีการใช้อุปกรณ์ช่วยเหลือส่วนบุคคล อาทิ ไม้เท้า รถวีลแชร์

ข้อมูลผู้ทรงคุณวุฒิ

๑. อายุระหว่าง ๕๔ - ๕๙ ปี
๒. ระยะเวลาการทำงาน ๒๘ - ๓๖ ปี
๓. มีความเชี่ยวชาญ/ ประสบการณ์ส่งเสริมอารยสถาปัตยกรรมในประเทศ
ผู้ให้ข้อมูลโดยส่วนใหญ่ มีความเชี่ยวชาญด้านผู้สูงและด้านคนพิการ รองลงมา มีความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชน และด้านอื่น อาทิ พื้นที่สร้างสรรค์ ตามลำดับ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวสรานฎภัทร อนุมัตราชกิจ
วัน เดือน ปีเกิด	9 เมษายน พ.ศ. 2506
การศึกษา	ระดับปริญญาตรี : สังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระดับปริญญาโท : Master of Public Administration (MPA), The American University, Washington D.C นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (นิเทศศาสตร์พัฒนาการ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การศึกษาระดับอื่นๆ Postgraduate Diploma in Development Study Massey University, New Zealand (ทุนรัฐบาลนิวซีแลนด์)
ประวัติการทำงาน:	ผู้อำนวยการกองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวง พม. พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสมุทรสาคร ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาและฝึกอบรมคนพิการแห่งเอเชียและแปซิฟิก
ตำแหน่งปัจจุบัน:	ผู้ช่วยปลัดกระทรวงกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

สรุปย่อ

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

เรื่อง อารยสถาปัตยกรรมในสังคมไทย : ศักยภาพผู้สูงอายุ
ผู้วิจัย นางสาวสรณัทธร อนุมัตราชกิจ หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 60
ตำแหน่ง ผู้ช่วยปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเด็นประชากรที่ประเทศต่างๆ ในโลกพูดถึงกันมากในสหัสวรรษที่ 2000 นี้ ได้แก่ การสูงวัยของประชากรที่มีโครงสร้างอายุของประชากรโลกกำลังเปลี่ยนไปในทิศทางที่มีอายุสูงขึ้น อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากอัตราเกิดของประชากรทั่วโลกลดต่ำลง แต่ผู้คนมีอายุยืนยาวขึ้น ซึ่งในปี พ.ศ.2558 ประชากรโลกมี 7,349 ล้านคน เป็นประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปประมาณ 901 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 12¹ ซึ่งองค์การสหประชาชาติได้ให้ความหมายของระดับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) ว่าหมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ ดังนั้น จึงนับได้ว่าประชากรรวมทั้งโลกได้เข้าเกณฑ์ที่เรียกได้ว่าเป็น “สังคมสูงวัย” แล้ว อย่างไรก็ตามประชากรในแต่ละภูมิภาคมีระดับการสูงวัยไม่เท่ากัน ทวีปยุโรปมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปสูงสุด ในขณะที่ทวีปแอฟริกา มีสัดส่วนประชากรสูงอายุน้อยที่สุด ทวีปเอเชียซึ่งมีประชากรราวหนึ่งในสามของประชากรโลก มีประชากรสูงอายุประมาณ 508 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 56 ของประชากรสูงวัยทั้งโลก

สำหรับประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) นับตั้งแต่ปี 2548 โดยมีประชากรสูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ และในปี 255๘ มีประชากรสูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 16 ของประชากรทั้งประเทศ โดยมีการประมาณการว่าจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Aged Society) ซึ่งมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ถึงร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ ในปี 2564 และเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนเป็นสังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด (Super aged Society) ในปี 2574 ซึ่งมีผู้สูงอายุถึงร้อยละ 28 ของประชากรทั้งประเทศ อันเป็นผลเนื่องมาจากอัตราการเกิดที่ลดลงและผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวมากขึ้น

สังคมโลกและสังคมไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) ประชากรไทยมีแนวโน้มชัดเจนที่กำลังสูงวัยขึ้นด้วยอัตราที่เร็วมาก และกำลังจะกลายเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ในเวลาอีกไม่เกิน 10 ปีข้างหน้า ประกอบกับประชากรโลกยังมีแนวโน้มที่จะมีความพิการมากขึ้นด้วย ซึ่งพลวัตทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรไปสู่สังคมสูงวัยได้ส่งผล

¹ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. สถานการณ์ ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2558. พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2559). หน้า 6.

กระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มอยู่ลำพังคนเดียว และอยู่ลำพังกับคู่สมรสสูงชัน ซึ่งจำเป็นที่จะต้องมีการดูแลหรือระบบที่จะอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต และด้วยกระแสโลกปัจจุบันให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาค โดยการนำแนวคิดอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ซึ่งเป็นภาษาศาสตร์ของโลยุคปัจจุบันและอนาคตที่เป็นหลักการออกแบบให้คนทุกวัย ทุกกลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงการใช้ประโยชน์ (Accessible Design) เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี ได้รับความเป็นธรรม เท่าเทียม สะดวก ปลอดภัยและเป็นดัชนีสะท้อนความเจริญของงานของประเทศไทย ด้วยเหตุนี้ **ผู้วิจัยจึงมีความสนใจและตระหนักในความสำคัญของการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ที่ตอบโจทย์การนำไปปรับใช้เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุและคนทุกวัยในสังคมไทย** เพื่อเป็นการส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้เอื้ออำนวยต่อการเข้าถึงการใช้ประโยชน์และรองรับคนทุกกลุ่มทุกวัยที่มีความต้องการที่แตกต่างหลากหลาย อาทิ เด็ก สตรีมีครรภ์ คนพิการ ผู้สูงอายุ ฯลฯ ในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่มีข้อจำกัด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความหมายของอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งมวล และความจำเป็นในการนำแนวทางอารยสถาปัตย์ (Universal Design) มาปรับใช้กับผู้สูงอายุและคนทุกวัย
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาทฤษฎี แนวคิด หลักการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ จากหนังสือ วารสาร วิทยานงานวิจัย และวิทยานิพนธ์ ตลอดจนการสืบค้นข้อมูลข่าวสารทางอินเทอร์เน็ต ในหัวข้อดังต่อไปนี้

- 1) ความหมายของ Universal Design
- 2) แนวทาง Universal Design ของประเทศญี่ปุ่น อเมริกา และอังกฤษ
- 3) นโยบายด้านผู้สูงอายุของไทย/ ปัญหา-อุปสรรคในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ
- 4) นโยบาย แนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ของประเทศไทย และประโยชน์ของอารยสถาปัตย์ (Universal Design)
- 5) การดำเนินการเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมสูงวัยในต่างประเทศ
- 6) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ (Universal Design)

ขอบเขตการวิจัย

- 1) ด้านเนื้อหาวิชาการ (Academic Content)

1.1) เน้นการศึกษาความหมายของอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งมวล ในแง่ของหลักการ กระบวนการหรือรูปแบบการนำหลักการอารยสถาปัตย์ไปปรับใช้กับความต้องการที่หลากหลายของคนทุกวัย

1.2) ศึกษาความจำเป็นในการนำแนวทางอารยสถาปัตย์ (Universal Design) มาปรับใช้กับผู้สูงอายุและคนทุกวัย

1.3) แสวงหาแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มประชากรและบริบทของประเทศไทย

2) ด้านประชากร

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีกลุ่มประชากรที่จะทำการศึกษา ๒ กลุ่ม ประกอบด้วย

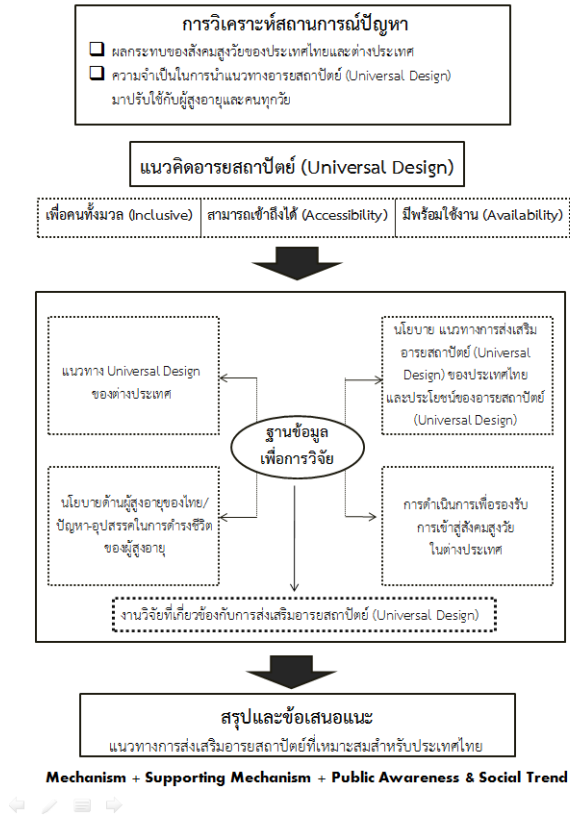
2.1) กลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตย์ ซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่ใช้บริการ หรือทำกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะที่มีการออกแบบตามแนวทางอารยสถาปัตย์ โดยมีการกำหนดสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ระบบโควตา (Quota Sampling) จำนวน ๑๐ คน หรือจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว

2.2) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ระดับอธิบดีและผู้เชี่ยวชาญของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ คนพิการ และการสิทธิมนุษยชน อาทิ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นบุคคลผู้มีประสบการณ์ในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในประเทศไทย โดยมีการกำหนดสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ระบบโควตา (Quota Sampling) จำนวน ๕ คน หรือจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว

3) ด้านเวลา

เป็นการศึกษากับผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ที่มีการออกแบบตามหลักอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ซึ่งทุกคนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างสะดวกและปลอดภัย โดยจะทำการศึกษาตามแผนการจัดทำเอกสารวิจัยและบทความวิชาการของนักศึกษา วปอ. รุ่นที่ ๖๐ ในช่วงระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๖๐ – เดือนสิงหาคม ๒๕๖๑

กรอบแนวคิด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการศึกษาวิเคราะห์ความหมายของอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งหมด ในแง่ของหลักการ กระบวนการหรือรูปแบบ และความจำเป็นในการนำแนวทางอารยสถาปัตย์ (Universal Design) มาปรับใช้กับผู้สูงอายุและคนทุพพลภาพ โดยการสัมภาษณ์ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตย์ ซึ่งจะเป็นผู้สะท้อนสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้แนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในสังคมสูงวัยที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มประชากรและบริบทของประเทศไทยที่มีความชัดเจน และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

ผลของการวิจัย สามารถสรุปได้ดังนี้

สังคมโลกและสังคมไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) พบว่า สังคมมีแนวโน้มชัดเจนว่ากำลังสูงวัยขึ้นด้วยอัตราที่เร็วมาก และกำลังจะกลายเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ในเวลาอีกไม่เกิน 10 ปีข้างหน้า ประกอบกับประชากรโลกยังมีแนวโน้มที่จะมีความพิการมากขึ้นด้วย ซึ่งพลวัตทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรในผู้สูงอายุได้ส่งผล

กระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุที่ ซึ่งจำเป็นต้องมีผู้ดูแลหรือระบบที่จะอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต และด้วยกระแสโลกปัจจุบันให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาคการนำแนวคิดอารยสถาปัตย์ (Universal Design) มาเป็นหลักการในการอำนวยความสะดวกให้กับผู้สูงอายุและคนทุพพลภาพในสังคมไทย เพื่อเป็นการส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้เอื้ออำนวยต่อการเข้าถึงการใช้ประโยชน์และรองรับคนทุกกลุ่มทุกวัยที่มีความต้องการที่แตกต่างหลากหลาย อาทิ เด็ก สตรีมีครรภ์ คนพิการ ผู้สูงอายุ ฯลฯ ในการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่มีข้อจำกัด

จากการศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร หนังสือ วารสาร รายงานวิจัย และวิทยานิพนธ์ ตลอดจนการสืบค้นข้อมูลข่าวสารทางอินเทอร์เน็ต ประกอบกับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตย์ และผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้ทราบถึงหลักการของอารยสถาปัตย์ (Universal Design) และปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งมวลตลอดจนแนวทางในการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยต่อไป โดยมีรายละเอียดโดยสรุปดังนี้

ส่วนที่ 1 เพื่อศึกษาความหมายของอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งมวล และความจำเป็นในการนำแนวทางอารยสถาปัตย์ (Universal Design) มาปรับใช้กับผู้สูงอายุและคนทุพพลภาพ

๑.๑ ความหมายของอารยสถาปัตย์ (Universal Design) เป็นแนวความคิดการออกแบบสภาพแวดล้อมที่คำนึงถึงการใช้งานที่สะดวก ปลอดภัย ครอบคลุมอย่างเท่าเทียม โดยไม่ต้องดัดแปลงพิเศษหรือเฉพาะเจาะจงเพื่อบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ทุกคนในสังคม ทุกสภาพร่างกายสามารถดำรงชีวิตได้อย่างเสมอภาคกัน อีกทั้งยังเป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นถึงความละเอียดอ่อนที่คำนึงถึงความสำคัญของความสามารถของผู้ใช้บริการที่มีความต้องการอย่างหลากหลายโดยไม่เลือกปฏิบัติ

สำหรับการให้ความหมาย ในมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องค่อนข้างมีความชัดเจนและเป็นรูปธรรม โดยส่วนใหญ่เห็นว่า *Universal Design* เป็นหลักการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก, สถานที่ และสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงการเข้าถึงของคนพิการ และทุกคนที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ มีความคุ้มค่า ใช้งานง่าย และเหมาะสมกับการดำเนินชีวิต

๑.๒ ประเทศไทยจำเป็นต้องมีการนำหลักการ Universal Design มาปรับใช้ และการออกแบบตามหลักการดังกล่าว และเป็นทางเลือกสำคัญอย่างหนึ่งที่ควรอยู่คู่กับสังคมไทยและทุกประเทศทั่วโลกที่กำลังจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุด้วย ด้วยเหตุผลหลายประการ อาทิ

1.2.1 ตามเนื้อหาของหลักการ Universal Design เอง เมื่อนำสู่การปฏิบัติได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนทุพพลภาพในสังคม และคุณค่าของนวัตกรรมที่เกิดจากหลักการ เป็นรูปธรรมที่ประชาชนสามารถสัมผัสและรับรู้ได้

1.2.2 ประเทศไทยมีคนพิการและผู้สูงอายุจำนวนมาก และทุกคนยังจำเป็นต้องใช้การออกแบบตามหลักการฯ ดังกล่าวในอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต

1.๓ ปัญหา อุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งมวลในประเทศไทย

ผู้คนสามารถเข้าถึง (Accessibility) พื้นที่สาธารณะที่มีการออกแบบตามแนวทาง Universal Design ได้ดีขึ้นตามลำดับ แต่ในช่วงที่ผ่านมา แม้จะมีความพยายามในการส่งเสริมการนำหลักการ Universal Design มาปรับใช้ แต่ยังคงพบปัญหาที่เป็นอุปสรรคขัดขวางในการเข้าถึงการใช้พื้นที่รวมทั้งการใช้นวัตกรรมต่างๆ ที่มีการออกแบบตามหลักการ Universal Design ซึ่งสามารถจำแนกปัญหาเป็น 2 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1.3.1 ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการไม่ออกแบบตามหลักการ Universal Design อาทิ มีจำนวนน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการในการใช้งาน เป็นต้น

1.3.2 ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเป็นผลสืบเนื่องหรือเกิดขึ้นภายหลังการออกแบบตามหลักการ Universal Design อาทิ การออกแบบไม่สมบูรณ์ ไม่มีความต่อเนื่อง ขาดการบำรุงรักษา เป็นต้น

ทั้งนี้ นอกจากการขจัดปัญหาที่ขวางกั้นการเข้าถึง (Accessibility) แล้ว เงื่อนไขสำคัญของการใช้สถานที่หรืออุปกรณ์ที่ออกแบบตามหลักการ Universal Design ที่ควรคำนึงถึงควบคู่ คือ ในการเข้าถึงการใช้พื้นที่แต่ละครั้งต้องอาศัยความเคยชิน และความสามารถเฉพาะตัว ซึ่งหากไม่เคยชินก็อาจจะบาดเจ็บ หรือไม่สะดวก หรือต้องออกแรงมากกว่าปกติ

อย่างไรก็ตาม ในการนำแนวทางอารยสถาปัตย์ (Universal Design) มาปรับใช้ เพื่อให้ผู้สูงอายุและคนทุพพลภาพสามารถเข้าถึง (Accessibility) พื้นที่สาธารณะได้ ต้องคำนึงถึงการออกแบบอาคารที่รองรับการนำหลักการฯ ดังกล่าวมาปรับใช้ ในขณะเดียวกันต้องสามารถรองรับการเข้าถึงที่สนองความต้องการของทุกกลุ่มเป้าหมายทั้งเด็ก สตรีมีครรภ์ ผู้สูงอายุ และคนพิการ ได้อย่างแท้จริง

ส่วนที่ 2 ข้อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย

2.1 แนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ที่เหมาะสมในสังคมสูงวัย

2.1.1 แนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ (Universal Design) ในสังคมสูงวัยเป็นหลักการพื้นฐานที่ผสมผสานประโยชน์ของหลักสิทธิขั้นพื้นฐานกับการยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนไว้อย่างสอดคล้องกลมกลืน ดังนั้น ต้องสร้างความตระหนักให้ทุกภาคส่วนคำนึงถึงการนำหลักการส่งเสริมอารยสถาปัตย์มาถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งนอกจากจะเป็นการปฏิบัติตามกฎ กติกาตามแนวทางสากลที่นานาประเทศยอมรับแล้ว หลักการดังกล่าวยังก่อให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม ชัดเจน เช่น ทางลาด/ลิฟท์สำหรับรถเข็น รถเมล์ชานต่ำ ระบบบริการที่สนับสนุนการเดินทางออกสู่สังคมสำหรับคนทุกกลุ่มเป้าหมาย เช่น พนักงานที่คอยช่วยเหลือผู้พิการในห้างสรรพสินค้า เครื่องอ่าน QR Code ออกเสียงสำหรับผู้พิการทางสายตา เป็นต้น

2.1.2 กำหนดมาตรการสภาพบังคับทางกฎหมายที่เข้มข้นและมีแบบแผน/แนวทางตั้งแต่ระดับยุทธศาสตร์ นโยบาย และการปฏิบัติที่ชัดเจน พร้อมทั้งกำหนดแนวทาง/มาตรการตีกรอบล้อมปัญหา ดังนี้

- แก้ไขปัญหาในเชิงโครงสร้างที่เกิดขึ้นก่อนการนำหลักการอารยสถาปัตย์ไปปรับใช้

- รองรับปัญหาที่จะเกิดขึ้นภายหลังการนำหลักการอารยสถาปัตย์ไปปรับใช้

- เสริมหนุนให้มีการนำหลักการไปใช้แพร่หลาย เช่น มาตรการทางภาษีสำหรับผู้นำหลักการอารยสถาปัตย์ไปปรับใช้ในองค์กร

- ป้องกันปัญหาใหม่จะเกิดขึ้นแทรกซ้อนและสร้างระบบพัฒนาให้การนำแนวทางไปปรับใช้เป็นไปในทิศทางที่ดียิ่งขึ้น

2.1.3 ด้วยโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลง คนอายุยืนยาว ผู้สูงอายุ และคนพิการเพิ่มจำนวนมากขึ้น ครอบครัวยุคใหม่ใช้เวลาในการดูแลสมาชิกลดลง ดังนั้น ในการนำหลักการอารยสถาปัตย์ไปปรับใช้ต้องคำนึงถึงความต้องการที่หลากหลาย สิ่งอำนวยความสะดวกที่ตอบโจทย์ความยืดหยุ่นตามลักษณะของคนแต่ละช่วงวัยและความเฉพาะของบุคคล รวมทั้งบริบททางสังคมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ เช่น ความแตกต่างทางฐานะเศรษฐกิจ ความสามารถในการเข้าถึงบริการสาธารณะและบริการของรัฐ เป็นต้น

2.1.4 ความสามารถและทักษะชีวิตของคนมีความแตกต่างกัน เช่น คนเข้าสู่วัยสูงอายุภายใต้ความพร้อมที่ต่างกัน หรือ คนมีความพิการจากหลายสาเหตุ ดังนั้น จำเป็นต้องสร้างการเรียนรู้ให้เกิดความเคยชิน ขำนาญ และความรับผิดชอบต่อการใช้พื้นที่ที่มีการออกแบบตามหลักการอารยสถาปัตย์ร่วมกันของคนทุกกลุ่มเป้าหมาย

2.1.5 หนุนเสริมให้เกิดสังคมแห่งการแบ่งปัน โดยเฉพาะหน่วยงาน/องค์กรที่มีการนำแนวทางอารยสถาปัตย์ไปปรับใช้ ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายเข้าถึงการใช้พื้นที่ที่ออกแบบตามหลักการอารยสถาปัตย์ ซึ่งจะเป็นการขยายโอกาสในการเติบโตทางเศรษฐกิจและสร้างทักษะการเข้าสู่สังคมสูงวัยไปด้วยกันของคนทุกวัย

2.2 แนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในสังคมสูงวัยที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย

2.2.1 เิงนโยบาย

1) การกำหนดนโยบายหรือมาตรการในการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ของรัฐบาลที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี และกำหนดแผนแม่บทการพัฒนาในการขับเคลื่อนดำเนินการในลักษณะการบูรณาการตามแนวทางประชารัฐเพื่อสังคม ประกอบกับกำหนดสภาพบังคับให้มีการนำหลักการ Universal Design ไปปรับใช้ อาทิ การกำหนดเป็นมติคณะรัฐมนตรี/ การกำหนดอัตราส่วนจัดสรรงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้สูงอายุและคนพิการ เป็นต้น

2) การน่านโยบายไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักการและเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย โดยการกำหนดเป็นยุทธศาสตร์/ นโยบายระดับกระทรวงที่มีการนำหลักการ Universal Design มาปรับใช้ตามภารกิจ เพื่อผลักดันให้หน่วยงาน/องค์กร/วิชาชีพที่เกี่ยวข้องตระหนักในคุณค่าของการนำหลักการดังกล่าวไปปรับใช้อย่างเหมาะสมกับทุกกลุ่มเป้าหมาย

ในสังคม อาทิ การกำหนดมาตรการทางกฎหมาย/ จัดทำคู่มือ หรือแนวทางสำหรับผู้เกี่ยวข้อง/ การชี้แจงทำความเข้าใจทุกระดับ/ การจัดตั้งศูนย์หรือสถานที่ให้บริการสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

3) การบริหารจัดการ/ธุรการ ด้วยกลไกการประสานความร่วมมือทุกภาคส่วนในการปฏิบัติงาน ตั้งแต่ การจัดทำ KPI / จัดหาแหล่งสนับสนุนงบประมาณ / การกำกับติดตาม ประเมินผล และใช้การบริหารในรูปแบบของคณะกรรมการที่มีอยู่ ตลอดจนการตรวจเยี่ยม และให้รางวัลแก่หน่วยงาน/องค์กรที่มีการนำหลักการ Universal Design มาปรับใช้ เพื่อสร้างแรงจูงใจในวงกว้างต่อไป

4) กลไกสนับสนุนแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในสังคมสูงวัยที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย ด้วยการเสริมหนุนกลไกการดำเนินงานในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้มีการนำแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในสังคมสูงวัยไปปรับใช้ อาทิ การดำเนินงานในลักษณะบูรณาการอย่างมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน/ การจัดตั้งคณะทำงานประชาารัฐเพื่อสังคมในด้านที่เกี่ยวข้อง/ การกำหนดมาตรการลดหย่อนภาษีเพื่อจูงใจให้มีการปฏิบัติตามแนวทางดังกล่าวอย่างแพร่หลาย/ การสนับสนุนจากกองทุนคนพิการ เป็นต้น

5) การสร้างความตระหนักรู้สู่สาธารณะ โดยการประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความตระหนักในสังคม ซึ่งควรพิจารณาองค์ประกอบ 3 ส่วนสำคัญ ได้แก่

(1) เนื้อหาสาระของหลักการที่จะสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมาย อาทิ สิทธิของกลุ่มเป้าหมาย และประโยชน์ของการนำหลักการมาปรับใช้ เป็นต้น

(2) กลุ่มเป้าหมายของการประชาสัมพันธ์ เช่น การสื่อสารโดยตรงไปยังประชาชน/ การสื่อสารไปยังสื่อมวลชนให้เป็นแกนหลักในการสร้างความตระหนักในสังคม

(3) ช่องทางการสื่อสาร อาทิ รายการโทรทัศน์ เป็นต้น

2.2.2 เชิงปฏิบัติการ

1) ในมุมมองผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตย์

ผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่อารยสถาปัตย์ ได้ยกตัวอย่างพื้นที่ที่มีการออกแบบตามแนวทาง Universal Design มาหลากหลายแห่ง โดยส่วนใหญ่เห็นว่า สถานที่ดังกล่าวมีความเหมาะสม อาทิ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ห้างสรรพสินค้า พิพิธภัณฑศึรราชพิมุขสถาน สถานีรถไฟฟ้า BTS รถเมล์ชานต่ำ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในการใช้บริการในพื้นที่ข้างต้น ยังพบปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการใช้งานในภาพรวมได้ว่า ถึงแม้ว่าสถานที่ และยานพาหนะต่างๆ จะมีการออกแบบตามแนวทาง Universal Design อย่างเหมาะสมก็ตาม แต่ในการใช้งาน โดยผู้ใช้งานจริงยังพบปัญหาและอุปสรรคที่แตกต่างตามสภาพความต้องการที่หลากหลาย ดังนั้น จึงจำเ็นที่จะต้องมีการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมอารยสถาปัตย์ในสังคมสูงวัยที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย และมีระบบที่ส่งเสริม สนับสนุน และช่วยเหลือให้กลุ่มเป้าหมายในสังคมให้สามารถใช้งานได้ดียิ่งขึ้นด้วย

2) ในมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ยกตัวอย่าง สิ่งประดิษฐ์/รูปแบบของการออกแบบตามหลัก Universal Design ที่มีอยู่ในหน่วยงาน โดยพบว่า ส่วนใหญ่แล้ว ในอาคารของหน่วยงานภาครัฐจะมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่สร้างขึ้นและ เป็นส่วนประกอบที่ติดตั้งอยู่ภายในและภายนอกอาคาร เพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้อาคาร สำหรับผู้พิการ หรือทุพพลภาพและคนชรา และเป็นที่น่าสังเกตว่า โดยเฉพาะ 3 ลำดับแรกที่มีผู้ให้ ข้อมูลมากที่สุด ได้แก่ ทางลาด ราวจับในห้องน้ำ ที่จอดรถ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีระบุใน กฎกระทรวง กำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา พ.ศ. 2548 ซึ่งตามเจตนารมณ์ของการประกาศใช้กฎกระทรวงดังกล่าว เพื่อให้บุคคลดังกล่าวสามารถเข้า ร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคมได้ ประกอบกับตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้บัญญัติให้รัฐพึงให้ความช่วยเหลือเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาสให้ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ

อย่างไรก็ตาม ยังมีสิ่งประดิษฐ์/รูปแบบของการออกแบบตาม หลัก Universal Design ที่ผู้ให้ข้อมูลอยากให้มีเพิ่มเติมในหน่วยงาน ดังนั้น ในหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเป็นสถานที่ที่กลุ่มเป้าหมายที่มีความหลากหลายต้องเข้าใช้บริการเป็นประจำ จึงยังมีความจำเป็นที่ จะต้องมีการพัฒนา ปรับปรุง จัดหาสิ่งประดิษฐ์/ สิ่งอำนวยความสะดวกรูปแบบของการออกแบบตาม หลัก Universal Design อย่างต่อเนื่อง เพื่อเอื้ออำนวยให้ทุกคนสามารถเข้าถึงสิทธิ กิจกรรมทางสังคม ตลอดจนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ

นอกจากนี้ ยังพบข้อเสนอแนะต่อแนวทางทั่วไปในการป้องกัน และแก้ไข/แก้ไข หรือบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้งานในพื้นที่ที่มีการออกแบบตามแนวทาง Universal Design ที่น่าสนใจ ดังนี้

- (1) หลักการ Universal Design เกี่ยวข้องกับหลาย หน่วยงาน ดังนั้นจึงควรจัดทำแผนบูรณาการ เพื่อเชื่อมโยงแนวคิด แผนงาน และงบประมาณ
- (2) ควรกำหนดหลักเกณฑ์การให้คะแนนสำหรับหน่วยงานที่ มีการออกแบบตามหลักการ Universal Design
- (3) สถานที่ที่มีการออกแบบตามหลักการ Universal Design ควรใช้วัสดุที่ได้มาตรฐานและปลอดภัยต่อการใช้งาน โดยให้ภาครัฐส่งเสริมภาคเอกชนและ สถานประกอบการพัฒนานวัตกรรมที่มีราคาถูกและเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ และสร้างช่างก่อสร้าง ประกอบงาน ซ่อมแซม จากภายในชุมชน
- (4) กำหนดให้ศูนย์ราชการได้รับการออกแบบตามหลักการ Universal Design มาตั้งแต่ต้น เพื่อเป็นศูนย์ต้นแบบของหลักการดังกล่าว เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาต่อการ ใช้บริการรถสาธารณะของผู้สูงอายุและคนพิการ
- (5) การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความตระหนักในสังคม
- (๖) ปรีกษาหรือสอบถามข้อมูลเกี่ยวข้องกับคนพิการผ่าน

สายด่วนคนพิการ โทร 1479

ดังนั้น จากข้างต้น จึงกล่าวได้ว่า หลักการ Universal Design เป็นหลักการสากลที่สามารถนำไปปรับใช้ได้อย่างครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย อาทิ เด็ก สตรี คนพิการ ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะการณ์ของสังคมสูงวัยที่มีใช้เพียงส่งผลกระทบต่อการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงการแบกรับภาระของคนทุกวัยในการดูแลผู้สูงอายุและการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุที่พิการด้วย ดังนั้น การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก, สถานที่ และสิ่งแวดล้อมตามหลักการ Universal Design ในสังคมสูงวัยตามบริบทของประเทศไทย จึงเป็นแนวทางสำคัญที่ตอบโจทย์ในการสร้างความเท่าเทียมกัน ความยืดหยุ่น การใช้งานง่าย การสื่อความหมายที่เข้าใจ การออกแบบเพื่อรองรับการใช้งานที่ผิดพลาด การใช้แรงงานน้อย มีขนาดและพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการใช้งาน โดยต้องคำนึงถึงความต้องการที่หลากหลาย ความสะอาด การบำรุงรักษา และหมั่นพัฒนานวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่สร้างความสุขของคนทั้งมวลในประเทศไทย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยมีนักวิจัยเป็นปัจจัยสำคัญในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาในเชิงปริมาณกับกลุ่มเป้าหมายขนาดใหญ่เพิ่มขึ้น เพื่อให้ได้ฐานข้อมูลมาสนับสนุนผลการศึกษามากยิ่งขึ้นและได้แง่มุมที่หลากหลายสัมพันธ์กันมากยิ่งขึ้น
2. หลักการ Universal Design แพร่หลายในสังคมไทยมากขึ้น ดังนั้น จึงควรมีการศึกษาถึงปัญหา – อุปสรรคในการใช้งาน เพื่อพัฒนามาตรฐานสิ่งประดิษฐ์ที่ออกแบบตามหลักการฯ ให้สอดคล้องกับความต้องการที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น
3. ควรศึกษาความเหมาะสมของแนวทาง/มาตรการการสร้างแรงจูงใจให้หน่วยงาน/องค์กรทุกภาคส่วนหันมาออกแบบตามหลักการ Universal Design เพื่อกำหนดแผนรองรับระยะยาวต่อไป
